Oprawiono w r. 1939.

I Cours complet D'Economie Politique Pratique par Jean-Baptiste Say – A Paris – 1828 – 6 volumes.

Arkuszy 4.

Tome premier.

Obejmuje: Uwagi ogólne. gdzie w 130 stronni[c]: mówią obszernie o przedmiocie E. P. jej definicyi, jej historyi, wzięteł. – itd.

Część Pierwsza

O Produkcyi bogactw

Dział I. O Naturze bogactw.

Rozdziałów trzy.

Dział II

O Działaniach płodnych, czynnikach Des opérations productives

Tome second. Rozdziałów trzynaście.

Część Druga

Zastósowanie zasad E. P. do rożnego rodzaju przemysłu (Industries)

Rozdziałów 16.

Część Trzecia

O Zamianie i o monecie

Dział I O Zamianie

Rozdziałów pięć.

Dział II O Monecie.

Rozdziałów siedm

Tome Troisième Dalszy ciąg Działu II

Dział III O znakach reprezentujących monetę

Rozdziałów pięć

Część Czwarta

Wpływ instytucyi publicznych na Ekonomią P.

Rozdziałów 23.

Tome Quatrième Dalszy Ciąg Części 4tej

Rozdziałów 3.

Część Piąta

Wyłożenie sposobów przez które dochody rozdzielają się w Społeczeństwie.

Rozdziałów XXI

Część Szósta

O Liczbie i o warunku (condition) Ludzi.

Rozdziałów 13.

Tome Cinquième

Część Siodma

O Zużyciu w Społeczności.

Dział I Charakter i Skutki Zużycia w ogóle.

Rozdziałów 7.

Dział II O Zużyciu prywatném.

Rozd. 4.

Dział III Przyczyny i Skutki Zużycia publicznego.

Rozdziałów 21.

Tome Sixième

Część Ósma

O Finansach publicznych.

Dział I O Podatkach.

Rozdziałów 11.

Dział II O Pożyczkach publicznych.

Rozdziałów 7.

Część Dziewiąta

O Wiadomości uzupełniające.

Rozdziałów 4.

Obraz ogólny Ekonomii Towarzystwa. (Tableau général de l'Économie des Sociétés)

Krótka historya postępów w Ekonomii politycznej. —

(Data wydania 6 Tomu jest rok 1829.) —

Część pierwsza O Produkcyi bogactw.

Dział I. Rozdział I. O naszych potrzebach i o naszych dostatkach.

Potrzeby nasze są jedne z natury człeka a drugie z natury stanu społeczności. — Bogactwa są naturalne np. woda powietrze i sztuczne skutek pracy przemysłu. Do pierwszych należą przedmioty wielkie i tańsze np. Geniusz i talent — Zdaje się że i ziemie płodne powinny by się do pierwszego rodzaju liczyć atoli że ich większe są uprzywłaszczane że mogą być w pracy ~~zaw~~ przez ludzi zawłaszczone z wyłączeniem innych że mają przestrzeń oznaczoną stały się bogactwem sztucznem czyli socyalnem.

E. P. zajmuje tylko bogactwem sztucznem bo tam to ani się pomnożyć ani zmniejszyć może, a chociażby je ustawicznie sam potrafił utworzyć np. powietrze toby łożył kaszta bez potrzeby.

Bogactwo nie jest tylko obfitości dóbr, bo u nas i jedno ziarno żyta tak jest bogactwem ~~dla nas~~ jak korcy tego ziarna. Bogactwo naturalne może się zamienić na sztuczne np. drzewa niemiały na miejscu i wtenczas więcej to bogactwo których przyczyny i więcej będzie potrzeb zaspakajają.

Bogactwa sztuczne ~~tak~~ koniecznie muszą być czyjąś własnością zależą od wartości jaką posiadają. (nie od obfitości)

R. II. O wartości rzeczy.

Wartość aby mogła była potrzeba aby od wszystkich zarazem była uważana bo ją otrzymawszy np. pewną rzecz od osoby która otrzymuje wielkie znaczenie, ceni ją wysoko lecz inny czyją łącznie tak uważa.

Wartość jest zmienna bo ona zależy od potrzeb i od sposobów posiadania a te są bardzo zmienne.

Wartość jest zawsze względna np. gdy mówię mam dom za 50000 franków lecz te 50000 franków nie ma bezwzględnej wartości lecz znaczą to co za nie można kupić: jeżeli za 50000 więcej można kupić zboża więc też i dom mój więcej będzie w względzie zboża kosztował i odwrotnie. —

Oznaczamy wartość pospolicie przez pieniądze bo do tego już więcej jesteśmy przyzwyczajeni, i wszyscy ją sobie w pewnym pieniężnem oznaczeniu wystawiamy np. gdy powiem mam konia wartającego 20 korcy żyta niekażdy go sobie potrafi wystawić a gdy powiem, który wa 20 # Z.

~~Nie można porównywać~~ Złoto więc i srebro mają tylko tyle ile za nie można czego dostać.

Nie można porównywać bogactw 2 Narodów bo wartość rzeczy używanej w jednym może być wielka w drugim zaś mniejsza np. w Polsce za 1 szeląg dostanę więcej zboża jak w Anglii. —

Przez wyraz rzecz w E. P. rozumie się to wszystko co się stać może przedmiotem zamiany a zatem i rada lekarska pr...ezwy.

Rozd. III
O zasadzie wartości czyli o użyteczności.

Użyteczność rzeczy nadaje jej wartość. — Ponieważ zaś możemy rzeczom wartość nadawać możemy więc tworzyć wartość czyli bogactwa —

Dział II
Ro: IV Co należy rozumieć przez Produkcyą bogactw.

Z niczego nic się nie zrobi lecz coś przerobić, przekształcić i pomieszać z drugiem i dać temu ten użytek którego dawniej nie miało jest w ... i to jest to co się zowie produkcyą. Tu się zaczyna przemysł ludzkiego wdowni... — Czynność więc przemysłu nie zasadza się na tworzeniu rzeczy nowych lecz zmienianiu ich stanu. np. piasek nie ma wartości tymczasem pomieszany z potażem tworzy

Technologia wtym się rożni od E. P. że 1sza jest tłumaczeniem szkoły i rzemiosł mające wzgląd na nie same na ich naukę, i środki przystępny &c. Druga uważa przemysł w jego stosunkach z interesem tych którzy go używają. Ona to uczy iż przemysł jest to ...ina która przynosi ... dochód. Przykład o jednym szewcu który przy ... ... Narodu Fran... w obawie ... i ... 4 pary rocznie trzeba więc 960 milionów rocznie trzewików 1/5 jest 24 miliony ... a po 4 pary rocznie ... jest więc jedna para kosztuje 3 franki więc szewctwo przynosi rocznie 300000000 fr. Gdy tymczasem kopalnie Ameryki rocznie złota i srebra ... 234 miliony. —

który ma tak wielką wartość —

Rozd. 5. Analogia płodów niematerya... nych z innemi wszystkiemi.

Płody niematerya... są te wszystkie ... wytworności które mają swą wartość a które się nie ... w ... ... sensible ... zapłata ... Doktora ... ... i ... ... dla ... ... i płody materyalne — z powodu ich ... potrzeby, ... przymiotom &c. — przyjmowanie ... Zbija ~~...~~ Smitha. —

Rozd. 6. Z czego się składają przemysłowe ... (Industrie)

Wszystkie się składają 1° z badań uczonych. 2° z zastosowania tychże przez Antreprenerów. 3° Wykonania przez Robotników. — ... może ... ... którzy ani ... ani ... ... nie mają a jednak wykonywają to nie dawałoby ... potrzeby uczonych bo ... ... by ... nie ... gdyby ... nie ... ... — a ... ... na ... jako ... nie ... by zastosowania ... ... — Same ... ... nie są dostateczne ... ... nie mają zastosowania ... pracy, ... &c. — Do tego potrzeba znowu Antrepreneur który ... ... potrzeby ... i ... aby ... ... fabrykacya ... ... nakłady. Robotnicy są albo ... ... mający ... ... potrzebujący ... ... 2° albo ... ... pracy i ... ... —

Rozd. 7. Klassyfikacya przemysłów.

Prace przemysłowe dzielą się na 3 klassy: Przemysł rolniczy, Przemysł rękodzielniczy i Przemysł handlowy. Lecz podział ten jest dowolny bo i ogrodnik ... z warzywem na targ jest rolnikiem i kupcem — rękodzielnik ... oraz kupcem &c. —

... wyżej ... przemysłów: ... jedni ... że złoto i srebro stanowi bogactwo krajów z kopalni Ameryki ... bogactwa świata — inni że handel ... zagraniczny, system exclusif może tylko pomnożyć bogactwo kraju — Zobaczymy ... tych systemów. —

Rozd. 8. O narzędziach powszechnych przemysłu i o źródłach płodnych. Fonds productifs.

~~Źród~~ Narzędzia przemysłowe są albo darmo naturalne, ... do ... ... do ... powietrze, ciepło słoneczne i te można by nazwać nie zawłaszczone — albo naturalne zawłaszczone ... kapitał grunta płodne. — ... można uważać za ... ... jest droższy ... ... trzeba ... ... za jego prawo własności, lecz ten płód byłby jeszcze droższym, gdyby

grunt nie był zawłaszczonym, byłby się nikt do tego uprawy nie wziął — Toż o Kapitałach —

Wszyscy pracujący i wszyscy właściciele narzędzi przemysłowych są producentami bo chociaż i właściciel gruntu sam z niego nie korzysta to go inny w tym wyręcza a on dochód pobiera. — ~~Grunt~~ Właściciela gruntu leżącego odłogiem, Kapitalistę którego summy bez płodu w szkatule leżą dopiero, nie nazwałbym producentami. —

Sama przemysł i Kapitał wystarczają bez gruntu, bo można zabawełny zagranicznej przy pomocy Kapitału i przemysłu ciągnąć we kraju korzyści. — Przemysł rękodzielny i handlowy nie są ograniczone pr: territorium kraju — lecz nie tak. wyjmując z przemysłem rolniczym bo to jest od natury zależy — Kapitały zaś równą nieskończoność ponadto i pr: to przemysł rękodzielny i handlowy bo gdy mam 10000 i za to mogę jeden warsztat utrzymać to gdy będę miał 40000 utrzymam ich 4ry. —

Źródła ogólne z których idą wszystkie bogactwa narodu dzieli się: na 1° Źródło uzposobień przemysłowych i na 2° Źródło narzędzi przemysłowych.

Do 1° należą Uczeni, Antreprenery — Robotnicy.

Do 2° Narzędzia niezawłaszczone i Zawłaszczone

Ostatni dzielą się: na Narzędzia naturalne zawłaszczone i na Kapitały. Jest tam przyłączona Tablica Synoptyczna tej rzeczy jest:

- Źródła płodne których składają źródła utrzymania (de la fortune) każdego dzielą się …
  - Źródła przemysłowe których składają uzposobienia przemysłowe …
    - Uczeni
    - Antreprenery
    - Robotnicy
  - Źródła narzędzi przemysłowych — te się dzielą …
    - Narzędzia niezawłaszczone …
      - Morze Atmosfera Słońce ciepło
    - Narzędzia zawłaszczone …
      - Narzędzia naturalne zawłaszczone, rola, bieg wody, miny. —
      - Kapitały które są owocem poprzedniczego przemysłu.

Fonds bierz raczej w znaczeniu źródła.

Ecrow 9. De l'échange des frais de production contre des produits ? —

O zamianie kosztów produkcyi za produkta i o tem w stanowi postęp przemysłu.

Żadne źródło przemysłowe nic by nie wydawało gdyby mu posługi płodne nie dopomagały. Te posługi (Services productifs) dzielą się: na Posługi przemysłowe, (Posługi

Kapitałowe, i posługi gruntowe —

Jako źródła ~~[illegible]~~ płodne można uważać. ~~[illegible]~~ wyszczególniać także i posługi. —

Koszta produkcyi stanowi ukończona posługa przemysłowych koniecznych do utworzenia produktu. —

Produkcyą można uważać jako wielką zamianę, w której producenci dają swe posługi płodne (mające w rzeczy samej wszystkie koszta produkcyi) a odbierają płody —

Źródło płodne różni się od posługi płodnej. Źródło raz użyte może służyć i na 2 raz — lecz posługa jednej produkcyi oddana, ta sama nie może służyć więcej innej produkcyi. —

(+) Postęp w przemysłach zależy na tem aby przy jednym koszcie więcej tego samego gatunku produktu wydać, albo tyle lecz w lepszym gatunku. Korzysta z tego konsument bo za tęż samą cenę więcej może nabyć — a nie traci producent bo jego koszta tym mniej są mu [illegible]. Np. jeżeli para pończoch wśród kosztów 16 fran. ~~[illegible]~~ producenta, a teraz po udoskonaleniu machin i zorganizowaniu koszta pary pończoch są 3 fran. To producent nie straci gdy ją sprzeda po 3 f. konsument zyska 2 raz tyle w pieniądzach —

Niekoniecznie pociąga zmiana posługi płodnej — bo np. jeżeli ja jestem dzierżawcą i płacę rocznie właścicielowi 6000. to gdy przez siew [illegible] na [illegible]gach, przez zaprowadzenie ulepszeń zyskam 2 razy tyle co pierwo z tej wsi brano, to że przez to będę miał dwa razy większy dochód, lub że gdy koszta mniej mnie będą wynosić i będę mógł taniej sprzedawać, mój właściciel nic nie straci gdy zawsze 6000 weźmie. —

Roz. 10 O naturze i wyjściu kapitałów

Awance czyli łożenie naprzód jest to użycie wartości w ten sposób iż pewnym czasie ta wartość się wraca.

Consommer Niszczyć jest to niszczyć tylko wartość, a tem samem wartość rzeczy, lecz nigdy samej rzeczy bo człowiek z niczego nic zrobić nie może, i nic w nic obrócić.

Niszczyć kapitały jest robić awance t.j. kiedy [illegible] kapitał na kupnie narzędzi, nasiona [illegible] naprzód nakłady, którym żniwo zwraca — niszczy wprawdzie kapitał, lecz ten dochód zwraca

(+) Zależy on od wzrostu wiadomości, nauk przyrodzonych, sztuk: i ich zastosowania, przemysłu narodowego, od zastosowania siłów do natury nie mniej [illegible] np. siły pary w tylu machinach itp. —

zwrot kiedy cena produktów — Toż o fabrykach handlu
Niekoniecznie trzeba być właścicielem kapitału by go uczynić
płodnym, ale trzeba koniecznie do tego być antreprenerem —
Kapitał nie oznacza się koniecznie tylko w pieniądzach etc.
Kiedy negocjant mówi iż ma w handlu 1000000 nie rozumie się iż ma je w gotowiźnie, lecz albo w bawełnie kawie etc. —

A a chociaż pożyczający kapitału niszczy się on np. w narzędziach, w bycie przestawi, to owoce ich używania, które się to równie wynagradzają. —

Kapitał trzyma się osoby a nie kraju. Kupiec np. wysyła towar do Ameryki i daje przekaz przekazując tych pieniędzy i stamtąd do Londynu — Tam może je kazać umieścić na Dobrach publicznych Ang: etc. Kapitał ten jednak jest dopóty francuzki póki jego właściciel należy do Francyi.

Kapitały jakiego kraju nie zależą na samej gotowiźnie i owszem sama gotowizna może nie być kapitałem — dajmy na to jest 200 milionów gotowizny w Francyi rocznie — lecz jeżeli rocznie 100 milionów trzeba na utrzymanie familij to tylko sto milionów stanowić będzie kapitał — A znowu kapitały są bardzo znakomite w zakładach, narzędziach, materyałach surowych, przerobionych jur w handlu etc. —

Mówią„ jeżeli skutek awansu jest ten iż wraca to zniszczył, więc nie ma żadnej produkcyi nowej —
Na to„ aby skutek awansu więcej nie tylko co zniszczył nie wracał to i tak nato nie uważają że przez ten czas dajmy na to szkodzi [illegible] kapitalizować, który od awansu do produkcyi upłynął —

Kredyt nie pomnaża kapitałów — bo kiedy go właściciel pożycza niekoniecznie to go sam nie używa lub go innemu jeżeli pożyczy nie może — Lecz korzyść kredytu jest ta że przekazuje by kapitał został nieczynny a to niemal dając sposób do tworzenia wartości —

Zdolności przemysłowe są też kapitałami i tem się różnią od tamtych że są niezamienne — lecz się przez pożyczenie wynajęcie korzysta.

Kiedy kapitalista mówi iż realizuje to znaczy iż kapitały różnych przedmiotach np. towarach, zakładach narzędziach, przemienia na monety, albo by niebyło tym kształcie kapitał jego więcej być rzeczywistym jak w pierwszym. —

Rozdz. XI. Podział kapitałów

Dzielą się na 1° Stałe. 2° Cyrkulujące i Kapitały płodzące użyteczności lub przyjemności. —
Kapitały stałe są te których kształt jest nieruchomy np. zakład rękodzielnictwa — Browar etc. kapitał ten niszczy się wolno przykłonić wolnie nigdy być nie warto w [illegible] twórcy. —

Zmienić przeznaczenie takiego kapitału jest to wy-
stawić się na wielką szkodę — Bonaparte zmuszając
przędzalnie bawełny do zmieniania swych warsztatów
na do wełny były zdatnemi — przeprowadził przez
to ich kapitał który mieli w warsztatach do poło-
wy tylko dawnej wartości. — — Są one stałe dla
kraju —

Kapitał cyrkulujący zmienia swój kształt przez
samą produkcyą. Kupiec kupując towar zamienia
pieniądz na [illegible], w nowej postaci kapitał może na
inny towar zamienić etc.

Kapitały zręczności i przyjemności, jak stoją się
nie materyalne etc. uczyli się doma niezliczonego —
Dobra ruchome są to kapitały tego rodzaju — Toż samo
kapitały należące do publiczności etc. Mosty Drogi.

Ewaluować kapitały jakiego kraju jest to wyrazić licz-
bami różnego rodzaju kapitały kraju — lecz czyli i podo-
bna to uskutecznić dostrzec jednej ulicy miasta a
nie dopiero całego kraju jak długi kapitału Dobra
który ma znaczny dochód lecz nie [illegible]
własności — jako kupca którego towary jadące są
może w drodze. — To przekonywa nas o wartości
ewaluacyi kap. franc. pr. Ganilha w r. 1789 na
47,236,105,729 — lub kap: ang: pr. Becka na
2,300,000,000 ff. szter. czyli 57,000,000,000 franków.

Rozd. XII O kapitałach niepło-dnych.

Sama nazwa zdaje się nie sprawiedliwa bo kapitałem
to się nazywa tylko w składzie nową wartość — lecz
też dlatego mówimy kapitały niepłodne że ten
ich stan jest tylko czasowy. Tak więc pieniądz w kasie
u kupca leżący — meblujet wszelki odziedziczony nie urosną
zowie się kapitałem niepłodnym. —

Kapitały stałe często niepłodne bądź w czasie napra-
wy bądź z braku zatrudnienia. —

Bojaźń narażenia kapitałów na stratę czyli z braku wspomo-
żenia w przyjmowaniu ... lub w rodzaju użycia czy-
ni często kapitał niepłodny —

Rozd. XIII O tworzeniu kapitałów.

Kapitał przechodzi od ojca do syna, z ręki do ręki, lecz jego
pierwszy początek był nie inny jak ten: Zużycie war-
tości płodnej. — lecz jeśli tylko tak płodnie będziemy
kapitał używać że wiele umniejszemy tyle utworzemy to zawsze
będzie jednej stałe bogactwo — Ponieważ raz uczyny

zi robią wydatki mniej i oszczędzaj, to nam wytłu:
maczy tworzenie się nowych kapitałów. Sama forma
podziału się znajduje raz oszczędzona, nie jest tem co
stanowi oszczędzenie — lecz jest to natura użycia który
się robi z tej wartością. — To jest kiedy ją się przezna:
cza na robienie awansów w produkcyi, zamienia się
w nowy kapitał i tym sposobem oszczędzenia sprawo:
dzają dalej — i te na nowo zamieniając kapitały,
można nieskończenie formować bogactwa. —
Tworzyć w tym znaczeniu kapitały jest to przymiot
właściwy jedynie człowiekowi. Widziemy bowiem coś
podobnego u zwierząt lecz to u nich jest skutkiem pro:
stego instynktu aby nie był pozbawionym żywności
z powodu życia — ptak oszczędza w lecie zbierając ziarna,
lecz zgromadzać narzędzia produkcyjne, zamieniać
zapłaty za pracę, tworzyć z jednych płodów więcej innych
nad to co zużyć możemy, i zamieniać to co nam
zbywa na to czego nam brak, i to jest co tylko czło:
wiek umie. —

Rozd. XIV O Marnotrawieniu Kapitałów. (De la dissipation)

Człowiek marnotrawi kapitały które te, które dawniej
służyły na robienie awansów w zatrudnieniach płodnych
obraca na zaspokojenie potrzeb swoich. — My Marno:
trawnik otrzymawszy po ojcu wieś 100000 fran. ~~franc~~
tej sprzedaje, a pieniądze za nią obraca na bale, konie
liberye ~~be~~ — Wieś raz już kapitał kupca — Wieś wprawdzie
jest jak była lecz jest ~~[illegible]~~ nią nie dla Marnot:
lecz dla kupca — pierwszy zaś ma 100000 lecz co
się z niemi robi niszczy je bez płodów — Więc z 2 kapi:
tałów to jest wsi i 100000 pierwszy został lecz
drugi dla narodu zostanie straconym. —
Kapitały i przez nieumiejętność można niszczyć. —
Księgi [illegible] są i przeciw zbytkowi pisane. Mówią
żeby robili biedniejsi gdyby bogacze byli ekonomika:
mi. Którym odpowiadamy — „Prawda zbytek daje
zatrudnienie zręcznym rzemieślnikom itd., lecz
je daje i oszczędność — lecz gdy dla pierwszych pracują
nad niezyskownemi wymysłami, które prócz za:
spokojenia zbytkowych potrzeb, więcej się do reprodu:
kcyi nie przyczynią — dla drugich pracują około machin
narzędzi itp. które staną się powodem nowych
środków do pomnażania bogactwa. —
[illegible] przewyższamy [illegible] jak marnotrawnik. —

Rozd. XV O Podziale pracy.

Rozd. XVI (Dzisiejszy postęp) Początek podziału pracy i granice jakie spotyka.

Rozd. XVII O Niedogodnościach połączonych z wielkim podziałem pracy. —

L'Influence morale de la Division du Travail par Lemontey —

Iż zbija on te niedogodności tem: że uważny [illegible] wszelkiego godzi mamy iż podział pracy i wszelkiego gdzie iż podział pr. wielki; to jednak wnosić [illegible] iż pojęcie będzie wyższem w 17 jak w 19. — Dalej że jak kto w wielkim jednem zatrudnieniu za wszelkiego powtarzania używa całą jego uwagę i umysł najgłębiej, to przeciwnie w czasie wolnym od pracy może swój umysł na łonie familii oddawać innym obyczajom. —

Rozd. XVIII

O Postępie machin w rzemiosłach.

Narzędzia i machiny mają wielkie podobieństwo, bo narzędzie jest to machina tylko że prosta — a machina jest to narzędzie tez złożone i więcej skutkujące. —

Machina sama przez się żadnej nie tworzy siły. np. Młyn tu [illegible] siły machiny zależy od ciężaru wody spadającej na koło. Albo w machinie parowej istotnym motorem jest siła rozprężliwa wody i ciężar atmosfery. — Są te więc przyrodzone tylko siły w machinie użyte. —

Doskonałość machiny zależy na tem aby do swego celu przychodziła przez drogę najkrótszą i najprostszą z najmniejszą utratą sił. — Której materyał jest mocny, trwały, niekosztowny — która najmniej jest wystawiona na psucie się i takowy naprawy. —

Dla pojęcia wyższości machin wezmy młyn. — Woda młyn porusza którego dnia 36 hektolitrów zboża zmiele — do czego mielenia trzebaby 150 ludzi w tym samym czasie — Przypuśćmy że trzeba tylko 150 ludzi ich praca, jak które płaca zwyczajna 2 fr na dzień wynosiłaby 300 fr. — Wtedy sam młyn kosztuje rocznie 3000 fr. To 3000 fr. rozdzielone na 300 dni pracy, będzie koszt 10 fr. w miejsce 300 fr. gdyby ludzie nie młyn robił — Więc przez wynalezienie młyna oszczędności 36 hektolitr. zboża jest oszczędności 290 fr. —

Z gadzają się na oszczędności lecz mówią że taka oszczędność uzyskana jest kosztem robotników, których korzyść o tyle się zmniejszyła. Odp: Lecz

na to zgodzi się każdemu musi się dostać 290 fr. mniej zostanie im się czas i pracę do użycia w ważniejszym zatrudnieniu. — Ale któż kupi te zatrudnienie? Ci którzy sobie oraz dzieli 290 fr.

Zbicie pr. Saya zdania Sismondego.

1° Mówi on. Kiedy konsumpcyja nie może nadstarczyć produkcyi użycie machin i dobrum bez przeciwieństwa mieszczą się [illegible]. odp: Potrzeby ludzkie nie mają miary stałej, wszystkie potrzeby przedtem zaspokojone [illegible] owszem potrzeby naszem są skutkiem produkcyi poprzedniej — i im bardziej się mnożą produkta tym więcej się pomnażają środki ich nabycia np. Produkta utworzone pr. 1 producenta dają mu środki nabycia produktów pr. innych wyrobionych pr. zamianę —

2° Mówi on „lepiej żeby się kraj składał z ludzi jak machin — Lecz machiny nie zmniejszają ludności ~~[illegible]~~ które produktów pomnażają, dają tylko ludziom sposobność zaopatrzenia się takiej — [illegible] jest przyjść ludzi nie potrzebnych jaki z przyczyny machin w jakim [illegible] do samego — lecz ta uwaga nie może obalić tego co ludy do oświaty z barbarzyństwa przeprowadza i co im zostawia czasu więcej do moralnego doskonalenia się. Z resztą machina w rzemiośle wprowadzona nie zaraz ma gotowe [illegible] bo każdy się boi wystawić na niepewność i [illegible] czeka potwierdzenia korzyści machiny — to czyni przejście stopniowe —

Owszem widzimy kraje gdzie nie ma machin np. Polskę, Litwę i te gdzie są w wielkim użyciu a przekonamy się gdzie więcej [illegible]. Machiny nawet pomnażają pracę. np. wynalazek druku nie był [illegible] wygodniejszym i tańszym bez porównania [illegible] nowych zmienił, powstało introligatorów, farbiarzów, papierników, autorów, księgarzów, i t. d. —

Rozd. ~~XVIII~~ XIX

O nowszej zasady w handlu z powodu machin użytych w przędzeniu bawełny. —

Używanie bawełny sięga najdawniejszych czasów [illegible] Persyi, Grecyi &. W miarę oświaty rozszerzającej się w Europie i do niej wprowadzano ją z tamtych krajów. — R. 1769 jeden golarz angielski imieniem Arkwright zastanowiwszy się czyby nie można zamiast jednego kółka które przędzie nić pojedynczej bawełny użyć kół wielkich żeby na raz kilka sobie nici się przędło z pomocą 1 osoby. Rozwinięcie tego i opis machiny jest w autorze

przez zatrudnianie się w machiny jedna osoba przędzie teraz 200 nitek, równocześnie i dziś tkalnie szyć nie równie jak przędzenie się to wykonanie robi. — To było powodem iż przy tanich tkaniu i jedna sztuka materyi bawełnianej z przędzy do Europy nie przychodzi i kantory Anglii, Francyi, Hollandyi, Portugalii wstały zatamowanych.

Mniemaby sądzić że zaprowadzeniem tych machin pomniejszyło wyrobników dawniej się przędzeniem trudniących — lecz przeciwnie — gdy dawniej 7900 wyrobników było w Anglii zajętych, to w r. 1787 w 10 lat po zaprowadzeniu machin liczono ich 352.000. —

Nawet cena zapłaty się powiększyła — bo gdy wprzód robotnik brał 10 sous po zaprowadzeniu machin 30 sous. A teraz dziś cena ta się znowu zmniejszyła lecz to inne przyczyny np. wyjście do Anglii wyrobników szkockich. —

Lecz mógłby kto powiedzieć że przez to przędzalnicy się — Nie, bo cóż ona znaczy, tam bowiem więcej machin ta zjednała i odnosi użytek do najmniejszych parafiów wiejskich w pieckach. A nadto jeśli niektórzy pobrzydli przędzalnicy, to znowu inne przemysłowi się wznieśli, handel np. indygo, cukrem, wełną itd.

Widzimy więc o ile przemysł wpływa — to produkcya — że ona tworzy bogactwa nikomu nic nie ujmując, krzywda się bowiem stać bogatym siłą, rozumiemy też że to bogactwa kraju nie pomnaży — co jeden zyska drugi straci — Produkcya jedna może bogacić nikogo nie uszczuplając. —

Tom II

Część Druga.

Zastosowanie zasad do różnych przemysłów

Rozd. 1.

Ogólne wyobrażenie produkcyi rolniczej.

Płody rolnicze nie tylko uważamy w zbożu, drzewie, także w bydle, w metalach, rybach etc. i jest wszystkim co wydziela z rąk natury bezpośrednio nie stało się jeszcze przedmiotem rzemiosł ni handlu.

Konsument ostatecznie opłaca koszta producentów

rolnika. Kupiec wszy kotor, nie wiem może że tą ceną opłacam pracę rolnika Szwecyi lub Ameryki; daję kupcu, daję fabrykantu.—

Gdyby grunta nie były własnością, produkta rolnicze pozbyłyby się nadzwyczajnej drożyzny, bo by ich nie było. Nadto że są zawłaszczone to dla samych niewłaścicieli korzyść wychodzi bo np. w Tartaryi 3 lub 4 pokolenia z 400 lub 500 pasterzy na przestrzeni nie większej nad ~~1000~~ 10 mil kwadr. i ledwo się tam utrzymać z trzodą może, gdy tymczasem we Francyi na tej przestrzeni żyje 50,000 rolników a drugie tyle rzemieślników i innych, którzy ich podarem żyją. — Przyczyna że ten grunt jest zawłaszczony. —

Rolnikiem jest nie tylko ten co w ścisłym sensie pracuje rolę, lecz i właściciel — lecz i kapitalista: 1szy produkuje pracą rąk, 2gi przez swe narzędzia.

Rozd. 2.

O systematach względem produkcyi rolniczej.

Mówi o różnych teoryach w tej materyi przez rozmaitych pisarzy utrzymywanych, jak to Smitha, de Mercier de la Rivière, de Tracy, Davida Ricardo, Malthusa z których jedni utrzymują że tylko produkt czysty, to jest po potrąceniu kosztów wszelkich, jest twórcą bogactwa nowego np. rolnictwo. — To zbija Say —
Smith znów że każdy produkt wystawia pracę łożoną nań i szacuje tylko tyle ile praca na niego łożona. Tracy to zdanie rozwija. — To samo Ricardo. — Na to wszystkie odpowiada i rozbija Say.

Wyłożenie tej materyi przez Saya.

W materyi która nas zajmuje, rzecz jest podobną mnie że w zbożu znajduje się użyteczność, której pomimo bez pomocy pola nigdy by nie utworzył. Sprzedając zboże konsumentowi nie nakłada mu się podatku za jego kupno; lecz daje się za jego pieniądz użyteczność z tego prawnego przychodu. W prawdzie gdyby pole do nikogo nie należało i gdyby dzierżawca nie płacił czynszu, to użyteczność byłaby dobrowolnym skarbem udzieloną: lecz ta hypoteza nie może być rzeczą, wtedy bo jeden uprawiający biłby się z drugim o uprawione grunta i skończyłoby się że pole by zostało odłogiem. Właściciel więc czyni przysługę tę że on łoży na to że mamy zboże. Jego przysługa jest pewnie wygodna, prawda, lecz my się bez niego obejść nie możemy. —

Ziemia sama przez się jest już płodną, gdy nikt żadnej pracy na nią; można ją nawet bogactwem naturalnym jak np. Słońce, światło. — Lecz ona swoich

rozwinąć nie może tylko przez zawłaszczenie jej
a to sprawuje że jej płody trzeba płacić tylko
przez to stają się bogactwem społecznem.

Tak w Neapolu dolina Tavogliere di Puglia jest zostawiona w stanie dzikim natury i pasą się w niej trzody, za które opłata Rządowi wynosi 1.800,000 fr. gdyby była uprawną czynsz właścicielom przyniósłby 32,000,000 i przytem do 300,000 ludzi rolniczych żywić by się mogło.

na obszarze 25 mil długości 10 szerokości

Rozd. III O Pańszczyźnie
(Du servage de la Glèbe)

U starożytnych zwycięzca stawał się Panem ziemi i ludzi, których do uprawy przymuszał. Lecz gdy bardzo zdobycie, gdy sam niewolnik dla własnych potrzeb do wychowania dzieci utrzymać się nie mógł, nastąpił z rodzaju niewoli tej, to jest: Pańszczyzna, tj.: za używanie roli musiał pełnić tak grunta uprawić — niewolnik ma się przemieszać. Dni najpilniejsze robocizny dla Pana, to wraz jak taki ma wpływ na rolnictwo i jak mówi Storch że w dobrach Hr. Bernstorf ziemia uprawiana przez niewolników przyniosła 3 do 4 ziarn z roli a taż sama uprawiana przez wolnych 8 do 9 za jedno. — Trzeci stopień był gdy Panowie z różnych przyczyn bądź wojen bądź interesów lub rozboju w wiekach średnich dawali swe grunta tak zwanym Tenutaryuszom, Vasalom, pod obowiązkiem płacenia czynszu wiernego wyboru lub pieniędzmi i wymagając od nich pewnych obowiązków.

Lecz te sposoby nie tylko się nie zgadzają z stanem dzisiejszym lecz i z dobrem przemysłu rolniczego, który wymaga zupełnej wolności, wielkich kapitałów na narzędzia, machiny, inwentarze a wszystko nie zgadza się z niewolniczym stanem. — Do przyczyn naturalnie małego zaludnienia Europy należy feudalizmus, i tak skutek wszystkiego, gdzie do zdobycia Palestyny zbiorowa cała Europa trzeba było i to nie tylko dlatego gdy dziś jeden oddział pod N. francuzów był dostatecznym gdyby nie Anglia —

Rozd. IV O korzystaniu z dzierżaw i folwarków. — Des faire-valoirs des fermes et des métairies.

Mówi autor w tym rozdziale o skutkach z uprawy ziemi przez właścicieli — o skutkach z uprawy przez Dzierżawców dwojej lub trojej trzymanej osób — Stosowanych, co jest *Métairies* i *Cheptel*. Te pierwsze ma miejsce w ten czas gdy ziemia jest pewna niewielka: ona i gdy przez zbieg okoliczności ~~małe~~ drobni właś: ciciele większej jej nie biorą, przeto według posia: dacze nie mający sposobności tworzenia większych dzier: żaw tworzą *Métairies* mieszczą familię pewną wieśnia: ków, i opatrują w narzędzia, bydło itd do uprawy potrzebne, i godzą się z nią często produktów wy: nagradzając ich prace. Sposób bydła powierzonego tym sposobem i który przychodowi dzieli się z wła: ścicielem zowie się *Cheptel*.

Rozd. V O wielkiej i małej uprawie.

Wylicza niektóre korzyści wielkiej uprawy od dobrze prowa: dzenia korzystniejszej uprawy przez małe ony — i wskazuje które z najmniejszej uprawy korzysta — i mówi zie mi: szanie się najlepsze —

Rozd. VI O uprawie cukru i o nie: wolnictwie Negrów.

W sprawie niem pokazuje prawdziwe zasady J. S. Autor mniemając: że te zasady by w koloniach swoich te sprawy które od zagranicznych się kupują zamieniać. Do utrzy: mania tego takowy sposób zakaz sprowadzania z zagranicy a wolności wytwarzania dla kolonii. tak był o z cukrem, skutek tego był że cukier kiedy wprowadzony francuski daleko drożej stawał musiał niby dla dobra kolonij tak iż podług wyrachowania ogólnej konsumpcji cukru w F. i summy którą płacono zagranicznym, i tej którą się płaci ko: lonistom, to Francja za tę samą ilość cukru płaci teraz o 25 000 000 franków więcej —

Uprawa przez Negrów, nie tylko że jest zakazem dla Religii, ozwołany, lecz nawet samemu interesowi przeciwna, bo procentów zwraca kapitał który się płaci za Negra, jego utrzymanie żywienie, odzież, starania wśród choroby, starości, śmierci jego, która straty tego kapitału niesie, dozór nad nim, wykradzenie z jego pracy niedbałej, z której zostaje dziennej robotnikowi, to pierwsze prze: wyższą drugą. —

Że zaś niektórzy sądzą się być z tych krain np. Guadelupa, Martinique Cuba w dosyć kwitnącym stanie, to wyprowadzaniem z osobliwości [illegible] tego stanu

tam gdzie i niepodległości, jest mniejsza. —
Z tego sprawiedliwie można dla owego kultur dziś do przy[illegible] niewolnikami uprawianymi jest dzierżawcami nie u zagranicznych —
Lecz i środek podawany przez niektórych, aby tych niewolników zastrzegali, wyswobodzić stopniowo, i dawać zapłatę dzienną za robotę, jest niedostateczny —
W tym kraju bowiem praca jest tak niezmiernie przykrą Murzynowi, i Europejczykom żadną być się też nie zdoła, a płodności ziemi nie potrzebująca więcej jak godziny do uprawy dziennie. Niegra do pracy ~~[illegible]~~ [illegible] nie skłonią tylko środki oświaty, cywilizacji, chęć wygodniejszego życia, w Europejczykach do pracy nakłaniają, u nich nieznane.
Jak więc w tych krajach uprawa kultur może być zaniechaną, a zatem inaczej, koniecznie innym sposobem wymagające pracy [illegible] ustanowi i niepodległości tych krajów, będą dostateczne do skończonego ich stanu — Prócz aby być bogatym, nie koniecznie tylko kulturę uprawiać trzeba. —

Rozd. VII O Rybołówstwie i Kopalniach.

Lubo ludzie niektórych krajów by mieli się trudnić łowieniem ryb, te jednak składy nie są bez użytku, trzeba bowiem trudów i kapitałów by je naturze [illegible] odebrać.
Rybołówstwo staje się obfitszym dochodem, gdy [illegible] rozprzestrzenieniu i sposób solenia [illegible] jako środek do przechowania wynajdzie się w Hollandii, która winna wynalazkowi solenia śledzi swą niepodległość, przez wzrost bogactwa i możności oparcia się Austryi. [Beuckel był wynalazcą, ma pomnik.]
Jak [illegible] rybołówstwo zdaje się być niewyczerpanem źródłem, przecież [illegible] Wielorybów, połowu nawet śledzi [illegible] rzadsze są.
Kopalnie są ważniejsze. Obejmuje się tu nie tylko metale, [illegible] sól, marmur, etc. Kopalnie Ameryki dostarczają złota i srebra w ilości 198 milionów fr. czego tylko 10 część renta [illegible] przynosi. — Kopalnie żelaza jednak wielką wartość przynoszą, lecz dla ich [illegible] trzeba wydobywać, a kopalnie węgla najważniejsze. Bez ognia żadna sztuka się nie obejdzie — [illegible] ważność [illegible] — [illegible] z zasobów by wyczerpane nie były — bo lubo w niektórych okolicach jest ich niewyczerpane źródło

bo dla odległych stacyj się [illegible] do nich nabywa. Ale [illegible] zbiorów do pocztowej swej wartości zwykły się [illegible] stają się przyczyną niedostatecznego głodu. Dlatego [illegible] [illegible] się stawać. —

Arkusz 9.

Rozd. VIII Ogólny obraz sztuki rękodzielnej.

Sztuka rękodzielna wykonywa się mówiąc w ogóle już na produktach, bo lub garncarz ma glinę z ręki natury a szklarz piasek. to są szczególne i maleńkie wyjątki: —
Sztuki pięknie zaliczą do rękodzieł.
Sztuki rękodzielne są albo mechaniczne np. przędzenie, albo chimiczne np. dystillowanie, farbowanie.
Sztuki te wykonywają się albo w Warsztatach, Izbach, Sklepach albo też w domach samych konsumentów np. szklarz, mularz.
Wielu Autorów przeczyło by te sztuki tworzyły nowe bogactwo np. Ekonomiści 18 wieku którzy bez przymiot tylko rolnictwu przypisywali i którzy utrzymywali że tyle zamieniają utworzy ile przez czas roboty skonsumuje — Złe tu więc to mniemanie.
Inni znowu publicyści, stronnicy systematu wyłącznego jak Kolbert, Milton itd. których zdania obwyciły się wszystkie rządy, Anglia jednak go opuszcza i uważa Rolnictwo i Rzemiosła za bardzo użyteczne, lecz jeżeli są środkami dostarczenia przedmiotów do sprzedaży zagranicznej która sama może zbogacić ludy x ubogie podług niej dlatego że nie mają kopalni złota i srebra — Powody wykładu tego w Ekonomii bogactw to mniemanie obalił. —

Rozd. IX O wyborze miejsca dla Rękodzielni.

Ważnym przedmiotem dla zakładającego fabrykę jest wybór miejsca, który czy to pod względem ~~miejsca~~ surowych produktów miejsca gdzie ich jest siła wiele, ludności zatrudnionej do fabryki, taniości pożywienia, łatwości komunikacji, i sprzedaży itd powinien być uważany.
Niektóre miejsca nie dają się zupełnie do pewnych przemysłów zastosować. np. Katarzyna II z wielkim kosztem wszystkich najlepszych wyrobników z fabryki jedwabiu materyi sprowadziła z Lionu, lecz jednak jednej sztuki wykonać nie mogli — z przyczyny tego mówi Chaptal: że każdy ustanowił w fabryce umie tylko pewną część roboty potrzebnej do całego ukończenia, jeden nie umie części drugiego: nadto zepsucie machiny cały oddział rzemieślników z do tego potrzebnych zwiąża — nadto potrzeba do tego farbiarzy, robiących desenie, klimatu, łatwości komunikacji itd.

Rozd. 10 Du Ketalagmage in manufactures.

O rozdziałowej robocie w Fabrykach.

~~Istota~~ Rozdziałowa robota należy na tem że się w pewnej fabryce wyrabia wielka ilość tego samego produktu który ma jeden model, jeden wymiar.
By pojmiemy że wiele drobiazgi i wszystkie nawet sztuki mamy taniej np. szczypce nożyczki, szpilki i innych. Uczyniony antyk z kawy udaje się że powinni kosztów z 50 fr. kosztuje 100 sous. —

Przyczyna taniości tej jest otwór wzorów, szybkość, oszczę-
dność tych dzieła. — Podobno by się nawet do budowy domów
zastosować gdyby na jeden wymiar rozmiar ich czyniono by
robione, bo natenczas fabryczna robota drzwi, okien, ram-
ków, pieców, odrzwiów, tak poręczek, balasków itp byłaby
bez porównania tańszą.

Rozd. XI.

Uważać będziemy machiny pod względem filozofii ogólnym. —

Motor różni się od machiny t.j. jak wyżej jest bo nie machina lecz siła naturalna jest motorem. —

Wynalazek machin robi koszty mniejszemi tylko się zastosowaniu użycia motorów.

Motor każdy kosztuje procent od ceny danej za machinę. — albo wynajęcie siły naturalnej np. spadku wody w młynie; — albo zwierzę który mu trzeba dostarczyć np. węgiel machinie parowej czyli żywność zwierzę.

Motor taki jest np. przy którym para w machinie parowej ciężar wody spadającej na koło ruch mu daje etc.

Machina parowa w Anglii gdzie materiał palny tani a ludzka praca droga jest stosowna w innych nie.

Zwierzęta jako motory są mniej kosztowne jak ludzie, z przyczyny grubszej żywności, i niepotrzeby odzieży, mieszkania prostszego. —

Machina parowa tam lepsza od zwierząt —

Motory kosztujące mniej nie zawsze są korzystniejsze bo np. w okolicy gdzie mało jest pięknych spadków wody na młyn lecz brak tam zboża, lub konsumentów także mówić się na przeszkodzie —

Machina parowa w tem lepsza jak zwierzęta że się nie nużąc ciągle idzie, siłą robi równie jednako — lecz znowu zwierzęta są lepsze w innym rodzaju gdzie można je użyć w potrzebie gdy nie trzeba na przypadki nie tak wystawione np. kołki żelazne w mieście użyć nie można.

Rozd XII Porównanie praktyczne kosztów produkcyi z wartością produktów

Obszernie tu Autor mówi o kosztach utworzenia produktu sposobie ich obrachowania, wyrachowaniu wartości przyszłej produktu, przymiotach Antreprenera etc —

Zwarta Aby produkt mógł być wydawanym, wartość jego powinna zwrócić koszta produkcyi i wynagrodzić pracy Antreprenera. —

Wyrachowanie kosztów produkcyi powinno obejmować w sobie najprzód obrachowanie procentu od kapitału włożonego w zakład, machiny, narzędzia etc. a nadto wynagrodzenia które są nie odzowne a zarazem całego kapitału straty przymusza. —

Ozdoby i okazałości są rzeczą w fabrykach niepotrzebną jak zbytnia trwałość w ich budowaniu. One

nie się przemaczon na wieczne trwanie, Wynalazłki się
tworzą co dziś tak się robi jutro inaczej a lepiej. Anglicy
widzą o tem. lepiej jest odnowić Fabrykę. — Wszi mastki i
zmiana potrzeb etc.
Dalej należy obrachować dokładnie Kapitał cyrkulujący tj:
zapłaty dzienne robotników: tj aby w Kształtach produkt się
można uprzeczyć wszystkie procenta które on Kosztuje.
Aby wyrachować Kapitał cyrkulujący wszystky do fabryki, trze:
ba widzieć jaki przeciągu czasu upłynie między rozpoczęciem
produkcji a otrzymaniem pieniędzy za produkt. Jeżeli
ten przeciąg czasu jest 8 miesięcy a dzienna zapłata wyro:
bników jest 750 fr. więc kapitał cyrkulujący do tej fa:
bryki potrzebny będzie 180.000 fr. — Nadto jeżeli jest
właścicielem tego kapitału to powinien procent od niego
pisać, bo gdyby go nie użył w fabryce swej to wynajęcznym
brał by prowizyę. —
Ekonomistami tylko co do kapitałów lecz i co do cza:
su jest potrzebna. Często więc przy rozpoczęciu fabryki
robi się dwie uwagi: 1° O otrzymaniu dochodu
i 2° o czasie który jest potrzebny do fabrykacyi. —
Dalej należy obrachować koszt pierwszych materyałów
do fabryki i wszystkich rzeczy w Fabryce który nie tylko
wartości węglikowej, lecz węgla do wyparowania
wody, węgla koniowego do czyszczenia. —
Dalej koszta transportu tych materyałów do Fabry:
ki np. jedną Papiernię z Franc. kosztuje przywóz
szmat do niej 80.000 fr. —
Po wyrachowaniu tych kosztów, uważa się czy może
produkt przynieść, trzeba więc wyrachować 1° ilość
produktu i 2° i ceny jakie konsument da. ceny tych
towarów odgadnąć w fabrykach nie nowych, w fabrykach
tych potrzeby, a nie od mody zależących. —
Widzimy więc jakich przymiotów potrzeba dla Entrepre:
neura: szczególniej zaś powinien 1° Rozsądek połączo:
ny z znajomością ludzi i rzeczy 2° Śmiałość do tego przed:
sięwzięcia. —

R. XIII Ogólny Obraz Produ: kcyi handlowej. —

Potrzebniejszy jest jednym z jej rodzajów istnienia. Butelka
wina w Bordeaux, najprzód przeszła przez pewną drogę pewnię
spar une modification gdy z rodzaju przeszła w rzecz
przeszła przez drugą, gdy się znajduje na miejscu gdzie
ją mogą kupić. Mieszkaniec np. Wiednia gdyby nie ku:
pił musiał by do Bordeaux się po nią udać wystawić się
na tyle kosztów, co wszystko kupiec pokrywa.
Nie tworzy więc kupiec żadnej rzeczy w prawdzie z której
się wino składa, lecz ją czym udatniej do wziącia.
Condillac w dziele swem Du Commerce et du Gouvernement
przedsię bardzo szczegółowe wywody aby okazać że każda
zamiana czym przedmiot jej więcej znaczącym dla tego

który go odbiera jak dla tego który go daje: z tąd wnosi powszechnie wartość i produkcyą bogactw jako skutek zamiany.
Że cyrkulacya nie ma takich, jak Say dowodzi: Jeśli Paweł sprzedaje Tomaszowi za 12 f. co wart 10, a ni ogorze oni niewięcej wartości na świecie bo cena targowa każdego przedmiotu jest ta sama. Tomasz miał wartość 12 f. teraz ma tylko 10 f. Paweł nie miał tylko 10 f. teraz ma 12 f. Zyskał 2 f. te które Tomasz stracił. Oto skutek cyrkulacyi. — Lecz handel jest produkcyą prawdziwą ponieważ on jest pewną drogą pośrednią lub modyfikacyą przez którą wynika dogodność która ma swą wartość — Kupiec kupiwszy towar podług ceny targowej, sprzedaje go podług tejże — lecz ta druga cena targowa jest wyższą od pierwszej, ponieważ kupiec kupiec dał mu takie położenie które ceny pomnożyło ceny, i społeczność została bogatszą o całe to pomnożenie. —
Przedmiotem handlu mogą być tylko rzeczy materyalne — nie mogą nim być np. posługi osobiste np. adwokata Doktora itp. —

Rozd. XIV O różnym sposobie prowadzenia handlu i o tem co z tąd wypływa. —

Handel jest albo wewnętrzny który kupuje i sprzedaje w jednym kraju. albo szczegółowy który się trudni szczególną sprzedażą wprost konsumentom. albo zagraniczny który kupuje w obcym a sprzedaje w swoim kraju i odwrotnie. — i handel przewozowy który i kupuje i sprzedaje w obcym kraju. i handel spekulacyjny który kupuje w tymże samym miejscu w pewnym czasie a w innym sprzedaje..
W początku handlu, handlujący tam szedł z towarem gdzie mu się podobało jego widzimi się. Lecz dziś każdy kupiec ma swych commissionaires w różnych miastach handlowych: kupiec np. w Lyonie każe kupić jedwabne materye i posłać commissionerowi do Bordeaux który mu poleci przewieźć do Havanny gdzie zwrotnie komisyoner każe sprzedać kupić cukru i posłać do Havre itd. Siedząc więc w Paryżu może tylko obierać miejsca kupna podług niskości ceny a i miejsca sprzedaży podług jej wysokości owszem one jej nigdy nie dorównają — ci mniejszych. Widzimy więc jak ta [illegible] są potrzebne, stosownie więc [illegible] się [illegible] są wykonane na sposób kapitalistów. —
Jak handel hurtowny jest dogodny bo tam gdzie brak

jak tego produktu zachodzi onego dostawa, tak to
samo czyni oczywiście szczególnym Konsumentom.
Bo i gdyby go nie było musiałby się udawać do kosz:
townych i innaczej rzeczy które albo nie potrzebuję albo
od raz nie są wystawy z Kupcii np. Każdy potrzebuje igi:
ta gdyby nie było kaw. tej: musiałby zatego wołu/ustalni:
ści — [illegible] raz nie murować kraz nie [illegible] sama
byłyby niedogodności. —
handel zagraniczny ztąd opisany gdy się powie, że to
jest zamiana rzeczy zbytecznych 1go Narodu za też
2go Narodu. To nie jest to: naród by nie tworzył
gdyby nie żądano. gdyby zagraniczny nie kupował
utworzyłoby się tylko ile swój potrzebuje.
Ten handel przynosi nam ten zysk. iż nam towa:
ru dostarcza więcej pożądanszy, tak od tej za kto:
ogły, tego towaru u nas dostać można, dając znów
swój towar którego u nas koszta produkcyi są mnie:
tsza a u zagranicznych wielksze. — albo też ten handel
dostarcza nam towary w naszym kraju produ:
kować się nie sposobny. np. Korzenie [illegible]. —
Zowie się handlowi przewozowemu że czyni przysługę
naszemi Kapitałami przemysłowi obumu ten
podnosząc. Zaś przewoz nigo cyant który z tąd zysk cią:
gnie jego ludzie idą się nas krajowcy. Zresztą ten
handel w ten czas dopiero powstaje gdy już kapitały
są zbyt obfite w handlach powyższych. —
Handel spekulacyjny ma a te korzyści że kupując
towar gdy tanieje zaraz wyżej nie da upaść zapłaci
jego produkcyi — a sprzedając towar gdy drożeje,
nie da się wznieść cenie zbyt wysoko. —
Znowu Kupcowie, którzy się nie utrzymają gdzie ludności
i [illegible] jest wielka pod żadnym względem nie
dają się usprawiedliwić. —
Wyrażenia które napotykamy w dziele L'esprit [des lois] Mon:
tesquieu i innych dawnych Autorów np. Handel
konsumcyjny, tt. zbytku tt. oszczędności są bez
sensu. bo jeżeli pr: n. konsumcyjny rozumie ten
co dostarcza produktu do konsumu: to nim jest każdy
handel potrzeby, który nie może się obejść bez tego
dostarczania — a handel oszczędności, to wiem każdy
n. być winien — Rozd. XV Porównanie między
handlem wewnętrznym a
Zewnętr. jakiego kraju. —
W krajach gdzie żegluga wydoskonalona, Geografia
rozszerzona przywiązuje wielką wagę do handlu zewnętrzne:
go. To osmiemanie szczególny Hiszpania i co utrzymu:
ją że bogactwo zależy jedynie na złocie i srebrze — Hiszpa:
nija to wszakże [illegible] innych miast w 15 wieku

Których bogactwo od handlu zagranicznego zależało, lecz to był monopol, trzeba uważać na skutki owoczesnej wojny Tureckiej. —
Z resztą wojny liczebne które produktów rocznie handl. wewnętrznemu a zewnętrznemu dostarczają, a fabrykowanemu się oto ważność. w Francyi wartość produktów wszystkich rocznie wynosi 400,000 milionów. Tymczasem wojny były konsumcyi każdy individuum na 250 fr. (lubo by tyle dzieci lub starzy nie spotrzebuje, lecz trzeba uważać wielką konsumcyą przez spoczywający od rzemieślników, których utrzymanie więcej kosztuje rocznie w Francyi 300 fr.) to 30000000 ludzi rocznie konsumuje za 7,500,000,000 fr. co 400,000 jest 20ta częścią. —
Wojny skutki w której Francya handlu zewnętrznego była pozbawiona, jednak jej stan, gdyby jeszcze komunikacye z przyczyny wojen, które drogi nie były pozbawione, był dość pomyślny. —
Otóż przemysł wewnętrzny sprzyja a pomaga zewnętrznemu. — Fabryki Manczestru to sprzyja, że sprzedawać Ang: a nie on fabrykom. —

Rozd. XVI. O środkach transportu

Środki transportu więcej dzielą, więcej wydoskonalone robią tu skutki dla handlu jaki tworzą w innych przemysłach. Gdy brak przez drogi nawet ... koń rozgrabieniu przewozić ... ciężar. Różnica między tym sposobem a wozem, jest gdy koni wozi na sobie 3 cetnary to wozem pociągnie 15 do 18. —
Lepszy sposób jeszcze jest przez koleje bo gdy do przewożenia cetnarów 2400 koni potrzeba 240 czyli 60 wozów a koni 300 to z pomocą żelaznych kolei których budowa mniej kosztuje daleko jak do wozów potrzeba 5 koni. —
Kanały dlatego że woda jest równą drogą więcej podaje do ciągu, czy wygodnie czy ma dość, jednak jest jeszcze lepsze. —
... tylko administracya przez cła, mniejsze nie powodują strat expensami. —
Żegluga morska będzie to uważając ile części ziemi wodą jest pokryty że wielu krajach ich płodów to ma wymiany nie znacznie jest jeszcze lepsza — zwłaszcza przez wydoskonalenie jak i przyjęcia może przez sztukowanie żeby ... teraz regularnie między Indyami Wschodniemi potrzeba tylko 1 miesiąca a dawniej 2 lat. —

Część Trzecia

O Zamianie i monecie

Dział 1. O Zamianie

Pozdział 1. O Naturze i skutkach Zamiany.

Wszystkich potrzeb jeden Człowiek nie jest w stanie sam zaspokoić, bo musiałby mieć kapitały, materyały, siły, do pracy talentu na sposobności aby dział swoich więc do którego mógł używać wszystkich produktów i zamiana płodów sobie wyrobionych na płody innych. Pieniądze które w zamianie jedynie za narzędzie. One nie są celem zamiany. np. Sprzedaję kapelusz, biorę pieniądze, i kupuję za nie suknię: jest to toż samo gdybym mój kapelusz zamienił na suknię. —

Produkt każdy wart tyle ile można za niego nabyć: i chcąc porównać wartość 2 produktów, porównywa się ilość trzeciego produktu który jeden i drugi jest zdolny nabyć. Moneta jest dobrym środkiem czynienia takiego porównania. —

Rozd. II. O przyczynach które sprawiają większe lub mniejsze sposoby zamiany płodów. (Débouchés.)

Jedyną przyczyną braku odbytu dla produktu nie jest brak pieniędzy, lecz brak produktów. — Na pieniądzy- bo prócz jakiej drogi pieniądze nabywamy jeżeli nie przez zamianę na produkta — gdy więc te nie będziemy i tamte. — Produkcya więc powiększona o ile ona większą łatwość sprzedaży produktów np. Dziś w Francyi 10 razy więcej można sprzedać niż za Karola VI nieszczęśliwie panowania. Przyczyną tego może kto powie jest odkrycie Amerykańskich kopalni — lecz jeżeli dziś mamy więcej złota lub srebra to to ma mniejszą wartość bo dziś złoto ma prawie tę wartość co dawniej srebro. Przyczyna tego jest że dziś Francya 10 razy więcej produkuje, 10 razy więcej ma dać w zamianie. Tym sposobem razem biorąc widzimy że każdy rozumny producent musi się interesować o los innych producentów, jeden Naród o drugi. Dziś np. Anglia więcej ma zysku z Stanów Zjednoczonych Ameryki niż wtenczas gdy jej podlegały. Obaczymy więc dowiedzieć poznawać dobre interesa własnego prowadzić. Naród w 2gim przypadku tak będzie uważać z samego własnego interesu.

Zyskanie czyniąc taki zarzut: że gdy 1 produkt kupuje się przez 2gi, może przyjść czas że wszystkie produkta przyjdą do takiej obfitości że nie będzie co do sprzedania. Łatwo na to się odpowie. Że produkta naraz nigdy do tego przyjść nie mogą np. 12 i 13 w. produkta fabryczne, materyi

były tak obfite iż Stany się bezmiennie jednakże
w tymże samym czasie był powszechny brak
zboża, mięsa, towarów colonialnych etc. — Z tego wnio-
skować można że gdyby zamiast tych ostatnich podostatkiem
było by się przedstawiono ziemi do kupienia
tamtych materyi.

Rozd. III. O Granicach produc:

Wyłożyw z powyższego Rozd: mogłby by się wnieść iż gdy
produkt za produkt się kupuje więc każdy może
być kupcem, a razy iż produkt zawsze kupca znaj-
dzie. —
Lecz cóż to jest produkt? Oto ma który więcej kosztowało
wynosi tyle ile on kosztuje. Jeżeli więc do utwo-
rzenia produktu, który stosownie do usługi którą
może przynieść jest wart 5 fr. będziesz potrzebował
zniszczyć wartości za 6 fr. zniszczysz niezmiernie
1 fr. — Tak i rodzaj produkt, się może jak większy
my przywieść bogactwa do niczego. —
Przypuśćmy że jest kraj w którym ni ludności, ni
kapitałów, ni przemysł nie kładą granicy prze-
mysłowi: lecz te produkta żywności kosztu-
ją więcej jak ~~[illegible]~~ czynią przysługi: i gdy roś-
nie o przyjdzie do tego stopnia udoskonalenia że
już więcej ani wydać one może, a to w dużej mie wy-
starczy — trzeba więc się udać z innego rodzaju
produktami po żywność do innego kraju — lecz
przypuśćmy że i w innym kraju tak się rzeczy
mają — trzeba się udać daléj — lecz w ten czas koszta
przewozu mogą przyprowadzić wartość zboża do
tego że ilość zboża którą można nabyć za pra-
cę jednego dnia nie wystarczy do utrzyma-
nia się przez jeden dzień. — Przyszedłszy do tego je-
dnak stopnia między nim jest następnie — przesta-
ną mnożyć się wzrost ludności etc. —
Oto granica której ani produkcja ani konsum-
cja przejść nie może. —

Rozd. IV. De prix courant

O cenie targowej i sposobie jéj ustalenia się

Cena targowa jest to ilość monety za którą się ciągle kupu-
je i sprzedaje produkt. —
David Ricardo mówi że ma zawsze oznaczona pr. kosztu
produkcyi. — prawda lecz ona jest zależną od stosunku
między żądaniem a ofiarowaniem. —
Jest przytem Rozd. Prawda ta wystawia się za ilość
między tem, podług ceny jaką mogą opłacić. —

Rozd. V O cenie pierwotney (originaire) produktów, jo tem się wszystkiego

Cena pierwotna, są koszta które łożyć z jej zmiany potrzeba aby produkt wyszedł na świat. Podlega tym zmianom którym te koszta.

Udoskonalenie, które skutkiem zmniejszenia kosztów produkcyi, zmienia cenę pierwotną.

Nie odmienia się ona równo dla wszystkich produktów. Zniżenie tej ceny jest zyskowne dla społeczności, bez straty którą traci producent. Jeżeli cena pończoch spada teraz o połowę w dawnej, mogę więc za tę cenę dostać 2 pary co dawniej 1. Stąd się więc w względzie pończoch 2 razy bogatszym. Jeżeli tak się rzecz ma z innemi produktami, więc względem wszystkich jestem bogatszy. To co innie ma się rozumieć o całym narodzie.

Dział II O Monecie

§ VI O Naturze i użytku monety

Mówiliśmy więc że robiąc sprzedaż czynimy dopiero połowę zamiany która się uzupełnia przez kupno.

Monety się nie żąda aby ją konsumować, lecz aby ją dać w zamian tej rzeczy którą chcemy konsumować. Pod tym więc względem, przyjmujemy jakiego szukamy w monecie, i aby tę wartość którą ma przy jej nabyciu zatrzymała do czasu jej wydania.

Wartość monety nie dasię ustanowić do woli jakto bądź z tęgimi rozporządzeniami prawa, twoja moneta więcej znaczy gdy za nią więcej wartości dostaniesz i odwrotnie. Jeżeli w Rosyi para trzewików do dania towaru który kosztuje 3 ukiny tak 2 to i ukradziu 1 ukin, ale tego nie dokaże by 2 ukiny warte były co 3. —

Dobry ma ten przymiot że się do dzieli i ~~każde części ma~~ bez straty.

Moneta dla tego jest pożądana każdemu że ją mając mogę wszystkiego za nią nabyć — a mając produkt muszę go pierwej zamienić na monetę a potem tę na to co żądam. —

Moneta jest to towar który się w każdym kraju kupuje i sprzedaje jak każdy towar inny. —

Ma ona cenę targową która się podnosi i upada w miarę jak za nią można przez równą jej ilość więcej lub mniej dostać wartości.

Jest ona środkiem przemysłu owocem łożonych kapitałów mianowicie, na pracy robotników, na danie jej kształtu. —

Moneta różni się od kapitału i wyższe. Bo kapitał przypuszcza do swego wyobrażenia każdą wartość którą się wkłada w celu reprodukcyi — może nim być i moneta. —

Moneta nie jest tylko znakiem wartości — Ma ona istotną swą wartość — Byłaby nim gdyby tylko wyobrażała wartość jak np. moneta papierowa. —

Wartość monety jest zmienna tak w do miejsca jak i czasu. Gdy powiem że piramida w Memfis ma szerokości 200 metrów, mam dokładne wyobrażenie jej szerokości, lecz gdy powiem że ta a towar kosztuje w Cairo 50 ukinów, to chciałbym wiedzieć wiele taka kwota ma złota w sobie

nie będzie znał wartości tej monety bo wartość złota w Kairze inna jak w Paryżu. Anglik z 1. dukatem jest bogatszy w Paryżu jak w Londynie bo w którem więcej za niego kupić może.

Rozd. VII O Materyale do Monety.

Widziemy w dawniejszych czasach pieniądze ze skóry, z sukna, ziarnek kakao itp. Że złoto i srebro do tego jest najskłonniejsze z tego powodu: 1° Że się nie zmieniają 2. Dzielą się bez straty 3. Że nie podlegają nagłym zmianom w swej wartości 4° Że są łatwo: rem powszechnie przyjętym. —

Wartość sztuki monety nie tylko zależy od ilości i jakości metalu z którego się składa, lecz i od stopnia nadobności monety, i jej żądania. —

Rozd. VIII O zasadzie wartości monety.

1sza zasada wartości monety jest: użyteczność jej w sprzedaży kupnie. —
Co się tyczy ilości jak się potrzeba krajowi monety to to oznaczyć można przez wielkość sprzedaży i kupna w kraju się uskuteczniającej. —
Jeżeli w Francyi rocznie potrzeba monety (podług Neckera z r. 1784) jest 2,200,000,000 to gdyby ta liczba podwoiła się w kraju toby było to tylko ten skutek że co dawniej kosztowało 1 fr. toby teraz 2 fr. kosztować musiało.
Wartość srebra w monecie nie spada nigdy niżej jego wartości w sztabie, lecz wyżej może wyjść — Dziś w Francyi wartość srebra w monecie jest 1/100 wyższa jak w sztabie, lecz to nie pokrywa kosztów mennicy.
Oznaczanie ilości monety w kraju znajdować się mogącej jest niepotrzebne a niepodobne. Bo można widzieć ile monety wyszło z mennicy, lecz ile się znajduje (?) w kraju.
Gdy cena kruszcu spada ~~[illegible]~~ niżej dostarczającego go pracy to się robota nie opłaci i to ograniczy dalsze (?) wydobywanie się kruszcu. —

Rozd. IX Dlaczego wartość srebra nie spadła znacznie po odkryciu Ameryki.

Przyczyny tego są: 1° Postęp przemysłu pomnożył produkta pomnożył potrzebę ilości znaków. —
2° Postęp ten dał sposobność większej liczbie posiadania naczyń srebrnych. —
3° Odkrycie przejścia przez przylądek Dobrej Nadziei otworzył przewóz tych kruszców do Indyi wschodniej gdzie były jeszcze rzadsze jak w Europie. —
Nadto pomnożyła się liczba produktów — Tej jest: ilość srebra ~~teraz~~ dawna ma się do ~~teraźniejszej~~ przed Ameryką jak 1 do 12. a ilość produktów dawnych do teraźniejszej jak 1. do 2. więc ~~ilość~~ wartość srebra zniżyła się tym sposobem w proporcyi jak 6 do 1.

Nadto jest wiele przyczyn niszczących te kruszce: 1° Użytek ich w używaniu na naczynia. 2° Użycie srebra złota na frandzle, szychy, lamy, galony. 3° przez zatopienie w czasie przewozu. —

Że moneta podległa zmianom w swej wartości widziemy więc jak się można omylić ~~umawia~~ w umowie zapłaty pewnej summy w długiej epoce. Że się temu nie pi. zapobiegnie ani przez oznaczenie liczbą np. 5000 fr. ani przez oznaczenie ilości kruszcu np. 800 uncyj srebra etc.

Rozd. X. O względnej wartości różnych metali służących do monet.

Co imy mówili o srebrze to się ma i o złocie jako mennicy rozumieć. —

Spotkaniem Ziemski używa o 45 razy więcej srebra jak złota, Humboldt z tąd wniosł że się złota 45 razy mniej wydobywa jak srebra. — Ponieważ zaś złota wartość jest ~~tylko~~ tylko 15½ więcej jak srebro to nie pochodzi że się go mniej tylko razy wydobywa lecz z trudności kosztów jego wydobycia i że byłoby złoto mniej konwenientne.

Srebro więcej się używa do wszystkiego bo jest mniej ciężkie i więcej także nie gibkie. Dla tego zaś złoto się nie zażywa ciągle więc go używają do ozdoby.

Moneta miedziana i billony nie jest właściwie monetą — Używa się do uzupełnienia w rachunku właśnie — jej wartość wewnętrzna nie wynosi co znaczy zewnętrznie dla tego możemy ją uważać jako bilety zaufania.

R. XI O fabrykacyi monet metalowych.

Więcej teraz oznaczą o postępie w sposobie fabrykowania monet bo to należy do sztuki menniczej — lecz to co wypływa z fabrykacyi monet pod względem E. P.

Gdyby monety nie używano aliażu zaraz potrzebaby i ważyć metal dochodzić i próby. Wybicie stempla zapobiega.

O nazwie nominalnej — O nazwiskach z imion panujących lub zwyczajowych z ~~o~~ oznaką np. couronne, louis d'or, —

Stempel franca oznacza że prawo każe by się składał z 5 gramm srebra a proby $\frac{9}{100}$ t.j. że metal na frank. brany powinien mieć 9 części srebra a jedną aliażu. —

Dukat 20 fran. 6 gram. złota z $\frac{45}{100}$ proby.

Rozd. XII O korzyści jaką można odnosić z robienia monety.

Jedni utrzymują że rząd sam koszt winny koszta na fabrykacyję monety jak węgiel, sztaby, inni że jest to bez potrzeby winny.

Rząd z tego względu przeciąga żadnej korzyści ciągnąć nie powinien jedynie to całkiem na przerobienie sobie potrącić np. rząd kupuje za 197 lub 198 franków srebra surowego a potem bierze za to i tak 200 fr. bo tyle wynoszą koszta.

Gdyż rząd darmo robi wystawia się na straty — przecież ~~ten~~ kilogram srebra w sztabie nie ma tej wartości co w monecie, która miarę, proby czyni niepotrzebne.

zastępowania monety przez papiery itp. zmniejszają koszta
zrobiony —
Moneta prawdziwa może cyrkulować i za granicą
19 np. Francji 5 w północnej Europy w Bengalu
Kantonie więcej są warte jak w sztabie. Kruszcy ameryk-
kańskie w całej Azji, Afryce i części Europy —

Koniec Tomu Drugiego

T. III

Rozd. XIII O usiłowaniach prawdziwszych w celu wynalezienia miary wartości.

Stopień wartości dochodzi się przez miarę innych wartości
uznanych za 1 dostać się mogących. — Łatwym to jest
kiedy porównanie dzieje się w jednej epoce. Lecz
aby dojść wartości jakiej rzeczy dawnych wieków
z tą która dziś ma potrzeba aby wartość rzeczy służącej za miarę dla w dochodzeniu była ta sama
dawniej co dziś. — Smith ten przymiot przypisywał pracy. Mówi on że 2 ilości pracy, wszelkiego
czasu, miejsca, są równej wartości dla tego
który pracuje — a jeżeli czasem odbiera więcej dziś
więcej lub mniej za pracę, to pochodzi od zmiany
w rzeczach tych a nie w wartości pracy —
Garnier jego kommentator broni tej prawdy —
Lecz to nie jest ceną pracy ta o której oni mówią.
Nie mają tu zachodzić — cena pracy jest ta która
pochodzi z umowy robotnika z najmującym
podlega zmianom jak każda cena targowa, co do
czasu, miejsca, stosunków itd.
Zboże zaś ma ten przymiot gdy dochodzimy wartości
w odległych czasach — Bo jego żądanie zawsze jest
przystosowane bowiem że ilość się tworzy która
to ilości ludności w tym stosunku pewnej liczby
która produkcyjna prawie jedna. —
Lecz nie może służyć za miarę porównawczą
wartości jakiej rzeczy w 2 krajach odległych bo
ten czas podlega zmianie wielkiej np. żyto
w Francji kwintal 280, w Bengalu 25. w Indiach
kraju jak 19 ludności w Francji je aż tak ten
19 zboża. — W tym razie znów kruszec służy
za miarę —

Rozd. XIV O wartości metalów drogich porównanéj z ceną zboża, czasów dawnych

Obieramy pewną miarę zboża np. Hektolitr.

Z mowy Demostenesa przeciw Formionowi można się dowiedzieć że jeden Hektolitr wartał 303 gran srebra. — W Rzymie za Cezara Hektolitr wartał 270 gr. Sr. Przyczyna zaś tamże w Rzymie urodzaj nie wielki, zwłaszcza zboże z Egiptu sprowadzano. — Attyka nieurodzajna. Weźmy średnią miarę w ogóle czasów dawnych np. 289 gran Sr. za 1. Hektolitr starożytności —

245	pod Karolem W.		
219	po Kar. VII	r. 1450.	
333	——	1514	
731	——	1536.	
1130	——	1610.	
1280	——	1640.	
1342	——	1789.	
1610	——	1820. —	

Widziemy z tego ~~wartość się zmniejsza~~ że do 1536 mniej gran dawano. od tąd coraz więcéj przyczyna spadku ceny kruszców było odkrycie Amer. r. 1492. —

Lecz niektóre przedmioty i stotnie podrożały a to wo: jście [które] równie z wzrostem ludności się nie pomnażają lub nie dostarczają np. drzewo, skóry, dziczyzna itd. podatki pod różnym tytułem. —

Niektóre znowu przedmioty tłumnie spadły cią metali i tak jeszcze bardziéj spadły np. wyroby fabrykowane i inne z tego przyczyna wielkie zmniejszenie kosztów produkcyi. —

Łączy się więc przyczyny podrożenia 1° Że kosztu produkcyi niektórych wzrosły. 2° że metal mniej teraz wart więc więcéj trzeba go dać. 3° Ponieważ więcéj teraz zużywamy i więcéj potrzebujemy. — Pierwsza tylko jest rzeczywista. —

Rozd. XV Ewaluacya summ historycznych

Podaje autor sposób ewaluowania summ starożytnych na miarę za pomocą zboża t.j. dojść obrać sobie pewną miarę zboża starożytnego np. Modius u Rzym. dojść wiele też ta miara zboża kosztowała — w wadze pewnéj złota lub srebra np. w granach — dojść jéj stosunku z naszą miarą tego zboża — a wiedząc wiele dziś na rzeczą miara kosztuje [lub samo w granach np.] można dojść ceny starożytnéj — tym sposobem wszelkie summy można wyrachować.

To zawsze jest niedokładne bo np. sprawa złota dawniej miało większą wartość jako dziś. [jest lepszego mniemania sposobu.] — [Podaje ewaluacya wszyst. summ starożytnych z średniowiecznych]

Dodaje że ewaluacya summ z wieków 2 ostatnich jest łatwiejsza ponieważ wiele zboża można było kupić

w każdym czasie tych Epok i widzimy wiele ze mowa-
ksiąg dziś — Lecz nie należy brać ceny nadzwyczaj-
ney albo roku pośredni na 10 lub 12 lat ale zawżdy
od roku największej drożyzny do roku największej
taniości. — Wszystkim potrzebnem to jużci
stawiamy przy doskonałych podatkach statystycznych
doskonałem wyrachowaniu miar wag, oznaczenia
wartości monet, będzie ziszczać. —

Rozd. XVI O monecie papierowej. —

Moneta papierowa nie byłaby dla tego ma wartość że jest obietnicą wypłaty — tak np. assygnaty francuzkie spadały do ostatniego chociaż ciągle była przyrzeczona wypłata. Każdy biorący papier: mon: bierze ją w celu kupienia za nią rzeczy, a nie w celu dostania za nią pieniędzy metal: —

Przyczyny spadania ceny monety papierowej są: Widzimy już że potrzeba czyli żądanie monety ma miejsce z przyczyny potrzeby jako pośrednika w zamianie. Gdy ta potrzeba mniejsza, moneta spada — lecz ponieważ moneta metal: ma oraz wewnętrzną wartość nie spada więc niżej nad wartość metalu w sobie. Moneta zaś papierowa nie ma tego oparcia.

Widzimy przykład z Banku Angielskiego. Kiedy Angl: weszła w wojnę Francuzką przyjęła od Bid: Bit na zastąpienie tego wydał drugi tyle co dawniej biletów Banku: te assygnaty pomnożone nie zmienią pośrednika bo Rząd puszcza ~~[illegible]~~ papiery wszystkie od Banku i Bank nowe robi. Szli więc wszyscy do Banku po zrealizowanie Bankowe brali te metalowych pieniędzy, udał się do Rządu bank, a Parlament kazał zawiesić wypłaty w Banku metalu za papiery. Spadły te papiery tak że za f. szterl: co dawniej w Paryżu płacono 25 franc: ~~[illegible]~~ w owym czasie 16 fr. — Złoto zaś i srebro poszło w górę Uncya srebra co dawniej 5 szylingów w owym czasie 7. —

Przez to kwota publiczna się pomnożyła, musiano zwiększyć podatki, lecz nie zwiększono wypłat prowizyjnych, dawnym wierzycielom Państwa jamais on se garde bien d'augmenter les rentes des anciens rentiers de l'état wpadłszy więc w Bankructwo ze względu na nich bo stawno

ów 3 części tego co przyczyni. — Później wypad-
ku chwycił się parlament przestraszony tego nie-
rozsądnego środka, iż ogłosił urzędownie, iż papiery
nie doznały żadnego zmniejszenia wartości. — Lecz
w wspanym [illegible] Rządu [illegible] wyjaśnił zaraz i
zgodzono się na to, iż moneta papier. nie warta tyle
co kruszec zawierający się w wypłacie, a dla uniknienia
wyższego upadnięcia porobił 2 środki. albo
wybijać f. szter. w tej cenie na jaką spadł f. s. papiero-
wy (~~to~~ j. spadł zaś tak że w 1814 r. na f. s. papierowy da-
wano 108 granów złota a dawniej 148.) albo dać
wartość dawnego funta s. w złocie papierowemu przez ~~wy~~ wy-
mianę papierowych na dawne złote. Ten
się chwycono. — Obliczano bowiem, tylko w 15 r. mniej-
szy wydatek temu sposobowi. Lecz i to nie
mogli się zgodzić. — Długo bowiem publiczny
się zmniejszył bo płacono od niego procent w
monecie lepszej — dali Dzierżawcy którzy się obo-
wiązali wypłacić czynsz w szterlingach wartują-
cych 108 gr. musieli je teraz zapłacić w szter. warto-
ści 148 gran. — Podatki o tyleż stały się
większemi (stały o 3 części). ___

Korzyści monety papier. są (dotąd wspomniane) [illegible] liczba
pośredników cyrkul. a nie do zgadnienia iż to Rząd nie [illegible]
korzysta i [illegible] je wybijać bez liczby i sprawić to
co w Anglii — iż się tworzą patrioci. — [illegible] —
Wcale więc tak moneta papierowa jak metalowa
powinna być wybijana w stosunku jej potrzeby
na pośrednika cyrk. bo inaczej spada pierwsza bez
uprawnienia do wartości metalowej. ___

~~Rozd. VIII~~ O Znakach reprezentacyi
Dział III wyst. monety.

Rozdział XVII Charaktery ogólne znaków
reprezentujących. —

Moneta metalowa ma swą wartość nie tylko z użytku jaki czy-
ni uważana jako pośrednik cyr. lecz i z swej własnej
istotnej wartości, której papierowa nie ma. Jej wartość
zależy od ufności, iż za nią dostaniemy pierwszy. Zresztą
może takie przymioty przyjąć jak kruszcowa, być także
dzielony, także [illegible] przewozem itd.

Rozd. XVIII O Biletach zaufania tj. banko-
wych, i o Bankach cyrku-
lacyjnych. (Des billets de confiance)

Każdy szczególny może wydać bilet zwyczajny i dać
go w zamian za towar gdy mu się nadarzy sprzedający;
cy. Ten sprzedający może znowu komu innemu dać
ten bilet w zamian za jego towar z pewnym
warunkiem itd. Może więc taki bilet zastąpić
miejsce monety. Lecz do tego potrzeba pewności
zapłaty i zapłaty natychmiast. Z tąd 2 odle-
głości mające wpływ na wartość biletu 1° Nie-
pewność wypłaty która może być wystawioną w
potrzebie [illegible] która sobie robi nabywca biletu, od-
ciąga za niego mniej jak bilet pokazuje. — i 2°
odległość wypłaty, za którą nabywca odciąga
sobie pewną zniżkę pod imieniem Eskompta.

1°) co się zowie prima [?]

Bilety są: Billets à ordre i au porteur czyli na
okaziciela. Pierwsze są wtedy gdy podpisujący bilet
obowiązuje się go wypłacić tylko temu dla którego
komu go się podpisuje, lub osobie która w jego
prawa wstąpiła. To wstąpienie poświadcza się
przez znak potowny [?] przez ~~okaziciela~~ wstępującego (stąd tego dla którego
pierwotnie podpisał wydający) na grzbiecie biletu (au
dos du billet. z tąd endossacya.) —
Drugie są wypłacane każdemu okazicielowi. — Ten
który przenosi ten bilet nie ma obowiązku wypłaty
że zaś odbierający go przyjmuje to należy od razu [?]
mia że ta kompania czy bank wypłaci go na-
tychmiast i zupełnie. bo inaczej prima i Eskompt
ująłyby coś z ich wartości i nie stałyby na
tej stopie co moneta. — O tej zasadzie dla banku
cyrkulacyjnego. Teraz Dał im [?] Smith bo one wy-
puszczają papier który do zamiany wartości służy.
Korzyści ich są: że powiększają summę bogactwa
narodowego, bo zastępując miejsce monety metali-
cznej ta może być na inny użytek np. nabycia [?] przezna-
czona. — Lecz jak się dzieje to zastąpienie? jego gra-
nice? Kto z tego procentu tego nowego kapitału
korzysta? oto pytania. —
Wiemy że bilety mniejszą wartość monety zastępują —
Dalej są przyczyną wynoszenia za granicę meta-
lowych, lecz za to ... inne do kraju sprowa-
dzają. —
Moneta metalowa np. 9000,000 przez wydanie tylko
biletów nie jest zupełnie zastąpiona bo musi pewna
część gotowizny do wypłaty biletów ciągle leżeć. —

zwykle la 3 częsci wydanych biletami wartości. —
Korzyści z tego nowego Kapitału ciągnie bank, który
przez to nabywa wartości mających wewnętrzną war-
tość, przez danie za nie niemających wartości bile-
tów, i który z nich ciągnie (les interêts) przychody
czyli procenta, jakby gdyby ten kapitał był złożony
z przedmiotów mających wewnętrzną wartość. —
Tak Bank ten przyjmuje monety od tych, którzy chcą przy-
jąć w zamian bilety, które im też usługę wypełnią.
Lecz jak się dzieje ta pożyczka? — Bank czyli kompania
nie idzie do negocjanta mówiąc mu „Dymasz monetę,
daj mi ją a weź za to bilety moje" lecz mówi „Dymasz
pewien przedmiot handlu, jeszcze nie wymieniony,
ja go wyeskomptuję, zatrzymam sobie procent za
czas który upłynie do jego wymiany, a na miejsce
twego przedmiotu, będziesz miał me bilety nauka-
zicieta, które mają wartość pieniężną (monety). —
Negocjant przystawszy na to, to z tego wynikłe iż od-
biera kiedyś od Banku monetę, a przyjmuje jego teyźe za-
raz bez procentu, ponieważ może sobie to równe monetę
robiła, zrobić przez bilety które bierze od banku. —
Korzyść z Banku dla publiczności jest: Il peut (publiczność), grâce aux
billets, escompter à la banque des lettres de change à
terme. — Jeśli bowiem biorę dziś rzecz z listu zamiany
którą dopiero za 2 miesiące mógłbym odebrać, mogę dziś
zaraz jakową czynność wykonać, albo którą inaczej dopiero
za 2 miesiące mógłbym zaraz. —
Banki te mogą się podać wypłaty długów publicznych.
Rozd. XIX Abusy Nadużycia Ban-
ku tyr kulacyjnego. —
§ 1o Iż Rząd ustalił dla interessu swego przywilej, tenże
poddanych np. Bonaparte dając pozwolenie jednemu Bankowi
we Francuzkim wydawanie biletów, a zatem wziął
całą prawie kapitał zakładowy Actionaryuszów tego
Banku. —
2o Pozyczki Rządu w Banku. Mniejsza szkoda wynikła
kiedy Rząd bierze tylko zakładowy kapitał, ale
kiedy oraz i bilety bierze, i temi płaci swe
potrzeby, bo Bank wybija nowe pomnożoną liczbę
Sprawia to co w Bank. w Ang: widzieliśmy. —
R. XX Banki składowe
Są to zakłady rządowe lub prywatne, gdzie pry-
watni składają monetę lub sztaby, to im otwiera
w tego banku (le compte) kredyt, podług wartości

złożonej sztaby w Wenecyi, Genui, Hamburgu,
Amsterdamie teraz oprócz Sztokholmu nigdzie
ich niema, bo pomimo większej korzyści czystości
jest – bo one nie dostarczają nowego kapitału, bo
wartość którą dają w cyrkulacyą mieliby za
stąpiona przez tę która leży w banku. – Dzię-
kuje jego niebezpieczeństwa bo ~~[illegible]~~ np. Armia
Ludwika XIV zrujnowała r. 1672 Amsterdamski
Hamburgski r. 1813 był wzięty przez Davousta –

To się tyczy virements de parties. Są to potrącenia
compensations. Długów przez wierzycieli, bez
dania monety rzeczywistej. mają więc nieco
Analogii z Depozytowemi bankami, nie mają
ich niebezpieczeństw np. Salomon winien Ryszardo-
wi 10,000, Ryszard winien je Mondorowi, a Mon-
-dor winien takąż summę Salomonowi – Ci 3 osoby
mogą się pokwitować przez proste obrachowanie, czy pro-
zamienienie. – W Londynie jest to w użyciu.
Ten sposób zastępuje potrzebę używania monety.

Rozd. XXI Des billets à ordre, des lettres de change et des change avec l'étranger.

Uważa je tu wszystkie autor jako znaki wyobrażające
towaru.

Billets à ordre. Gdy się winno summę, której termin wy-
płaty nie przypadł, podpisuje się ~~[illegible]~~ zwyczajnie
na korzyść wierzyciela, bilet wypłacalny w chwili
gdzie dług zacznie być wymagalnym – Osoba na
której korzyść bilet jest podpisany może go przenieść na
innego etc. –

Des lettres de change. Jest to zlecenie (mandat) na inną
osobę, mieszkającą w innem miejscu. Jest on w
związku z virements t.j. z kompensacyami warto-
ści. – Jest to kompensacya 2 wartości gotowych
w 2 osobnych miejscach. Np. Mieszkaniec Paryża wi-
nien jest summę mieszk. Bordeaux, a jeżeli inny z Bordeaux
winien innemu z Paryża, nie potrzeba wysyłać
summy z Paryża do Bord. – przez to [illegible],
niebezpieczeństwa etc. uniknąć się.

Okoliczności które dają miejsce tym lettres de change
są: Kiedy z handel wszystkich miejsca [illegible]
[illegible], wszędzie ma do odebrania wartości większe

z Paryża mający należytości u Kupca z Bordeaux za przedane mu dawniej towary, który obowiązał się wypłacić dopiero onę za 3 miesiące, więc daje Kupiec z Bord. Kupcowi Paryzkiemu na tę wartość Lettre de change. Kupiec paryzki znowu potrzebował towarów z Bordeaux, za ten Lettre de change znowu ich dostaje, u innego Kupca Bordeyskiego, któremu ten Lettre de change wystawił pierwszy Kupiec z Bordeaux, tyż wypłacał tego Lettre de change. —

Wartość Lettre de change zależy od 1° większej lub mniejszej pewności iż będzie na terminie wypłaty wypłacony. 2° Odległości terminu wypłaty. 3° Miejsca gdzie się ma wypłata uskutecznić. — Do wszystkiego ma wpływ tak zwany Kurs tych billetów — który zależy jeszcze od gatunku monety która miałaby użyta do wypłaty od jej znowu stopy. —

Coś podobnego do tych billetów znali już starożytni — Pewniej Miasta Włoskie w średnich wiekach wielkie miały rozszerzenie. — A Ludwik XIV wydał ordonansę r. 1673 już pod tytułem des Lettres et billets de change. — (Obszernie wszystko w autorze.) —

Część Czwarta.

O Wpływie Instytucyj na Ekonomiję &.

Rozdział I.

Wpływ życia społecznego na produkcyą bogactw — i tejże na społeczność.

Cywilizacya zmienia postać świata. Oznaką cechową Cywilizacyi jest mnożenie płodów. — Uspołecznieniu się ludzie do tego mocno winni. Ono i stałym warunkiem tak dobroczynnego podziału pracy: bo tu zasadza się najpewniej zamiany, jakiejż by bez potrzebowania się ludzi pomyśleć? Potrzebie te sprzyja rozszerzaniu się i zachowywaniu światła: jeden dał pomysł, drugi do skutku przywodzi. — Gdzie tego nie ma, jeszcze pomyślny dzień, nędza tylko i niedola panować. Szczęście w narodzie, które pod tym względem zależy na łatwości zaspokojenia potrzeb i wygód — bo nie ten szczęśliwy jak dawni Scytowie utrzymywali, kto mało ma potrzeb, lecz ten który ma wiele środków do ich zaspokojenia. — Cywilizacya w przyjaźni moralności daje sposobność pracy, bo gdy człowiek od niej [illegible] korzyści [illegible] przy tej [illegible] — Praca, przemysł zapewnia mu moralność

Lecz nie tam należy upatrywać cywilizacyą gdzie kilku członków Narodu błyszczy światłem, a ogół w ciemnocie żyje. np. Francya pod Ludwikiem XIV. — Sztuki piękne niekiedy poprzedzają cywilizacyą. to te zależą od Geniuszu, Charakteru, natury Narodu np. Francya była pierwsza dzielną, gdy się tony sztuki, wyższe rozpowszechniać poczęły. Grecya była nieoświecona a miała smak do wszystkiego, pociągi, między Narodem oświeconym nazwać ten, w którym każdy zna to co go otacza, — gdy zna przyczyny tego i skutki odgadywać potrafi — gdy każdy potrafi się kierować w swoim powołaniu, wie to co o niem wiedzieć powinien, i może, oto oświata. — Dobry smak postępuje za światłem — potrzeby dotkną całą naród. —

Rozd. II O ustępowaniu prawa własności. —

Prawo własności jest to możność zapewniona Człowiekowi lub towarzystwo rozporządzania rzeczą podług swego widzimi się. Uważamy tu to prawo tylko jako skutek nie zaś, jak się nabywa, ustanawia. —
Własność ta jest w takim związku z bogactwem, że gdzie jej nie ma, nie ma i bogactwa — Kto uprawiać będzie ziemię, jeżeli inny przyjdzie i weźmie jej owoc, kto pracować będzie gdy kapitały nie będą pewnymi. —
Lecz to prawo musi być zupełnym — potrzeba aby nie tylko własność gruntu, lecz i własność produktów była zapewnioną —
Jeżeli ten stan człowieka jest naturalnym gdzie on największej dojść może doskonałości, jeżeli tym stanem jest stan społeczny, to ponieważ ten bez prawa własności obejść się nie może, wypływa z tąd że prawo własności jest wypływem z natury człowieka. —
Prawo własności bywa jest podkopane nieregularnemi podatkami np. przez różne rozporządzenia Administracyi w Francyi np. rozkaz zamknięcia fabryk tabacznych na wsiach. —
Prawo to gwałci się przez złe urządzenie Sprawiedliwości — przez złe rozumienie prawa podawania bez potrzeby interesu prywatnego publicznemu. —
Brak bezpieczeństwa tego kapitały czyni niepłodnemi. —
Obyczaje są najlepszą podstawą prawa własności. —

Rozd. III O różnych naturach własności.

Własności naszej składają się, z dóbr jakiego bądź rodzaju tak naturalnych jako i społecznych. Te ostatnie dzielą się na źródła płodzące i płody. Ród ... produkt

jest dobro, bo nam czyni usługę bezpośrednio. — z kąd to produkcyja jest dobro, bo nam daje sposobności pokazania rzeczy czyniących nam usługę. —

Rozd. IV O własnościach przemysłowych. —

Własności przemysłowa jest to własność przymiotów naturalnych, i nabytych czyli talentów. np. Siły fizyczne, wzrok, słuch itp należą do pierwszych; sposobności, umiejętności, sprawność itd do drugich.

Chcąc ocenić własności przemysłowe, trzeba ocenić jej skutki. np. Prosty robotnik ma własność przemysłową 300 fl. na rok [illegible] czyniącą jest podług ceny zapłaty. — Najkosztowniejsze są te które należą najwięcej od rzadkich przymiotów, zdarzeń, geniuszu. Sposoby niegodziwe, podstępne oszukaństwa mogą zbogacić jednego, lecz o tyle drugiemu szkodę przynoszą. —

Własności przemysłowe są wrodzone niejako, nie podlegają zamianie. Mogą atoli stać się przedmiotem kontraktów np: wynajęcia — Są one najwięcej godne czci i szacunku, jako skutki, jako wynagrodzenie trudów, stałości itd. Powinny być uważane za najświętsze w porównaniu z innemi własnościami. Widzimy więc jaki gwałt się im czyni przez zakratowanie, zatrzymanie niepotrzebne, przez zakazanie zmiany miejsca np. Niewola która nie może się usprawiedliwić. Niewolnik nie wziąwszy nic na swoje zachowanie potem pracować — bo nie mógł wziąść gdyż tak on jak wszystko jego było własnością pana, coby mu więc Pan dał, to dawał sobie: a to sprzeczność. —

Usprawiedliwianie dawnych prawników niewoli np: prawo wojny czyli zdobyczy np. siły, że zwycięzca mając prawo do jego życia, może mieć tem samem że życie mu zostawia do jego pracy, usprawiedliwić i zrabowanie [illegible] cudzej. —

Własności więc przemysłowa jest częścią bogactw N. im Naród ma więcej tego rodzaju ludzi, tem jest bogatszy. —

R. V O własnościach kapitałów i gruntów. —

Kapitały są albo ruchome albo nie. Do pierwszych należą pieniądze i inne wartości mogące zmieniać miejsce — do 2[go] grunta, Domy, uprawa gruntu. itd.

Ruchome są mniej wystawione na ofiary przez skryte nakładanie. Jednakże więc ludzie zamieniać ruchome na nieruchome, będą 1º dla bezpieczeństwa, [illegible] 2º dla prawa wybieralności. — Mają one zwykle zarazem po własności przemysłowej. bo one [illegible] [illegible] rozszerzone itd. Jednak [illegible] najwięcej są wystawione na gwałty tak się dzieje jak [illegible] wojny. — Ma jednak [illegible] przyjemności

Rozd VI O własności literackiej

Przedrukowywanie nieprawne choć, nie czyni szkody Narodowi pod względem choć imaginacyi, geniuszu itp lecz pod względem

dział uczy tłumaczącego niejako, którzy sprawy mozolne
potrzebują, a którzy przez to przedrożli, odbierają zasługi.
O Kraińcu jest Marga publiczna tem bardziej o tę
być powinna, o ileż cała społeczność się uzbraja
gdy na tej sąd, i ziemny ich, a Margi, która tyle
kosztuje, oraz wymaga. —
Szkody te przedrukowywania zagranicznie najwięcej tu
czynią.
Prawa francuzkie uważają autora za wyłącznego posiadacza przez całe jego życie, lecz to prawo do familii nie przechodzi. — Przywileje przedłużenia tego prawa są zbyt długie, nie przy generałach, powinny autorowi który wiele trudów zdrowia i tkwieniu swemu dziełu poświęcił najwięcej to prawo do żony i dzieci przynależ.

Rozd. VII O różnych systematach legislacyi ekonomii.

Ogólny wniosek: że prawa powinny jedynie czuwać tylko usuwać przeszkody jakie przemysł napotkać może i z resztą wszystko zostawić naturalnemu biegowi.

Rozd. VIII Origine du système réglementaire.

Mówi tu Autor o korporacyach, ich początku etc.

R. IX O terminowaniu, majsterstwie i ich skutkach.

Wylicza zakłady z tąd wynikłe.

R. X O sporach mających wartość ze względu korporacyi.

Wylicza mniemane korzyści i złe skutki i te zbija.

Rozd. XI O Systemie równowagi handlowej.

Stronnicy tego systemu zakładali go na tem, aby Naród starał się o wyprowadzeniu swoich płodów za granicę, a za nie złoto i srebra do kraju wprowadzał. Najpierwej ten system w Włoszech dały w Francyi i Anglii upowszechnił Watel, znakomity publicysta był także jego obrońcą. — Lecz zaraz w 18 wieku gdy ekonomiści chcieli odkryć źródła bogactw, gdy im przyszło zastanowić się nad tem z czego się bogactwo składa, już tedy trudniej mogli spoznać że jest wiele jeszcze innych rzeczy prócz

złota i srebra, ktore wartość posiadaią, ktore są boga:
ctwami: zaś przez Adama Smitha został obalony
zupełnie ten system został obalony, ktory mowi „
że naród gdy mu jest wolność zostawiona wy: „
bierać w zamian te rzeczy ktore mu najwięcey ko: „
rzyści przynoszą — że to nawet jest niepodobnem „
dla narodu ktory nie ma min aby zapłaty „
koniecznie złotem czynił i że ustanowienia „
w tym celu uczynione jedynie zniszczenie „
dla źrzodłow handlowych przynieść mogą. „

Każda czynność handlowa zasadza się na daniu
i wzięciu czy na wysłaniu i odebraniu. każ:
demu jest dogodnieysze tego żądać czym w za:
mian dano, jeżeli zaś szczególnie członki narodu
na tem zyskuią, fałszywie że Naród ktory się zmieni
składa może tracić.

Zysk handlowy na tem się zasadza aby wzięcie
miało wartości więcey jak danie, lecz nie aby
wziąć monety, bo ta jest dogodnieysza w prawdzie
dla szczególnego jakiego członka a np. gdyby ją
dwabnikowi za jego towar przysłano porcel:
ny, wolałby on inną robić, ani się nie zna na
jakimś tod.— bo ta ma dla tego wartość że
jest powszechnie żądaną od wszystkich. Lecz
porownywać pod tym względem Naród z
kupcem jest nierozsądkiem, naród ma zro:
zne potrzeby, rożnego rodzaju kupiec i ko:
zumne trodu itd.

Rozd. XII Czyli jest zyskiem dla narodu aby po:siadał metalle kruszcowe w prawdziwie więcey nad każdy inny towar.—

Jest to zdanie tych ktorzy ~~mów~~ się trzymali równo:
wagi handlowey, mowią oni, że pieniądz dla
czyni najwięcey korzyści przynosi każdemu, kto
je ma więcey posiada sposobow zaspokajania po:
trzeb, że w ten czas kupcy takowy sprzedaią, że obfi:
tość gotowizny jest to obfitość kapitału i że ten
kapitał jest najtrwalszym ze wszystkich.—

Bo wzrastania kto ma wiele pieniędzy wiele
mniej kupi; następnie więcej zmyśla sprzeda-
jących, jak ten co nie ma opatrzonej kiesze-
ni: lecz z liczby pieniędzy przychodzą. o to za-
leży od wielkości przychodów, jakie konsumen-
ci ciągną, a te zależą od ich czynności, przemy-
słowości, od wolności — Sprzedarz kupców
w Hiszpanii ciągle się zmniejszała gdy Hi-
szpania wyzyskiwała ciągle samo złoto z Ame-
ryki: w Anglii zaś gdy papierowa mone-
ta usunęła z kraju metal, sprzedarz się
podwoiła (od r. 1798 do 1818.) Po kiedy złota
jest obfitość trzeba dać za to 6 fr. co dawniej kosz-
towało 3 itd —
Gotówka nie stanowi kapitału. Może być
w narodzie mnóstwo gotówki a mało ka-
pitału, i przeciwnie wiele kapitałów a
mało gotówki. Będzie 1. przypadek gdy
będzie wiele pieniędzy nie płodnie leżących ~~to~~
~~to~~ będzie 2. przyp. gdy naród wiele warsztatów
narzędzi, fabryk, uprawy na roli itd posiada,
bo wiemy że to jest kapitałem wartości,
która się płodnie zużywa — Można więc
wywozić wiele gotówki z kraju a nie wy-
wozić kapitałów, lecz owszem je spro-
wadzać. — **Rozd. XIII.** Że system równo-
wagi handlowej za-
kłada sobie wypadek
nie podobny do uskute-
cznienia. —

Widzieliśmy już że wprowadzanie złota lub srebra
nie ma w sobie pożądanego dla Narodu, jak
też innych towarów. — Teraz okażemy że jeśli-
by by rozporządzenie sprawa, naród tylko
tyle wprowadza złota ile potrzebuje. —
Metale mogą być żądane jako monety, naczynia,
kosztowności etc. lecz kiedyż to może nastą-
pić? oto gdy naród przemysł jest czynny,
kapitały ogromne, ludność wielka. Gdy
przeciwnie, to każden pozbywa się kosztowno-
ści, a to sprawia że gdy w Narodzie przemy-
sł się ugina, ~~me~~ metale drogie braią się

wartości – przeciwnie dzieje się, metale się pod-
wyższają.
Krótszey jeszcze mamy pewnieyszy środek poznawa-
nia różnicy wartości w srebrze lub złocie w 1. a w
2. kraju: to jest za pomocą kursu zamiany
(: cours du change :) np. jeżeli w Paryżu daje
za lettre de change 100 uncyi srebra, a za który
sam w Amsterdamie trzeba dać 110 unc: sr: mo-
gę poznać że w Hollandyi wartość srebra
jest mnieysza o 10% jak w Francyi. Teraz
mając na uwadze koszta przewozu i inszych, a srebra
z Hollandyi do Francyi, gdyby było korzy-
stne o to mnieysze do spekulacyi. —
Otóż więc tylko wyjątkiem narodowi zachodzi mo-
że w zamian za jego towar żądanie złota,
i tak są jego potrzeby w kraju — Potrzeby zaś te
zależą od dobrego bytu bogactwa w Narodzie —
a wiemy że dobry zależy od przemysłu rolnicze-
go, rękodzieł i handlu, o to więc są źródła któ-
re mogą uczynić złoto potrzebnem a tem
samem i pożądanem.
Naród narodowi kupować może towary jednego
przez towary i płody drugiego. I ten zysk wszyst-
ko, bo żaden dług nie zamieniał. Francy-
zi sprzedają najlepsze wyroby jedwabne do Rossyi
gdyż te tam zamieniać większy wartości, jak-
by to zrobić mogła u siebie. Rossya też zno-
wu robi najlepsze konopie, futra które
z nowu są więcej warte w Francyi i przyjmują. —
Otóż równowaga dla wszystkich korzystna.

Rozd. XIV. O zakazach względem płodów
rękodzielnych —

(: zobacz Skrypt z Administracyi :) tu jest mowa o autorze
naród z tego nic nie ma w końcu kiedy zbrania przystępu
rękodzielnym towarom obcym. —

Rozd. XV. O wolnem wprowadzaniu
zagranicznych towarów
i o korzyści która z tąd
Narodowi płynie —

(: z: Skrypt z Administracyi :)

Rozd. XVI. O ostrożności jaką trze-
ba mieć przed usunię-
ciem wzbronień. —

Mowi autor że w t. P. zmiany potrzeba ostrożnie
wo robić, iść z duchem wieku, nie na [illegible]
[illegible] i nie powodować się przesądami przeszłości
dość przykład, gdybyśmy wprowadzanie żelaza,
któreby dla różnych fabryk było potrzebnem
i bez ustawiczności chcieć zakazać — bo przez
zmiany krajowe, kapitały na nie wystawione
będą już tam poczęły psuć się z czasem i skut-
ków mających w prawie, ponieść uszczerbku.

Rozd. XVII Czyli się przyczynia do [illegible] kraju przez zakaz wyprowadzania materyałów surowych? —

(v. Manuskrypt Administ.)

Rozd. XVIII Zbicie niektórych argumentów uczynionych na korzyść systema zakazowego.

(v. Manuskr. Adm. ku obszerniej.)

Rozd. XIX O traktatach handlowych.

Wyprowadzamy z tej jeszcze myśli zasadę aby najwięcej ile można wyprowadzać swoich towarów. Przy tem czasem dobra polityka jest ta która się stara o ułatwienie ile można komunikacyi handlowych. Narody zobopólnie po[winny] [illegible] Chcesz abym ja brał twoje [illegible] muszę zezwolić byś i ty moje wyprowadzał, bo inaczej twego żądania [być może] nie spełnię. —

Rozd. XX O zakładach i [illegible]

(bez primes)

Mowi autor że najlepsza jest zasada wolności handlu — inne nie korzystne. — (v. Manuskr. adm.)

Rozd. XXI Des brevets d'invention. —

Że nie powinny być udzielane przynajmniej że się [illegible] nie podwyższa cena produktu, lecz [illegible] trzeba przyznać że społeczności przez ten wynalazek korzyść z produktu który dawniej nie znała. (vide Manuskr. adm.)

Rozd. XXII O Koloniach pod względem etc. —

(vide Manuskr.)

Roz: XXIII Wielki polityki Europej: skiej w zględem kolonii.

Narody Europ: mające kolonie zwykły do nich mówić: „nie sprzedajcie swoich płodów tylko nam a nie kupujcie tylko nasze" oto cała polityka — tym: czasem jak wyżej widzieliśmy Stany Zjednoczo: ne teraz choć są niepodległe dwa razy więcej kupują od Anglii jak wprzódy. — Niepodległość nad ko: loniami zdrowa polityka radzi — —

Koniec Tomu III.

Tom IV.

Rozdział XXIV. O Spółecznościach przez akcye. —

Delaborde wydał w tej materyi interesujące dzieło. Wykazuje wielkie korzyści z tąd —

Wszystkim są szczególniej do wielkich przedsięwzięć gdzie kapitały szczególnego niewystarczyłyby: zbierają się więc znaczne summy przez akcye —

Te stowarzyszenia bywa zwykle przychodzi sprawa: ją rządowi a który ono nawet potrzebuje w pi: wnych wypadkach np. chce prowadzić kanał, tym: czasem właściciel gruntu, przez który kierunek kanału pójdzie nie chce go ustąpić, gdy by więc nie miało powagi rządu za sobą to nie mógłby go po złożonem oracowaniu nabyć. — Lecz Admini: stracya przez swój wpływ nie powinna się mieszać we wszystkie czynności kompanii bo to sprawi powolność w działaniu, odstręczy od niej kapita: ły i tem samem zniweczy korzyści do których nie dochodzą. — W tym względzie rząd Angielski jest godny naśladowania — i dla tego też widziemy tam tyle dzieł przez tego rodzaju kompanie prowadzonych —

Rozd. XXV O Kompaniach uprzy: wilejowanych. —

Gdy handlowe stosunki mające być utworzone z którymi z dalekiemi krajami wymagają uzbrojeń wojskowych wielkich kapitałów na przygotowanie: zonych, wówczas aby kompania która dopiero każdej ma z tego ciągnąć owoc nie była tych zaś przez nowych antreprenerów pozbawioną, sądzono iż ją trzeba uprzywilejować do prowa: dzenia wyłącznych korzyści w handlu takiego.

Skutki z tego zawsze narodowi i są nie korzystne bo gdyby był handel wolny to te towary taniej byłyby nam przychodziły — a nawet ~~[illegible]~~ Kompanije same nie ciągną korzyści bo ciągle wydatki przechodzą przychody jako np. w Komp: Wschod: Indyjskiej.

Rozd. XXIV. Ustęp o wszystkich postępach i ~~[illegible]~~ końcu prawdopodobnym Komp. Ang: w Indyach.

Obszernie Autor mówi o wszystkich tej Kompanii jeszcze od Zaczątku r. 1600. jej wzroście — Naturze jej władzy — Położeniu Niższych tam będących — Położeniu Anglików tamże, i że samej tylko w Calcucie (700,000.) a w całym kraju 40, do 60,000 ludzi jest. Że ta Kompania jest tylko jakby pośrednikiem między Indyanami a Rządem Ang. że jest zależna od ministerium które w ~~[illegible]~~ Indyach utrzymuje biuro kontrolujące ją. — O skutkach które wypływają dla Narodu Ang: to jest że ona ta Kompania wierzytelności 400 milionów f. szter. a długu winna 790 mil. f. s. ogółem 1200 mil. frank. — Dalej mówi że Indye a mianowicie przez kogo innego od Anglików nie mogą być uwolnione dla ich sprawy moralnej, dla posiadania stanowisk jakiemi są przesmyk dobrej Nadziei, wyspa S. Maurycego — oraz a w Indyach utrzymuje wszystkie stanowiska główne wojskowe, dalej 160000 wojska, dalej opieku- [illegible] wprawiające do posłuszeństwa, więc zamierzona być aby się bez pana, nie da mająca wybicia się na wolność samym. — Anglia jednak wszelkie starania korzyści ciągnąć będzie zaprowadziwszy Rząd swój zniósłszy Kompanię i dawszy ogólną wolność handlu swoim. — do czego dąży. —

Część Piąta

Wykład Sposobu rozdzielania się przychodów w Społeczności.

Rozdział I. Ogólny widok źródeł naszych dochodów.

Z dotąd przemyślanych kapitały, ziemie są źródłami wszystkich dochodów dla ich właścicieli — Źródła te będąc nieczynnemi nie dają dochodów. Usługa była źródłem, może być przedmiotem obrony —

Produktów jest bardzo mało takich do których utworzenia jeden by się tylko przykładał — produkt więc jako wszystkie bądź ziemi, bądź kapitału, bądź pracy dotkowe [illegible] należeć. Trzeba więc aby jego wartość produkowaną została między wszystkich którzy się do jego utworzenia przyłożyli. Mechanizm tego rozdziału teraz rozbierzemy. —

Rozd. II Mechanizm rozdziału Dochodów. —

Mówiąc o produkcji mogliśmy poznać że każdy produkt jak tylko wzięty może być owocem różnych producentów, pojąć jego jednak, tej pierwsza myśl zawsze jest owocem jednego tej interpresora który opłaca różne usługi na utworzenie produktu [illegible] — weźmy np. Sukmanę naszą — najsampierw antreprener rolnik opłaca wszystkie potrzebne usługi przędzy. (przędza włościanowi antreprenerowi fabrykantowi — tenże to samo zrobiwszy przedajo sukno antreprenerowi krawcowi — który znowu przędzę sukmanę konsumentowi, który pieniądzmi wszystkie koszta opłaca.

Nie masz dochodu któryby się niegruntował na produkcji: bo np. pensja alimentarna może kto powiedzieć nie przykłada się do zdziałania żadnego produktu — lecz zawsze jest wzięta z dochodu którejbądź tej osoby który się do tego przykłada —

Pomnażany tylko jedynie raz wtedy kiedy się utworzy to jest kiedy utworzona wraca koszta kapitałowi pracy w miarach przemiany, jest dochodem — lecz później przechodzi z rąk do rąk, [illegible] i nigdy tylko dochodem np. ~~[illegible]~~ Dziedzic odebrawszy summę pieniędzy ta z sprzedanego produktu, zwykle mówi że to jego dochód lecz właściwie produkt nim są. Dochody te pobierają się pod różnemi formami w pieniądzach, produktach. —

Rozd. III O Dochodzie rocznym: o Dochodkiej narodowym.

Zbiór dochodów którybyśmy przez ciąg roku otrzymali daje od razu — a zbiór dochodów wszystkich członków

(Przyjście i oznaczenie [illegible])

narodu stanowić dochód, jeżeli w rolnictwie, więc ziemi. Dochód narodu jest równy wartości surowej (?) całej wszystkich produktów, ponieważ ta wartość była podzielona w całości pomiędzy jednego lub drugiego producenta etc. Gdy przedsiębiorca jakiego przemysłu, kupuje usługę robotnika, nie rachuje wprawdzie jego płacy w czystym produkcie swojej przedsiębiorczy — owszem ją odtrącam; lecz robotnik rachuje ją w swoim produkcie prawie moja uwaga mówi dochodzie czystym: a jako wszystkie usługi które się przykładały do utworzenia każdego produktu, są w tym samym przypadku, wartość całkowita wszystkich produktów jest tą samą rzeczą, co summa zysków czyli dochodów czystych wszystkich producentów. O to prawda której dotąd nie znano. — Trzeba jednak uważać żeby nie brać jednego dochodu podwójnie etc. Dobra obciążone hipoteką — są bowiem właściciele którzy mają 10000 fr. dochodu, a którzy płacą 10,000 fr. procentu. To nie czyni 20000 fr. w dochodzie narodowym, tylko 10000 fr. — co powiedzą: czyli to nie ma [illegible] z zakładu produkcyjnego t. j. ziemia przynosząca 10000 właścicielowi. Kapitał przynoszący 10000 procentu pożyczającemu. Ale bo kapitał pożyczony już nie istnieje, bo został skonsumowany przez pożyczającego. — Podatki i tym podobne nie są częścią równie dochodu narodowego. lecz podział. — Są zaś niby produkta które krótkiej egzystencji etc. ziemia, jagody etc.

Rozd. IV. O tem: od czego zależy wartość sumy naszego dochodu. —

To co czyni jeden dochód większym od drugiego nie zależy od summy którą przynosi, bo na ten czas trzebaby tej 5,000 fr. w Paryżu tyle znaczyło co 5,000 fr. w Anglii — nie zależy od ilości produktów, które jako zródło (fond) przynosi, bo taż sama, ilość może raz więcej drugi raz mniej kosztować — lecz zależy od ilości tego co otrzymuje w zamianie. —

Dochód jest większy lub mniejszy, podług tego jak

nam więcej lub mniej przedmiotów klomenu:
tnych dostarczyć może.

Ta ogólna zasada daje zupełnie zatem ton powi:
dział na początku lekcji, że wartość rzeczy, więc
i dochodu jest równa ilości każdej innej rzeczy
którą można otrzymać w zamianie.

Ricardo zbija ów mówiąc że nie wartość rzeczy
stanowi bogactwo jak ją otrzymujesz lecz ilość przed:
miotów wszystkich i w których odczuwają się do:
brobytna — lecz nie uważał że to samo mówi
wiec, bo mało wyższą wartość w rzeczach,
gdy mam w nich więcej wszystkiego, przyjemno:
ści itd. —

Nauka o wartości, to tylko może posłużyć do
dojścia miary dochodu, więc i bogactwa. nie
zaś i ilości użyteczności bo np. skutkiem klęski
zboża jest mało, mają wyższy dochód, jak
kiedy go jest obficie — lecz w pierwszym przy:
padku cały naród traci bo i więcej musi dać
za zboże i mniej go jeszcze konsumować. —

Wszystkie dochody ponieważ zależą od wartości rzeczy
są więc tak zmienne jak i ta wartość i zależą
od czasu zmieniając się. —

Moneta jest stosowną do oznaczenia jakiego dochodu
bo w porównaniu jednego dochodu z drugim
gdy są oba w monecie wyrażone, dają nam jasne
i łatwe wyobrażenie jako oznaczone przez
ilość jednostek monetarne. —

Rozd. V. O przyczynach sprzy:
jających lub nie — zyskom
i dochodom producentów —

To zależy od żądania produktów — lecz aby żądać potrze:
ba mieć pragnienie tego i można zapłacić. —

Można zyskiwać wielkie zyski na przedmiotach małych
np. z produktu który kupujący kupuje nie często zyski:
wać przy sprzedaży w mieście 20% gdy kupca
jedwabiów tego żadnem nie może. —

Niska cena sprawia większe żądanie. —

Wielkie podatki szkodzą dochodom —

Z produktu który mogą dochodu żadnego nie przy:
nieść tyle gdy kosztów produkcji nie wracają. —

Podatek przemysłowcowi może równać się składce z rzą:
dzonego dochodem np: podatki —

Rozd. VI O Dochodach ustąpionych.

Przez ustąpienie rozumie się że się dochód niepewny na pewny etc. Dziedzice wsi wypuszczając je w dzierżawę, ustanawiają czynsz dzierżawny — Wielkość przychodów wpływa na czynsz ustąpienia

Rozd. VII O Dochodach z zysku przemysłu w ogóle.

Widzieliśmy że interes producentów był zawsze przeciwny temuż konsumentów — Teraz zobaczemy że interes producentów przemysłowych jest przeciwny temuż produktów nieprzemysłowych a nawet to samo i między przemysłowemi —

Zyskowne przemysłowe tam są lepiej płatne gdzie są rzadkie — tam zaś są rzadkie gdzie jest niższy stopień bogactw.

Zyski przemysłowe są dwojakie w kolonjach jak też kapitalistów, ziemi a to dla tego iż tam taniej jest kapitały umieszczać za płody które one dostarczają a te zyski są im tylko udzielane, zaś tam jest zawsze więcej pierwszych rąk które utrzymuje

Gdy stan pomyślności wzrasta, prace przemysłowe są więcej poszukiwane jak zyski kapitałów — bo tych zwykle wtedy jest wiele opirowanych —

Bardziej instrukcyi, zręczności rzemiosł i kapitalistów, sprawiają że w nich zawsze zyski, czego ich kapitały niezyszczone i przez to sądzi zyskownym przemysłowym.

Potrzeby tych którzy się trudnią przemysłem wpływają tak ich zyski — ponieważ mają koszta produkcyi.

Rozd. VIII O Dochodach z zysków Antreprenerów przemysłowych w ogóle.

Są to ludzie robiący na swój rachunek, i których dochód zależy od wartości produktów które jedynie im ich starania —

Wymogi niezbędne by być Antreprenerem są: Zdatności moralne i Kapitał. —

Same kapitały nic się do stworzenia nie mają gdy nie mają tego wymogu, wytworzyć się —

Zdatności moral. które w sobie mieszczą przezorność swej sztuki, rozsądek, śmiałość, zręczności tudzież

jeh potrzeb — się nadto. — Lecz nie dość on posiadać, bo trzeba jeszcze kapitału, który go w sprawdzić pomoże — lecz kiedy da bez szczególności, kto więc czyli posiadający zdolności pierwsze, ona je zakotwi.

Dla tego Antreprener jest zawsze lepiej płatny jak inny robotnik którego trudy równe być mogą wielkie lecz jest więcej bywa który je są zdolni łożyć bo on się wystawia na ryzyka, a ci nie —

Są więc przyczyny wyższych dochodów Antreprenerów. 1º Konieczność posiadania zdolności moralnych 2º —— kapitału. 3º Niepewność dochodów —

Kiedy prawa respektują wolność, zostawiają w wyborze przemysłowe, to jeh wybór zawsze zależy od zdolności, wychowania, familii, przyjemności lub niesamego zatrudnienia, niepewności zysku, itp. —

Talenta rzadkie mają mało współubiegania przeto ich zapłata jest wysoka —

Rozd. IX Ewaluacja zdolności przemysłowych.

Podwójny jest początek źródeł przemysłowych to jest: przyrodzone naturalne np. siła fizyczna itd. i także nabyte. — Ewaluują się podług tego co przynoszą. —

Rozd. X O dochodach z płacy klassy robotniczej, w szczególe.

Nie każdy kto jest w obowiązku u Antrepreneura jest koniecznie robotnikiem bo na przykład kupiec z Paryża może mieć w Hamburgu komisanta któremu daje zlecenie sprzedaży swojej tabakierki tam wystawionych — nie można powiedzieć że ten jest prostym robotnikiem i on powinien według antreprenera mieć prowadzić aby korzystnie wykonać —

Robotnik jest prosty ten który wykonywa niewolniczo robotę wskazaną mu przepisaną podług sposobów znanych które są przedmiotem pewnego rzemiosła. —

Płaca jest albo za ~~roto~~ robotę ukończoną, albo dzienna. Kiedy robota się da oszacować to zwykle przenosi pierwszą według nad 2gą bo trzeba dozoru, więcej się więc płaci. —

Im wyższe żądanie roboty tym kraju, tem jej zapłata się więcej zwraca — np. Gdy mnóstwo nadchodzą, płaca się podwyższa: Drożyzna zbiera zapłatę wnet —

Robotnicy mają klassy — Prosty który nie potrzebuje kosztów nowych, musi przynajmniej dostać tyle zapłaty ile na do jego i familii utrzymania może wystarczyć, gdyż przeciwnie, nastąpiłaby ich zguba — Co który musi w średnim terminie nabyć wprawy, wymagać może prawo wyższej płacy która i procent od kapitału wystawionego na utrzymanie w ciągu terminu musi przynosić. — zwykle jest pierwsze biorą dzienne

30 Lecz drudzy 50. Do tej 2 klassy tych są mularze,
Stolarze, cieśle. — W czasie klęski bogactw, Druga
klassa nie mają swego zatrudnienia niż się wziąść
do prostej roboty; lecz 1sza klassa musi uważać —
Antreprenerowie mają zawsze pewien szczególny wzgląd
wyrobników, bo oni chociaż i miejsce ich nie robiły
ich zapatrzyli oni utrzymać się potrafią, a ci
nie — Pierwsi mogą robić zmowy np. krawcy
majstrowie w Londynie — drudzy czyliby i nie mogą by
zgładzić pomimo...
Dlatego to wyrobnicy mają większy interes w
porządku Administracyi, w dobrej pracy, chociaż
się zdaje że mniej mają do stracenia jak bogacze. —
Sismondi mówi że świat nie stracił nic gdy
ktoś miesza się do prywatnych umów, atoli
wtenczas gdy jedna z stron kontraktujących jest
w konieczności zawsze ponosić ofiary, tylko
powinien drugą jej stronę wspierać. —

Rozd. XI

O dochodzie klassy uczonej

Używamy zboża, drzewa, wody — lecz dla czego? Dla ich
własności a te ich wartości te przymioty, są przedmio-
tem poszukiwań uczonych. — Im lepiej są poznane
więcej z nich korzyści odnieść możemy. Prawa przyro-
dzenia przez ich odkrycie, dawniej nic znaczące, dziś nie-
zliczone użytki robią. — lecz nie tylko prawa ma-
teryalne lecz moralne i polityczne instytucye
są dla człowieka nieocenione — One wspomagają
pracę człeka, dla tego powinny być poznane, a
aby je poznać, trzeba się uczyć. —
Dawniej jeden mędrzec np. Pitagoras, Thales, mógł
wszystkie nauki swego wieku mieć w głowie,
lecz żeby dziś zgłębił nawet jedną gałęź ich np.
Historyi naturalnej nie mógłby powiedzieć
że zna tak iż mu nic nie brakuje, lecz musi-
by jeszcze wybór robić i dla [illegible] mine-
ralogii samej opuścić inne i tylko mieć o
nich wyobrażenie ogólne —
lecz ten podział jest szczęśliwy bo uczony odda-
wszy się jednemu zawodowi, może go zbawić i
nowe odkrycia czynić —
Praca uczonego może być przedmiotem zbywania

jak każda inna — lecz różnica wszystkich niezmierna:
ta zachodzi, bo kiedy dzierżawca wydzierżawi grunt od
właściciela, musi oprócz dania zapłaty, otrzymać
jego zezwolenie — chcąc dalej trzymać musi
się starać o nowy Kontrakt — Lecz uważmy że
raz [illegible] odkrycie [illegible] światu ten jest [illegible]
[illegible] wiecznym, i bez żadnych Kontraktów — Dla
tego ich zapłata zwykle w honorze. Gdy zaś
honor ich owszem jest potrzebny, to mają wysoką
zapłatę —

Rozd. ~~XXX~~ XII

O Dochodach tej Klassy współ-
[illegible] której usługi nie
są wystawione na wolne współ-
ubieganie —

Do tej Klassy liczą się stopnie władz rządowych wyższych, wojskowych etc. Te nie mogą być poddane współubieganiu, jako skutek by nawet ten sam urząd przez to tańszy opłacany i ~~[illegible]~~ nawet świadczony lepiej [illegible] zostać — lecz przez to otwarłaby się droga oszustom, mogącym się łatwo podkupić przysposobieniami niezdatnościami, przymiotów i potrzebnej wiadomości do urzędu powierzonego a i otrzymanej władze wielkiej władzy społeczności zawsze są wymagli —

Rozd. XIII O Korzyściach (dochodach) które przynoszą Kapitały tym którzy ich używają —

Kapitalistą pospolicie wszystkich których dochody składają się z procentów od ich Kapitałów — Lecz nim każdy powinien być nazwany, który jako właściciel posiada Kapitał, z którego ciągnie korzyści prosto lub ubocznie (pośrednio i bezpośr.) Rozpoznać się łatwo Kapitalistom — Lecz używa dochód z Kapitałów jak w innych co zarobi sam lub pożyczy Kapitału — Zwykle jednak to imię daje się tylko tym właścicielom którzy tworzą działaniem płodność przynoszącą dochód materyalny. —

Korzyści Kapitałów są różne podług rozmaitości przymiotów Antrepreneurów —

Trudno jest bardzo odróżnić Korzyści z Kapitału od dochodu z zdolności przemysłowych w Antreprenerze — jak każdy te dochody są wielce różne — Adam Smith i inni je mieszali — a jednak użytek z tego jest bo jak każdy może być niedokładny rachunek, procent w praktyce wykazać może Antrepreneurowi, jaki procent może dać pożyczający Kapitału —

[illegible] przypisują Kapitałom jak korzyściom [illegible] od ich [illegible] — a to od [illegible] przyjęty

rolniczemu i innym przemysłom —
Kapitały nie przenoszą się tak łatwo jak się zdaje
bo wszystkie bogaty kapitalista woli używać swych
dostatków w mieyscu do którego nawykł gdzie
ma przyjaciół, Wreszcie nadto niektóre kraje
gdzieby owszem korzystniej kapitałów użyć odpy-
chają od siebie ich —
Wyjście kapitałów np. w uprawie roli, wino-
ości, z których stopień ich procentów —

Rozd. XIV O procencie od kapi-
tałów pożyczanego —
czyli o tem co źle nazy-
wają mówiąc procentem
pieniędzy.

Kapitał nie tylko pieniędzmi zowią — Ktoś każdy [illegible]
który się używa jako instrument do wytworzenia — za-
tem powinnoby się mówić — procent od instrumen-
tu — albo procent od kapitału a nie od pieniędzy

Rozd. XV O rozmaitych formach po-
życzki i o stowarzysze-
niu zapisalnym.

Najlepszy sposób jest pożyczać monety krajowej i po
pewnym czasie też samą odbierać. Lecz cóż w
tym razie, oto zmiany w wartości monety
przynoszą straty jednej lub drugiej stronie.
np. Kto pożyczył w 1803 r. 100 [illegible] na 10 la-
to w 1813 odbierając 100 zł: odebrał tylko $\frac{2}{3}$ części, bo
tak spadła ich wartość. a kto w 1813 pożyczył
a miał oddać za 7 lat to zyskał bo w tym r.
wrócił by szterlingi do dawnej wartości —
Drugi sposób jest sprzedaż na kredyt, i wtenczas
kto sprzedaje potrąca sobie w tym razie pro-
cent przez porachowanie wyższej ceny.
Trzeci rozmaitych Negocyantów. [illegible]
zowanie wartości jest pożyczką —
Stowarzyszenie zakryte [association en comman-
dite] jest to rodzaj pożyczki ku prawdziwszej ich
przemysłowych. Stowarzyszony zakryty daje wartość
swego funduszu pod rozporządzanie Entrepreneura, umó-
wiając się nie tylko o procent za własną swą summę
lecz i o pewną część w zyskach entreprizy jeżeli ja-
kie będą. — Entrepreneur jest obowiązany na wszy-
stkie swych dóbr ... entrepri-
zy, a pożyczający tylko odpowiada na swej summie
pożyczonej —
Anglicy tego sposobu nie znają bo u nich podług
praw każdy który by najmniejszy miał udział w
tej czynności, obowiązuje wszystkie dobra
swe nawet przez udział w tej czynności.

III.o Ten rodzaj antrepryzy na pobiegu i bankructwem. —

Rozd. XVI O przyczynach wpływających na stopę procentu. —

Kapitał zawsze jest mniej pewny jak ziemia.
Procent się umniejsza gdy się wszystko kapitałem pewnym [illegible] —
Żądanie zwiększone kapitałów podnosi stopę procentu —
Żądanie zależy od zysków jakie w pewnych okolicznościach kapitały mogą przynieść —
Przymioty pożyczającego się jego moralności względem wypłaty, oszczędności, roztropności wpływają także —
Niski stopień procent nie jest zawsze znakiem zamożności, bo on może pochodzić tak od obfitości kapitałów szukających miejsca, jak od braku sposobu ich użycia — Dobry [illegible] polityczny rząd wpływa na to że kapitały się mnożą —
Dobre drogi wpływają na niskość procentu.
Procent od kapitałów które się wiążą na długi czas i nie tak łatwo mogą być zwindykowane, wznosi się np. w fabrykach — (+)
Procent prawny bywa zawsze ostatniemi okolicznościami miarkowany. —

Rozd. XVII O prawach które za przedmiot mają ustalić stopę procentu. —

Zwykle te prawa bywają oszukiwane —
Prawa takie protegują tylko pożyczających którzy się mogą obejść bez pożyczki — Są szczególnie szkodliwe na [illegible] [illegible] [illegible] —

Rozd. XVIII O dochodach z korzyści które przynoszą ziemie tym którzy je używają. —

Grunta są instrumentem produktywnym tak jak kapitał lub ludzie, ten powstaje z oszczędności, tamte są darem natury — Właściciel przeto może sobie korzyść z nich zatrzymać. — Usługa ziemi nie jest tylko przez robotnika [illegible] lecz także przez kapitał —
Usługa ta czyli ziemia tak jak inne jest droższa w stosunku żądania a ofiarowania. —
Żądanie nie tak jest ograniczone jak ofiarowanie, bo może ono bardzo wiele zwiększać wartości i ciągle je powiększać gdy tymczasem gruntów liczba nie da się powiększyć.
Odległość gruntów od targu może przyjść do tego że się zrówna z tem coby było gdyby były nie posiadane. Bliskość zaś zrządza monopol —
W okolicach koło Londynu gdy zmieniono za sprawą dobrych dróg najodleglejsze dla utrzymywania komunikacji [illegible] [illegible] o zmniejszeniu tego lecz to żądanie niesprawiedliwe było, bo wznoszą się prawo monopolu [illegible] i [illegible] —

(+) Prawa które bywały dla pożyczających wpływają na stopę procentu.

iż oni przyczyniają najwięcej do krajów, lecz nie wyłącznie —

Rozd XIX Korzyści z ulepszeń przydanych do ziemi.

Wszystkie te ulepszenia trzeba uważać jako część kapitału użytecznego z ziemi — One służą do ziemi czyli gruntów — Niemasz gruntu gdzieby choć część najmniejsza wartości nie była w jego uprawie — Las jest kapitał jest, jest rozrachowany wyrąb tak że w roku pewną część może być wyrąbana a las nigdy nie ubędzie — Mniej się zaś jako dochód dożywotni uważać bo podlega zasadzie wyczerpania —

Własność jest koniecznym warunkiem ulepszenia uprawy. Te ulepszenia mogą być posunięte do zadziwiającego stopnia np. w Departamencie Du Gard jest wioska w r. 1767 wartująca 6500 fran. czyniąca 325 fr. w r. 1817 po zamienieniu jej gruntów w winnice czyni 130000 fran. —
Substytucye przeszkadzają ulepszeniom.
Substytucye czynią dla nich czas śmiertelny

Rozd. XX O opinii względem Dochodu z ziemi. —

Chcąc wyrachować część bogactwa utworzonego, wiemy każdemu producentowi; tylko że to można tu zrobić podług korzyści (profit) którą każdy musi odebrać z wartości utworzonej, a które korzyściom utworzonym musi być stosowną. —

— profesor Ed. w Londynie komentator Smitha.

Macculloch sam mówi, że nierówności kosztów produkcyi (bo jeden grunt musi być mniej płodny jak drugi) które kosztują produkta ziemi, jest główną przyczyną i miarą dochodu ziemi. — Lecz nie uważa że w tym zbiorze tak jest. Każdy inny produkt — więcej kosztuje jego produkcya, to cena jego wyższa — Lecz tu wielkość żądania gra główną rolę — to to stanowi cenę. —
Ricardo utrzymuje że (fermage) ~~[illegible]~~ dochód właściciela nie wchodzi do ceny zboża — Przecież jeżeli w kosztach zboża jest ~~[illegible]~~ 18 fr, jest 3 fr. dla właściciela — to te 3 franki są częścią ceny tejże 18 fr.

Rozd. XXI O Dzierżawach —

Dzierżawca jest to (entrepreneur) przemysłu rolniczego czyniący nakłady, wyjąwszy że nie swój zakład. —
Cena dzierżawy wchodzi zawsze do dochodu jako tyl

ziemi wydać może zbliżyć — Utamiuł i
zawsze pewnym warunków — Niechaj majątków
którzy by z tego jedynie przemysłu pobierali —
bo dobra mało oszczędnie można zrobić a wię
la trzeba przytem sobie użyć — Dlatego i niższy
tej Utaszy w Cywilizacyi —

Część Szósta

O liczbie i warunku ludności (de la condition des hommes)

Rozd. I O zasadzie ludności.

Przez zasadę ludności rozumie się przyczyny pomnożenia się jej. Nie mówi się tu o udoskonaleniu ludzi, o sposobach zachowania zdrowia, zyskania warunków — bo to nie są przedmioty t. 1. Tu się mówi o warunkach niezbędnych do istnienia ludzi we społeczności — o tym przedmiot.

Natura w dziwnym stopniu rozmnażaniu istot tak się wdrożyła iak [illegible] — najlepiej porobiła zapewnienie sobie przeciw ich wyniszczeniu. — (np. 342000 [illegible] ziarno mak wydaje 32,000.) —

Doświadczenie uczy że para ludzi rozmnożenie [illegible] przyjęta do wieku do tego stanu możebnego oźeniwszy się może bierze średnio wydać 12 dzieci — Doświadczenie uczy że połowa tylko dochodzi do 20 lat, i ten wiek stopniowo się zmniejsza po 26 lat — Można więc z tego wnieść iż w przeciągu 26 lat nie ludzkie [illegible] się podwaja może.

Dawno w starożytności pomnożenia się ludności szybkiego w Egipcie Izraelitowie po 70 w 4 wiekach 600000 mężczyzn do broni przez [illegible] — jest sprawdzony dziś na Stanach Zjednoczonych gdzie się ludność podług M. Warden co 20 lat podwaja. —

W starej Europie wzrost jest nie znaczny. —

Ograniczenie to wzrostu ludności nie zależy od wojen od chorób, od głodu — lecz od braku sposobów istnienia —

Rozd. II O sposobach i środkach istnienia ludzi. —

Środki istnienia ludzi są to wszystkie rzeczy zdolne zadość uczynić jego potrzebom. — Lecz trzeba uważać że potrzeby ludzkie się zmieniają podług klimatu stopnia oświaty ducha Narodu: zwiększające ludności tylko przez siebie samo może być ograniczoną — ta zasada się wyprowadza z tych 2° ludności dąży do wzrostu stopniowego — idzie ga że ludności wzrost zależy od środków utrzymania. — — (obrzymie autor przytacza.)

Rozd. III Zarzuty przeciw zasadzie lu-
dności.

Ziemia w prawdzie jest daleką od tego by jej zbywało do potrze-
bom ludzkim — lecz też nie ona była jest jedynym
warunkiem produkcyi. — Bo aby produkt rolnicze mieć
więcej trzeba kapitałów — a aby kapitały mogły być użyte
rane potrzeba instytucyi opiekuńczych. np. Ukraina bo-
gata w proporcyi innych ziem jest mało zaludnioną
przyczyną tego instytucya feodalne. — w innych kra-
jach są instytucye więcej sprzyjające produkcyi jak w
Ukrainie. — Tu więc skład jest regularny — we Francyi
w czasie Rewolucyi, gdzie rządy upadły, handel zie-
wnętrzny upadł wiele ludzi zginęło a ludność
wzrastała — bo instytucye zaprowadzone wolniejsze
więcej produkcyi sprzyjające — przez emigracyą zaś
zyty klassy mniejszyte, wiele konsumujące —
Dalej gdy się przemysł rozszerza, materyał potrze-
wać więcej się zmniejsza [illegible] a wzrasta jeżeli
się używamy na to kapitału lecz odległe to nie jedno
więksi — przez ten brak produkcya się zmniejszy
a dalej ludności. — Rozd. IV Wpływ produkcyi poży-
wienia na ludność.

Potrzeba żywności jest najważniejszą ze wszystkich, i ktoś
na żywny nie przypuszcza. —
Trzeba uważać że cena produktów żywności nie mniej
jest ważna jak ich produkcya t. j. gdyby człowiek
musiał 2 dni pracować aby wyprodukował żywności na
dzień jeden, nie mógłby używać w braku innych środ-
ków.
Przez machinami równają się zbożu np. w Anglii [illegible]
5,000 machin parow. a ich 25, a ponieważ każda
k. oni potrzebuje dla wyżywienia produktu z 2
acres ziemi, więc machiny równają się produ-
ktorom z 750,000 acres ziemi.
Wynalazek mityzowie sprzyja ludności, bo tania
żywność. —
Zaprowadzeniem uprawy ziemniaków powiększyła lud-
Roz. V Wpływ cywilizacyi
ludności. —
Mówią że niema narodu który by był liczniejszym a nie
cywilizowanym — że to Anglia w postępie dzia-
łań postępu ludności — przystawa razem [illegible]
dała różnych krajów. — Że upadek natury przy-
czyni upadek ludności przykład na Grecyi —
R. 87 Środki zmniejszenia
ludności.

Lecz. wyjaśniają że jedynym środkiem powiększenia
ludności jest sprzyjanie pomnożeniu produ-
któw. przez środki, jako przywileje handlu

29

stp. 79 nie skuteczne. — Z tąd porównanie nie wystawia prawa przeciw emigracyi. — Były. E. migracye ludzi wszystkich z. ...

Odpowiedź się na pytanie jaka może być największa ludność w jakim kraju zależy od całej produkcyi tego kraju, od jego handlu konsumcyi wewnętrznych, a nie tylko od jego płodności —

R. VII Życie ludzkie dłuższe i dłuższe.

Postępy medycyny nie pomnażają liczby żyjących bo to, od czego innego zależy jak względem pomnażają życie, zmniejszają śmierci, bo też są i dłuży tierne. —

Rozd. VIII O postępach ludności i spragnionoścych.

Potęga nie zależy od ludności bo podług tego myśli. 10 mil. liczy 300 mil. a Anglia 165 byłby by 2 razy potężniejsza od niej — Ten kraj jest potężny który więcej zbytku potrzeby może zaspokoić — gdzie nie więcej ludności w proporcyi jak z wszystkiem tem końcem, lecz więcej produktów w proporcyi ludzi — Na ubytku ludzi nie zawsze cierpią renta, bo gdy giną ludzie giną produkcenci — A nie przy pomnożeniu maszyn nie powiększa produkcyi. — Trzeba się starać o ułatwienie produkcyi, o pomnożenie kapitałów jak o ludności. —

R. IX Rozkład mieszkańców w każdym kraju.

Ludność każdej miejscowości podlega tym samym prawom w ludności w całym kraju.
Produkta każdego rodzaju służą do utrzymania, bo zamiana może nie potrzebne na potrzebne zamienić.
Nowe dary zmniejszą wzrost ludności w tej miejscowości
Cena zbytku produktów pomnaża ludność np. w Francyi konsumuje ... za 80000000 owsa gdy cena spadnie tyle by kosztowały za mniej np. za 60000000 fr. będą konsumowali, więc 20000000 fr. obrócą na inne potrzeby. —

R. X O tworzeniu się ziarnistych miast.

Potrzeba zamiany czyni miasta koniecznemi.
Właściciele kapitaliści przenoszą się do mieszkania miast. Ale mogą tak i tam używać
Potrzeba ta połączenia środka czyni miasta składami towarowymi — ten czasem składy te mogą być w miastach nie będących na środku handlu gdy się tam znajdą porty wygodne i zasoba kapitały spłynie tędy gdzie indziej —
Miasta się nie tworzą przez rozkazy —

R. XI O nierówności zbiorów pod względem ludności.

które podlegają często zmianom – a nawet w rzeczy, w której stosunki w jedności nie może się zmieniać – mówi Autor dalej o zdaniu tych co są za wolnością handlu zupełnie ... –

Rozd. XII Że nasprzyjaźniejszy skład nadszedł tej chwili.

Bo po cywilizacji, po udoskonaleniu rolnictwa, rzemiosł, takowości komunikacji, jako wiemy że skąd jest tych wszystkich aplikacji, po pomnożeniu sposobów do życia &c. ziemianów, można uważać że te wypadki mniej często się przytrafią, a o tem jest doświadczenie praktyczne. –

R. XIII O Kolonizacyi. –

Emigracya aby rzecz potrzeba mieć jakie zasiłki konieczne przezpieczne na drogę i na pierwsze dni po przybyciu – dla tego też zwykle takie środki przedsiębrane – Jakie dobrowolne emigracye nie osłabiają kraju – owszem &c. Ameryk. Rozpisane swych kolonii w Ameryce do pożytku przyszła –

Wymogi do kolonii aby się udała są: Nie oswojony – wielka ustawa rozsądek – wielki porządek – wielkie wiadomości i praktyki w i oszczędności szczególnie wszystkich.

Koniec Tomu IV

Tom 5

Część Siódma

O zużyciu w społeczności.

Dział 1. Charaktery skutki zużycia w ogóle.

Rozd. I. Charaktery jakiegokolwiek bądź zużycia.

Charakterem oznaczającym bogactwo jest jego użyteczność. Zużycie zaś jest to zniszczenie tej użyteczności. Zużycie to jest albo całkowite, albo częściowe. Połóżmy i jest ... Zużycie to ma różne skutki &c. Bo, dalej, względ dla dystrykcyi i dla ogrzania pokojów – zapłata robotnikom. Wszystko się zużywa co się produkuje. – to jest, jakiej ... tego co produkuje w miarę wartości niszczy tego użyczenie, to jest przypadek szczególny i pewny że się więcej w tym samym sposobie nie powtórzy.

Zużycie jest powolne lub szybkie, lecz to jego natury nie zmienia &c. zużycie, Dyamentu, Domu, mebli, ... jest szkodliwa szybkość w niem, a najszybsze zużycie jest

przedmiotów niematerjalnych np. widowisko scenicz. pociecha, spokoj a. t. p.
Wszystko co się zużywa w całym narodzie jest zużyciem Narodu i tak w prowincyi, w familii itd. dały zużycie roczne dzienne.
Wywóz za granicę jest także zużyciem bo albo np. wywożąc z kraju zboże sprowadzę materyą, to zawsze zboże dla kraju zużytem będzie, albo inaczej zniszczy, chociaż jego wartość w sukna kolorze się znajdzie.
Dla tego pod tym względem wprowadzenie do kraju powinno się liczyć pomiędzy produkcyą krajową. —

Rozd. II O Przedmiocie który sobie zakładają niższe. —

Zużycie ma za cel albo zadość uczynienie potrzebom naszym, albo reprodukcyą nowych bogactw. —
Kapitał poświęcony zużyciu płodnemu, jest jak ziemia której wartość daje nie niszczy, lecz poświęcony jednemu działaniu w tymże czasie drugiego nie może wykonywać.
Wszyscy zużywać muszą niepłodnie — lecz nie wszyscy płodnie. —

Rozd. III O wyrazach Koszta i Zużycie.

Pospolicie używają za jedno zużycie i ponieść koszta. Lecz te wyrazy oznaczają rzeczy wcale inne — Zużywając niszczę rzecz — łożąc koszta, to jest tylko nabywać co chcemy zużyć. Lecz ponieważ przedmioty nabyte się powszechnie niekoniecznie zużyciu z tąd że te wyrazy jako blisko znaczne, w pospolitym mówieniu za jedno uchodzą. —
Mówi Autor dalej że Zużycie prywatne i zupełnie tej natury co publiczne — dla tego prawa jednego są one i dla drugiego. —

Rozd. IV O wpływie Konsumpcyi na produkcyą. —

Dawni szkoły E. P. utrzymywały że chcąc powiększyć produkcyą, potrzeba pomnożyć konsumpcyą. — że trudność jest większa znaleźć konsumenta jak producenta, pomnożenie tedy równym środkiem aby powiększyć wydatki. — Weźmy tego np. który wydawa za 4 fr. flaszkę za szklanką mówiąc że fr. to sprzeczna fabryce. — prawda lecz coż za korzyść z tego, albo odmiana! Społeczność nic. — On? nie to odpowiedzą szklarz lecz gdyby on za 4 fr. kupił inny przedmiot np. książkę — to z tego by korzystał on i księgarz i Społeczność.
Sismondi inni, obawiając się by zbytek produkcyi kiedy nie stał się powodem dla nędzy — lecz ponieważ że produkt aby był tworzony, musi jego cena wracać koszta tworzenia tej, że gdy dobrze to tem samem jest dowodem że nie jest zbytecznym. — gdy nie wraca, to produkt sam się uszczupli pokaże. —
Zaś względem tego zarzutu który czynią mówiąc że potrzeby Narodu są ograniczone, że człowiek o głowie nie może w 2 kapeluszach chodzić, — to prawda — lecz cywilizacya czyni

potrzeby liczniejszemi. Weźmy czasy Henryka IV. kr. fr. wówczas ceny towarów były wielkie, gdy tym czasem teraz skoro [?] więcej jest fabryk tego samego i innego rodzaju ~~czem~~ w ~~[illegible]~~ i znajdują odbycie —

Lecz kiedy więc daje większy nacisk produkcyi jak konsumpcya. (Skromny wydający pieniądze i co za nie przeprowadzi narodowi nie — szkodzi jest w tym co sam kupił, a kapitał przez niego zaoszczędzony jest zgromadzonym dla bogactwa narodu.)

Sismondi mówi, gdyby bogacze wzięli się do pracy coby się stało z biednemi fabrykantami. Odp. Tworząc nowe wartości bogacze, mieliby więcej co wydawać — a choćby dziejmy mało je nie wydawali, toby powiększyli kapitały, które przez ich naciskanie muszą być zawsze użyte — z resztą daliby zatrudnienie biednym w swych fabrykach — a co do tego przykładu który daje Sismondi mówiąc „coby się stało ze stolarzem który stół sprzedaje swój Panu, gdyby pan nie potrzebował go kupić mając swą fabrykę stołową. Dobrze jest — bo pan dziejmy na to za te 10 fr. coby stół kosztował, może co innego kupić — lub do kapitału je przyłoży — co więc miał stolarz zyskać, zyska inny — ~~to~~ dla Narod. bogactwa jedno. —

Ogólna uwaga, że ~~[illegible]~~ zwyczaje niepłodne czy one zaspokajają nasze potrzeby — czy nie — nigdy nie powiększa ani bogactwa prywatnego ani publicznego. —

Rozd. 8. O wpływie konsumpcyi na gatunek produktów — i które produkta są pożądane. —

Wiemy, że konsumpcya sama gdy nie jest wspomagana przez produkcyą nie może powiększać summy produktów — lecz to jest pewna że konsumpcya wpływa na rodzaj produktów, przez nią żądanych. Jeżeli się jeden produkt nad inny przenosi, to ten drugi będzie produkowany mniej — To przeniesienie 1 na 2gi może być pod 2 względem uważane t.j. jako szkodzące lub nie interessowi konsumentów — i jako szkodzące lub nie interessowi producentów. Pierwszy wzgląd jest przedmiotem tej 7 Części. —

Uważając zbytki bogaczów jak i dobrych konsumentów, zdarza się, iż gust zbytku podnosi się — lecz podobniej by się o tem u klass niższych, bo liczniejszy stosu

powinni:
Konsumpcya mądra (éclairée.) sprzyja wyworzeniu kapi-tałow – tj: gdy konsumenci mają gust do rzeczy trwałych, i trwałych (bo od nich jak wiemy rodzaj produkcyi zależy) a ten czas towary i za granicę po-kup znajdzie jak tego przykład na Anglii –

Rozd. VI O Zużyciu nieobecnych.

Wolność rozrządzania swemi rzeczami podług upodobania zawie-ra w sobie i wolność wyprowadzania ich z kraju (bo się tyczy ruchomych. nieruchomych zaś pr. sprzedaż [illegible] tychże.) – Za wyprowadzeniem równa się temu jakby kapi-tał w kraju był zmarnowany.
Wyprowadzenie tylko dochodów (z tem że już samemu [illegible] szkodzi mniej) – Dla tego skuteczny rząd powin-ni aby podatkami, cłami publ. i innemi trudnościami utrudniał uciekającym poddanym i pr. [illegible] do emigra-cyi nie zachęcał (przykład na Hollandyi gdy Napoleon ją chciał zrujnować wiele kapitałów przeniosło się do Anglii – a znowu z Anglii wiele po 1815r. po wypro-wadziło się do Stan. Zjedn. i Francyi &c. –

Rozd. VII O skutkach konsumpcyi niepłodnych ze względu konsumentów.

Konsumpcya niepłodna tj: dobroć sądzi się podług zadowolenia który z niej wypływa – lecz sąd ten jest bardzo arbitralny – co dla jednego zadowalniającem dla drugiego nie – co dla bogacza jest potrzebą dla ubogiego zbytkiem. Ta trudność jest jeszcze większa gdy jest mowa o konsumpcyi publicz: kto inny stanowi podatki, kto inny je konsumuje (bo albo wszak reprezentacya) gdyż ten co ustanawia podatek tylko go płaci, lecz on tylko konsumuje kilka set Zł. podatku a sądzi o milionach – z renty są uchwalane mowi o summie na Edukacyą kraju, a ta summa może być na głupstwa [illegible] wydatki) – W szczególnej kon-sumpcyi jedna osoba sądzi o poświęceniach i korzyściach – a w publicznej nie –
Lecz jak produkcya ma swe prawa – tak i w wypadku z jednego rodzaju zużycia są zawsze szczęśliwe z innego zawsze przeciwne – mająprzeto zużycie swe prawa które lubo nie tak ustalone jak prawa innych rzeczy t. j. są jednak przez doświadczenie poparte i przez doświadczenie poparte – Zużycie poznanie potrzebne. Oto one następujące.

Dział II O Zużyciu w Szczególności

Rozd. VIII O Zużyciu Szczegół. najpierwszego domostwa.

Wielka jest rozmaitość zużyciów prywatnych — Dlatego
zrobiemy ich rozdział, i wymi pod względem jak więcej
korzyści przynoszą konsumentom; i tak.
1° z pośród tych 1° które rzeczywiste zaspakajają potrzeby —
2° te których zużycie jest powolniejsze —

Wiemy że rzeczywistość potrzeb zależy od wychowania,
oświaty, temperatury, zwyczajów —
Zużycia powolniejsze są lepsze niż prędkie — Dla tego pod
tym względem dziś zużycia Magnatów korzystniejsze
przy swoich pałacach, meble, ogrody itd. są lepsze niż da-
wnych, konie na poczty szalone [?], niżeli gdyby sam-
czy [?] sztuka, bażanty itd —
Robiłem taką uwagę że lepiej jest mniej trwałe domy
budować a to w ten sposób — mam 100.000 na wy-
stawienie domu — gdy go wystawię na sto lat 100000 dojmy
że będzie i dla familii i nawet wiecznie — gdy za 50000
będzie tylko istniał 45 lat. — lecz co za drugie 50000
dając je na procent składany za 45 lat będę miał kapitał
z 100000 do przekazania familii i miał już nie nowe-
go Domu za 100000. —
Dlatego pod tym względem nawzajem [?] ubranie lepiej
mniej grube robić, bo i do zużycia zgrabniejsze i mniej
nierównej wartości lecz będzie — lecz nie co do sztu-
ki — bo czy materyał w niej ~~droższe~~ lepszy czy gorszy
robota jednakowo kosztuje. —
Lecz co najczęściej dobrem w zużyciu jest to zawa-
dzić, brak i niewiadomość — (do tej familii)

Rozd. IX O Zużyciu familii (o Gospodarstwie domowem)

Aby to zużycie dobrem było trzeba by i [?] ważnym aby
zużycie było stósownem do przeznaczonego na Doch-
du — 2 aby było trwałe i to miało przeznaczone —
dla tego bezpieczności aby były kupce [?] w większe — bo np.
gdy lecz [?] kupując mąkę wystarcza na 20 dni
a on wystarcza na 24. też po roku przybędzie para
mniejszej [illegible] pod względem [illegible] roku będzie miał
14 dni więcej — Oto kobieta jest pilności i gospodar-
ności ma dwie części —
Wielki zaopatrzenia [?] z [illegible] w mniejszej ilości gdzie
zawsze i wszystkiego dostanie że nie potrzebu-
Najlepszy gatunek kupić — bo pr. [illegible] towaru [illegible]
tańszy dostanie — w lepszym gatunku itd —

Rozd. X O rozrzutności i skąpstwie

Ekonomia [illegible] Albo oznacza prawa [illegible] rządzą
i skutki organiczne (Ekonomia Zwierzęca [Żyjących]) albo
przyjmuje zgromadzenia (E. Gminna) albo ludy (E. Narodowa) —
albo oznacza Oszczędności [illegible] jako dziś zbiera

oszczędzać, aby użyteczno było. —
Gdy się bowiem rządzi tylko względem na przyszłe potrzeby, ujmując zbytnie obecnym — wpada się w skąpstwo — gdy się znów na przyszłe nic nie uważa wpada się w marnotrawstwo —
Ekonomia zda się do wszelkich rodzajów dóbr zastosować, i tak tyczyć się zdrowia, wiadomości, bogactwa, czasu etc. np. August był ekonomem swej ~~[illegible]~~ władzy, dlatego potrafił ją i powiększać i do śmierci utrzymać. Napoleon przeciwnie —

R. XI Wpływ praw i zwyczajów na wydatki prywatnych.

Prawa działają na konsumpcyą a zatem na wydatki prywatnych dwojako: wzbraniając zupełnie pewnych rodzajów np. leges sumptuariae lub pośrednio np. przez nakładanie na pewne rzeczy podatków — np. w Anglii na karety, zegarki, psy —
Społeczność bez przyczyny naruszałaby prawo własności i słuszności — prawo własności zawiera prawo rządzenia nią podług swego upodobania — jakże więc można zakazywać pewnych wydatków — jest to łamać prawa przyrodzone —
Mody u narodu wszczynają się mniej więcej wielkości przez ich istotnym znaczeniem —
Rządowi jest [?] obojętne zwyczaj prawa i podatków, przy swej ~~[illegible]~~ granicy przyzwoite przechodzącą obierałby [?], powinien kierować przez naśladowanie wpływać —

Dział III Przyczyny i skutki Zużyciów publicznych

Rozdział XII Co należy rozumieć przez wyraz Zużycie publiczne. —

Stan społeczności ma swoje potrzeby których zaspokojenie pociąga za sobą wydatki: jak [?] ich wyłączność [?] wielka jak np. wydatki na sądownictwo, wojsko itp. jednakże w względzie na dobre mienie społeczeństwa, nie się do tego nie przykładają. Długo utrzymywano i dotąd niektórzy utrzymują, że wydatki publiczne nic nie kosztują społeczności, że np. co żołnierz wymie w jego ręku to ~~[illegible]~~ wraca do społeczności ~~[illegible] którą te same daniną utworzyli~~ — Atoli danina przez kontrybuenta uczyniona jest zawsze dla niego stracona. Są one płodne i niepłodne. pierwsze np. na wyprowadzenie kanałów — drugie np. na widowiska dla ludu. — Lecz czasem niepłodne mogą przynosić korzyści np. pensya dla sędziego itp.

Rozd. XIII. O Ekonomii oszczędności względem na wydatki Społeczności.

Mówi tam Autor o oszczędności w utrzymaniu ...wojska — o kupnach przez Rząd że te zawsze droższe wypadają — O oszczędności w wydatkach na Urzędników, ich zbiorze, ich przymiotach.
Dalej że potrzeby narodu tak jak prywatnych są dwojakie: rzeczywiste i urojone. — Do pierwszych należą wydatki, z których wypadek: utrzymanie wewnętrz lub zewnętrz spokojności — rozprowadzenie dobrych praw — utrzymanie żołnierza do obrony kraju, a nie do jego obsługi, oświecenia itd. — Do urojonych, zemsta dla innych nabycie prowincji nowych, utrzymanie zbytecznych agentów, urzędników, blask dworu, liczne admini(x) —

(x) Utrzymanie Rządu funkcyj. —

R. XIV O głównych potrzebach Społeczności. —

R. XV Koszta utworzenia praw.

R. XVI Koszta na administrację cywilną.

R. XVII. Koszta na Sądownictwo.

R. XVIII Koszta Obrony.

R. XIX O Systemie zaciężnym i obywatelskim.

R. XX O obronie państwa przez milicyę.

R. XXI Koszta marynarki.

R. XXII Koszta zakładów publicznych.

R. XXIII Koszta dróg, komunikacyj —

R. XXIV Koszta żeglugi wewnętrznej

R. XXV O niektórych innych zakładach publicznych.

R. XXVI O antrepryzach przemysłowych prowadzonych na rachunek Państwa.

R. XXVII Że Społeczność jest interesowaną, wspierać Edukacyę ogólną.

R. XXVIII Jaka edukacya (instruction) na którą łożyć każda przystoi narodowi. —

R. XXIX O próbach w sztukach.

R. XXX O Akademiach.

t. j. potęga, honor, wartość pieniężna lub ułaszcze swobody. (exemptions)

R. XXXI O wynagrodzeniu dla narodu (Des récompenses nationales)

R. XXXII O pomocy publicznej (secours)

Koniec Tomu V.

Tom VI.

Część Ósma.

O Finansach publicznych

Dział I O Podatkach

Rozd. I O Finansach publicznych w Ogóle. —

Widzieliśmy potrzeby jakie ma naród — Koszta na nie czerpane bywają w finansach publicznych, czyli w skarbie publ. —

Źródło przychodów publ. jest: albo przychody samego Rządu, albo przychody prywatnych. —

Początki finansów publicznych odnoszą się do tej epoki, gdy wynikła potrzeba utrzymywania stałych wojsk.

Pierwsze podatki opłacały miasta, za obdarowanie ich osobnemi magistratami, przywilejami &c.

Dalej wsie które mniejszy mogły dać dochód, dowolnie też na nie podatki nakładano. —

Wzrost ludności, bogactw też dał powód do zwiększenia podatków.

Rząd reprezentacyjny takowy mogący ustanowić pobory podatków jest arbitralny bo doświadczenie to stwierdza że łatwiej jest ponosić te ciężary, które są nałożone przez tych którzy je sami ponosić mają. —

Lecz nie koniecznie z tego można wyprowadzić wniosek, że Rząd Reprezent: najlepszy jest pod względem finansów, bo władza może sobie zjednać większość głosów przez względy swoje, porady, a nawet przez same pieniądze. —

Gdy zaś wypadnie potrzeba do zyskania opinii, gdy same powszechnie niegodne podatki są niedostateczne na ten czas, rządy chwytają się innej taktyki, a

a zmianowicie, przestraszają wzburzeniami mogą-
cemi przynieść szkody Osobom i własnościom —
wystawiają je jako jedyny środek zjednania
spokojności publicz: i powagi itp.
Oszczędność w wydatkach publ. może najlepiej umiar-
kować i sprostować finanse. —

R. II O Budżecie

Dwie okoliczności zamieniły we Fran: o konieczności wystawienia naprzód tego obrazu i do łożenia przy tem więcej starania i metody — te są: 1° stopniowy wzrost wydatków publ. 2° konieczność sankcyonowania tych przyjętych offiar przez reprezentantów.

Wydatki publ. za wzrostem ludności, cywilizacyi, itd., z powiększenia liczby urzędów, odmiennemu wojny w sztuce — potrzeba utrzymywania nieznanych armij od rewol. francuz. — wzrosły. —

Niektórzy utrzymują że jako prywatny gdy mu tylko dochodu iż wydatki są mniejsze od niego, to równa na potrzeby istotne, że mówią może zbytkować tak też i Rząd. — Lecz to się nie da zastosować do Rz° gdy uważymy źródło jego dochodów i że to często jest u biedaka, którego pierwsze potrzeby nie są z przyczyny ciężarów publ. zaspokojone.

Budżet jest wystawieniem poborów i wydatków domniemanych, lecz istotny wypadek może wcale temu nie odpowiedzieć. — Dla tego we Francyi gdy przyjdzie zapłacić wydatek nieprzewidziany w budżecie, i gdy ten zostanie potem potwierdzony przez prawodawcze ciało, to to potwierdzenie nosi miano. bill d'indemnité. —

Podatki najbardziej wzrastają w czasie wojny — wtenczas mniej jest oporu w nakładaniu ich na naród — lecz źle gdy wojna ustaje, a podatki nie zmniejszają się będąc pod pozorem, iż pierwsze koszta sprowadzone przez wojnę trwają, jak tego przykład na Francyi, gdzie podatki od 15 lat się nie zmniejszyły. —

Kontrola wydatków powinna by ściśle zaprowadzoną — a tu mając względ na jak obszerny zawód czynności finansowych w państwach. —

34

żądaniu w konstytucyi polityczney państwa szukać należy — Ministrowi drukiu i Drukowaniu rachunków finansów nie mamy do tego pomocy. Wydatki powinny być wszczegółach wyłuszczone. Jest tu przyłączona tabella wykazująca dystrybucyą podług ludności krajów, rachując na głowę Pr: Josephe Lowe (Lowe) Angli w r. 1822. — lecz w rozrachowaniu na głowy nie ma rachunku uwolnień pewnych klas, a które naturalnie spadają na nieuprzywilejowanych — Oto jest. —

Nations.	Population.	Impôts, dîmes et autres charges publiques.	Terme par tête.
Suède, sans la Norvège	2.000,000. âmes	32.500,000. fr.	12. 50.
Russie d'Europe	37,000,000.	450,000,000.	12. 18.
Turquie d'Europe (par aperçu.)			
Pologne depuis la partage	8,000,000	125,000,000	15. 62.
Espagne	2,850,000	30,000,000.	10. 83.
Portugal	11.000,000	150,000,000	13. 15.
Danemarck	3,700,000	75,000,000	20. 62.
Suisse (22 cantons)	1.600,000	32,500,000	20. 62.
L'empire d'Autriche compris la Lombardie et la Pologne autrichienne —	1,750,000	10,750,000	6. 20.
La domination prussienne	29.000,000	450,000,000	15. 80.
Bavière	10,500,000	175,000,000	17. 30.
Le Piémont, compris la Sardaigne, Gênes, et la Savoie	3,600,000	62,500,000	17. 50.
Etats du pape	4,000,000	55,000,000	13. 75.
Naples et Sicile	2,450,000	22,500,000	9. 35.
France	6,700,000	67,500,000	10. ..
Grande Bretagne (L'irlande non compris)	30,700,000.	995,000,000	30. ..
Irlande	14,500,000.	1,000,000,000.	68. 75.
Wirtemberg	7,000,000	100,000,000.	13. 75.
Saxe	1.400,000	25,000,000.	17. 90.
Pays-bas	1,200,000	22,500,000	18. 75.
L'Europe collectivement.	5.300,000.	200,000,000	37. 50
	200,000,000.	4.500,000,000.	22. 50.

Otóż będziemy mieli wyrażenia wszystkich publicznych, gminnych wydatków — które są dziś urządzone —

Rozd. III. O Rachunkach pr: wykonanie i o Rachunkach pr: lata — (par exercices et par années)

Pierwszy rodzaj jest w ten czas gdy się rachunki składając, ~~wypadnie~~ z r. 1820 wypadnie uzupełniać ten rachunek w następnych latach, gdy wydatki z 1820 lub pobory dopiero w następnych się latach wykonywują. To ma miejsce we Francyi — tego rodzaju rachunki, mają wiele niedogodności — można powiedzieć że się nigdy nie kończą —

Drugi rodzaj t.j. Rachunki pro tanto, utrzymuiąc re-
gestr summ w istocie odebranych lub wystawio-
nych w przeciągu 1. roku i przenoszą się do ra-
chunku roku 1821 n.p. summy gotowe ~~summy~~
będące w kassie i maiące się pobrać jeszcze w r. 1820
równie i te, które powinny być w nim wystawione. — Jest to rachunkowość używana w Fran-
cyi i w Anglii w finansach. — (t.j. Stawki
zarzuty i odpowiedzi na nie, które mim. równie i wy-
tknięcie niedogodności pierwszych.)

R. IV O Podatku wogóle i o jego sprawności, tudzież granicach.

Podatek jest to część dóbr prywatnych, którą Rząd pobiera do zaspokojenia swych potrzeb —

Podatek jest niesłusznym wtenczas, gdy lud nie używa tych korzyści, które podatek może mu zjednać, i gdy ofiara z niego, nie jest zrównoważoną przez korzyści które przynosi. n.p. Przypuśćmy że obywatele jakiego miasta mogą używać wszelkiego bezpieczeństwa opłacaiąc podatku w 100 fran. jeżeli przeto każą im płacić więcej jak 100 fr. to ta nadwyżka będzie prostem zdzierstwem. —

Może więc być podatek równie pod rządem despotycznym jako i republ. niesłusznym. —

Fałszywe wyobrażenia w E. O. według których uważać podatek jako nieprzynoszący żadney straty dla społeczności, mówią: jeżeli Naród płaci podatku 10000000 to ta summa dla niego nie jest stracona, bo Rząd ją powróci zawsze zaraz do obywateli: To prawda że te pieniądze się wrócą, ale n.p. ilo. Ktoby z Tedyczno Rząd ~~niemi~~ płacąc za te pieniądze więcej nie wrócą. Jednym słowem Ktoby przywłaszczając z podatku j. Rząd. — Że Naród ~~niemi~~ przywłaszczy je Rząd u niego za pieniądze kupi, nic nie zyskuje tak jak ten kupiec, którego zaś złodziej okradł przyszedłszy w wieczór i za jego pieniądze kradzione kupił towarów —

Dochody itp. czyste są właściwym materyałem podatków —

Przeciw podatkowi wzrastającemu w postępku ~~wielkim~~ zwiększania się majątku, pisarze z Rewolucyi franc. powstawali, mówiąc, że taki podatek odejmie wszelką zachętę do starania się o pomnożenie swego majątku. Lecz to by miało wtedy miejsce gdyby część wzrastającego podatku wyrównywała części przybytego majątku. — Wzrost podatku powinien sobie przyswajać tylko część pewną i to li samego przybycia majątku. —

Podatki znajdują swą naturalną miarę w kapitałach i ich przychodach — Gdy przychody kapitałów nie starczą dla obywateli aby mogli zaspokoić potrzeby przy ostatnich podatkach zaspokoić, cóż robią? naruszą kapitały — te zaś zmniejszone, zmniejszy dochód przynoszą, tem bardziej na przyszłość do zaspokojenia potrzeb nie starczą — etc.

Podatki kilku narodów nie mogą być porównane między sobą — ponieważ podatki trzeba zawsze uważać względnie do miary u jednego i drugiego narodu. Chociaż ich ewaluują na srebro etc. i mówią że srebro nie różni się jak o 3/100 u tych 2 narodów — to nie dosyć bo tu trzeba i tego także porównania srebra z wszystkiemi innemi rzeczami. —

§. 2 O fundamencie (zasadzie) podatku.
(De l'assiette de l'impôt)

Każdy podatek gruntuje się albo na tem że kontrybuent jest właścicielem ziemskim, albo że ma patent dla którego wykonywa jakąś profesyą, albo prawo wchodu względnie tego lub owego towaru etc. Oto czyni cztery zasady podatków, i stąd ich klassy i nazwy. Ekonomia polit. co do podatków bynajmniej się nie zajmuje tem jak je poznać i ich pobierania wszystkie to obrąb finansów — lecz jedynie zastanawia się nad ich skutkami na ekonomią społeczną, podług ich wielkości i sposobu ich nakładania. Podatki przez kogokolwiek będą nałożone czy przez despotę czy lud sam, to pod tym względem ma jeden skutek dla społeczności. —

Każden Kontrybuent stara się ciężar podatku 1. na 2gi zwalić – lecz ostatni wypadek spotyka Konsumenta, i zmniejsza Konsumpcyą, gdy podatek miarę przechodzi. –

Pod względem tym, które klassy ponoszą ostatecznie podatek bardzo różne były opinie – Stronnicy Quesnaya były zdania że podatki opadają na właścicieli ziemi w całości – mówiąc wszystkie inne przemysła zajmują się tylko przekształceniem, ziemia sama tworzy nowe ~~prod~~ wartości – nie przeto prócz ziemi nic nie może stworzyć nowych wartości, z których podatek corocznie potrzebuje. –

Dawid Ricardo i jego stronnicy przeciwnie, utrzymują że każdy ~~przedmiot~~ produkt musi się wznieść do takiej ceny, aby powróciwszy nakłady i podatek mógł opłacić – przeciwnie, kapitał by się przeniósł do innej produkcyi –

Lecz ani ta ani powyższa opinia nie jest gruntowna – bo nie mamy ani jednego rodzaju podatku któryby jedynie jedną klassę dochodził – i to rzeczy wszystkie od rodzaju podatków, lecz od położenia każdego szczególnego Kontrybuenta w społeczności i od okoliczności ogólnych bardzo zmiennych w których się znajduje społeczność –

Podatki są bezpośrednie i pośrednie –

Zasada podatków gruntowych jest trudna. Kadastra niedostateczne. – Że podatek jeden jest niedostateczny i niesprawiedliwy – że nie można wszystkich Dochodów, pomimo umiejętności finansistów, dosięgnąć –

Niedogodności mają podatki bezpośrednie, bo są nierówne – bo np. bogacz i ubogi równo konsumują – lecz bogacz który ma dostatek 100,000 razy większy jak ubogi, nie może tyle razy więcej zużyć. Ta przyznajemy w tym zdarzeniu –

Nierówność podatków może pochodzić i od samej wartości pieniędzy bo wiemy że wartość pieniędzy należy jedynie od rzeczy które za nie dostać można – jeżeli więc wiemy że np. na prowincyi można więcej zboża dostać za też samą ilość pieniędzy jak w Stolicy, więc podatek np. 100 franków na Obywatela Stolicy i Obywatela prowincyi nałożony bardziej pierwszego uciska. –

Rozd. VI O Podatkach niemniej przynoszących Skarbowi

Wyzyskiwany podatek zmniejsza Konsumpcyą i produkcyą np. w Francyi pr: System Kontynentalny ~~pr~~ Konsumpcyą

ultrów z 50,000,000 ff zostało sprowadzone nad do 14,000,000
więc 36,000,000 ff ultrów zostało przynosi przez to dochód
Rządowi:
W prawdzie szkoła Ricarda mówi, że kapitały które niebyły
użyte do fabrykowania 36,000,000 ff ultrów, mogłyby być uży-
te do innej — lecz wielki to jest tego rodzaju fabrykacyi
której warsztaty i inne przedmioty niedadzą się zamie-
nić na pieniądz, a przynajmniej bez wielkich strat.
Podatek może wyrównać zatrudnieniu przestemu i odwro-
tnie —
Daty kosztu poboru są uciskiem ludu a skarbowi nie nie przy-
noszą. np: Pamiętnik P. Hennet pierwszego urzędnika
w finansach podaje że w r. 1813 gdy Francya składała się
z 130 Departamentów dla ściągnienia 170,000,000 kontry-
bucyi, koszta wyniosły pewnego podatku (: de l'enregistrement
et des domaines.) 240,000,000 ale to wraz z temi 170 mil.
więc sam koszta 70,000,000 (: 41 za sto.) —
Lecz już od dawnego wieku postęp uczyniono — bo przed
nim koszta były 500 za 100 a dziś np. w Anglii po 5 za
100. —

R. VII. O Poborze przez administra-
cyą rządową i przez wydzier-
żawienie.

Pierwszy rodzaj ma miejsce przy wykonywaniu tego przez
Urzędników płatnych z kasy Rządu a drugi jest gdy
Dzierżawca daje pewną oznaczoną summę Rządowi
za co mu który prawo poboru podatku stosownie
do praw — Montesquieu jakkolwiek mówi że ten
rodzaj nie zgadza się z naturą Rządów wolnych, daje mu
miejsce co do podatków nowo zaprowadzić się mających
mówiąc, że interes Dzierżawców poda im środki
zapobieżenia podstępom kontrybuentów i że dopiero
gdy już pobór dojdzie swej granicy należy oddać go
administracyi Rządowej — Zawsze to jednakże na-
ganny sposób który odpowiada interesowi tych którzy
żyją kosztem ludów —

R. VIII. O Duchu Fiskalności.

Jest to rzecz naturalna że każdy człowiek trzyma stronę
swego stanu — Położenie urzędników fiskalnych zacząwszy
od Ministra do najniższego czyni ich nieprzyjaciółmi
obywateli. Wszyscy oni uważają kontrybuenta jako prze-
ciwnika, którego strzedz zawsze mogą.
Potrzeby nie tak narodu jak Rządu dają jeszcze początek
tłomaczeniom praw — Tłomaczenie wyrównało nowe-
mu podatkowi — Zmiana np. powiększyć podług woli ta-
ryffy opłaty od listu na poczcie podług objętości papieru
oznaczenia odległości miejsca oddania od przyjęcia itd. —

Dla tego prawa w szczegóły wchodzić i powinny w sposobnego rodzaju omawianiach. — powinny się naukę rzeczy objaśnień, od osób światłych, które mają pojęcie o tego rodzaju podatkach jak w Anglii dzi-. Aby sposobiąc temu położeniu uczynić można fiskale wyjaśnić się, powinny koszta publiczne być jedynie obracane na zaspokajanie istotnych potrzeb — potocznie utrzymywane w granicach słuszności — gdy koszta umiarkowane, pobory idą łatwo, a opinia publiczna staje się pomocą Fiskusowi.

R. 14 Na kogo spadają podatki.

Podatek zubaża nas nie tylko o tem co nam bierze pobórca, lecz i tem, iż te przedmioty konsumpcji stały się np: podatkiem droższemi.

Przyczyna dlaczego w Anglii jest tak wiele ubóstwa pomimo tyle udoskonaleń, kapitałów w fabrykach przedmiotów wszystkich, jest ta, że tam dochody producentów wielki uszczerbek ponoszą z przyczyny podatków.

Zwróćmy się do pewnych zasad:

Podatek jest częścią kosztów produkcji — podwyższenie ceny zmniejsza żądanie — Drogość produktu zmniejsza dochody — —

Z tego wszystkiego wypada, że okoliczności powszechne i szczególne, urozmaicają nieskończenie wpływ rozmaitych podatków i ciężar podatku zależy od położenia kontrybuenta w społeczności. np. Podatki pobierane przy kontraktach, spadają zwykle na stronę więcej potrzebującą, której interesem by kontrakt przyszedł do skutku — Z tąd rozmaitość opinii w tym względzie Autorów. Jedni utrzymywali że podatki spadają wszystkie na ziemię — Drudzy utrzymując że sama praca jest jedynie płodną, mówili że przemysł jedynie ponosi cały ciężar podatkowy. Inni że podatki od niektórych zbytków spadają na konsumentów — Inni że wszystkie podatki są dobre byleby były stare, a nowe by równie były rozdzielane na obywateli: —

Wszyscy oni gruntują się na dobrych zasadach, lecz to na najpierwsze wejrzenie — Zarzut który im można uczynić, jest że rozszerzyli do wszystkich przypadków, skutki szczególne niektórym z nich. Zostawia Autor przywiązywania do przypadków szczególnych, praw fundamentalnych. —

Rozdział X O wpływie podatków na produkcyą

szkodzą produkcyi, czyniąc przeszkody konsumpcyi.
Podatek każe się zastanawiać zdolnościom i niszczy narzędzia np. we Francyi podatek gruntujący się na ilości i dobroci cz. stł. urodzajności narzędzi używanych do uprawy, na polepszeniach uczynionych w ziemi — skutek tego był zaniechanie ulepszania gruntów i używanie szkodnych narzędzi —

R. XXII O moralności podatków

Podatek ma znaczny wpływ na sprowadzenie się prywatnych — a tem samem na społeczność. — Jest on zawsze niejako karą, ciężarem dla przemysłu, zamiast starania się rządu o wspieranie tegoż powinienby on karać zbytek, przez to by była korzyść dla skarbu, dla dobra społecznego i obyczajów. — Dalej gry, zabobonne omniemania &c.

Dział II

O Pożyczkach publicznych.

R. XII O naturze pożyczek.

Kiedy wydatki państwa przechodzą przychody, nie ma w tenczas innego źródła tylko sprzedaż części własności lub pożyczka.
Lecz w sprzedaż, raz uskuteczniona, więcej nie dostarczy źródła potrzebom publicznym — więc trzeba się udać do pożyczek.
Volter mówi „Państwo które winne jest sobie samemu nie zubaża się, a nawet jego długi stają się nowem zachęceniem do przemysłu" — Prawda, państwo się nie zubaża przez samą pożyczkę, lecz się zubaża przez konsumpcyą rzeczy nabytych za pożyczki; — np. jeżeli milion pożycza rząd i za niego buduje okręty, te kiedy zaległy zatopione, wraz z niemi samą z tą czasu zniszczoną, zuboży naród o milion. Dalej nie czyni pożyczka zachęcenia do przemysłu, bo takie nakłonienie czyniłyby pieniądze i u prywatnych, gdyby rządowi nie były pożyczone, bo się przecież tem szkodzi, czyni nie mogą używać —
Pożyczka nie jest gorszą chociaż jest uczyniona u zagranicznych —
Rząd pożyczający nie przyczynia się nic do cyrkulacyi — może się przyczynić do cyrkulacyi pieniędzy — ale nie do ~~przez~~ cyrkulacyi wartości

lecz cyrkulacya jest równa — ta jest dobra któ-
ra obu stronom wraca wartości — co niemo-
że być przypisane pieniądzom pożyczonym przez
sprawiającym cyrkulacyą —
Pożyczki czynią drożyznemi przedmioty kon-
sumpcyi — bo Rząd uczyniwszy pożyczkę
musi od niej opłacać procent, na co musi
nałożyć podatki, a to podnosi ceny produ-
któw. Dlatego więc można wnieść że pożyczki
dwojako zubożają Naród 1° przez konsumpcyą
Rządu kosztem kontrybuentów 2° przez podroże-
nie przedmiotów konsumpcyi —
Mówią, że pożyczki przez Rząd czynione sprzyja-
ją oszczędnościom prywatnym dając im sposobność
umieszczania ich małych sum, tworzenia Kapita-
łów — To prawda — co sprzyjają szczególny-
m są zgubne dla ogółu — Zresztą chociaż da-
wniej nie znano pożyczek publ. robiono o-
szczędności — niebędzie pożyczek otwartych to
będą obracać kapitały na ulepszenia gruntów,
bydła, mieszkań etc —
Również można rzecz powiedzieć że sposo-
bem do sformowania kapitałów, zgroma-
dzając summy do kufrów Skarbu, kompa-
niom prywatnym lub przez właścicieli samych
płodnie by mogły być użyte. —
Lepiej jest czynić pożyczki zagranicznym jak
swemu Rządowi — bo jeżeli zagraniczny
pożycza, to on opłaca procent, a nasz je
bierze — Kapitał nie traci nasz Naród
bo go może kiedy chce odebrać, lecz obcy —
Mówią, że Anglia w tej epoce gdzie największej
robiła pożyczki do najwyższych przyszła
bogactw — lecz to nie pożyczkom trzeba przy-
pisać, lecz odkryciom, wynalazkom, udo-
skonaleniom, których pożytki daleko więk-
sze iż przewyższają straty przez pożyczki
zdziałane. —
Łatwość zaciągania pożyczek uczyniła
Rządy rozrzutnemi.
Pożyczki na zawsze à fonds perdus: są mniej złe
dla pożyczających — bo pożyczający rachuje długość
życia tego od którego bierze według zwyczajnych

publi: śmiertelności — lecz zwykle takiż ludzie
mają większe uwagę od 1/3 dłuższy życia. —
Dette consolidée tak zowie się w Francyi ten dług który
zapisany do Wielkiej księgi długów publicznych
na procent 3, 4, 5 od % — Mają wierzyciel
wydany certyfikat tego wpisania, przez sprzedaży
wraz ze swoje prawo — W Francyi procenta
od nich płacą co ½ roku w Anglii 3razy do
roku —

Rozd. XIII O Kredycie publi:

Kredyt publiczny równie jak prywatny polega na mo: [ścisłym i jego zasadach] —
cnem przekonaniu publiczności, iż rząd wiernie się
wywiąże z swych obowiązków wierzycielom — W tenczas
łatwo i można znaleźć pieniądze i procent dla
pomniejszego ryzyka mały płaci.
Dzisiejsze rządy mają tą prawdę, przeto długi tej zapłaty
mniejsze formą przy pierwszem ~~potrzebami~~ wydat:
kami — Rządy mają źródła pewniejsze do
zapłaty, bo je mają w kontrybuentach —
lecz do tego potrzeba były możnemi i niezale:
żnymi od woli jednego despoty — Nadto z przyję:
cia kredytowi publ. przywileje stanie się długom
tego rodzaju ~~wz~~ uwolnienie od opłat, formal:
ności przy przenoszeniu prawa —

Rz. XIV O Pożyczkach przez podpisy
(Emprunts par souscription)

Blisko aż do rewolucyi franc. rządy otwierały pożyczki —
oznajmiały iż potrzebują takiej a takiej summy,
że dają taki a taki procent, i wypłacać będą w nie:
wiadomych procenta i kapitały: pomimo tego
wszystkiego wielkie trudności spotykały w zo:
warciu pożyczki. —
Teraźniejszy sposób jest: Na procent który jest zwykle
3, 4, 5 od % nie wielu się zważa — ogłasza się że
rząd za każdą summę 100 Zł da 5 Zł — te summę
100 Zł zapisuje się do księgi W. długu publ. pod imie:
niem pożyczającego, lecz mu jej nigdy cały skarbowi
nie dostarcza lecz zwykle 70, 80, 90 Zł a bierze zawsze
procent od całych 100 —
Lecz że summa takich wielkich jako zwykle rządy poży:
czają i kapitalistom by trudno było odrazu dostar:
czyć; i rząd ich na raz zawsze nie potrzebuje —
przeto dostarczają ich kapitaliści na wypłaty kil:
kurazowe — a rozsprzedają częściowo renty czyli

prawa sw do pobierania prowentu od summy
powiększonych, ci którzy razem wzięli od Rzą-
du, i przez to zyskują pieniądze na następne
wypłaty. — Kompanie zaś takowe kapitalistów
mogą sprzedaż takową uskuteczniać bo oni
wszędzie wyrachowywają ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ pomocą
swoich Kommisantów utrzymywanych
po stolicach wielkich np. w Londynie, Paryżu, Wied-
Amsterdamie ~~[illegible]~~ rentów spekulacyi — z resztą
sami każą je skupywać ~~[illegible]~~ swoim agen-
tom etc. co zachęca prawdziwych ich na-
bywców do kupna i cena ich przez powszechne zaś-
nie współubieganie podnoszą — sami nic
nie tracą, bo to są jedni co kupują je i sprze-
dają —

Rozd. XV (De l'agiotage) O Lichwie

1° Pierwsza spekulacya jest: iż kupuje renty gdy one
ich nisko, aby sprzedać gdy się podniosą — dotąd nie
słuszny zysk. —

2° Ten prawdziwe lichwiarstwo jest gdy 2 nieznajomi stawiają
się zakład że np. renta 100 fr. dająca prawo do 5 fr. przy
końcu miesiąca lub w innym oznaczonym terminie
będzie warta więcej jak 100 fr. lub mniej jak 100 fr.
pierwszy gracz zowie się gracz na przewyżkę 2gi
na spadnięcie. — Jeżeli wypadnie że renta będzie w tym
terminie wartać 101 fr. to 2gi gracz płaci pierwsze-
mu 1 frank za każdą rentę 5 franków które były przed-
miotem zakładu. — przypuśćmy że cała gra
o rentę wartości 1000 fr. ponieważ w 1000 fr. jest
5 fr. 200 więc przegrywający zapłaci 200 fr. — A jeżeli
spadnie renty na 99 więc pierwszy zapłaci ~~temu~~ 200 fr.
Oznaczenie terminu jest tu rzeczą istotną. — Wielkie
niebezpieczeństwo grających, ruiny mają takie spo-
wodowały prawa w Francyi i Anglii że
tego rodzaju graczom nie przyznają sprawy. —
Ministrowie finansowi wiedząc wprzód o okolicznościach
które wpływają na cenę tych papierów
mogą tu zyski robić.

Rozd. XVI Wystarczalność Kredytu publicznego.

Obszernie autor mówi o złych skutkach tego Kredytu
iż Rządy czynią wielkie i niepotrzebne wydatki
iż nie mogą tamy znaleźć swym potrzebom etc.

Rozdział XVII O wypłacie długów publicznych. —

Ostrowski 3.

39

Najlepszy do tego środek jest kassa umorzeń. Jeżeli rząd poży-
cza 100,000,000 po 5% potrzeba by się wystarać o dochód roczny
5,000,000 na zapłacenie prowentu. Zwykle ustanawia na to
nowy podatek. — Jeżeli teraz rząd nie w większej ustanowi
podatek nad 5,000,000 dajmy na to 5,462,400 fr. jeżeli upoważni-
na to kassę ustanowioną do wykupywania co rok za te
462,400 fr. rentów, czyli swych zobowiązań — jeżeli nadto kassa
ta jeszcze do tego wykupu użyje nie tylko tego funduszu
powyższego, ale i prowenta te które już od wykupionych
rentów płacić nie będzie — to przy końcu 50 roku wyku-
pi cały kapitał 100,000,000 fr. —
Oprócz tego sposobu nie masz innego środka prócz bankruc-
twa dla uwolnienia się od długów. Lecz bankructwo
jest tylko przemianą złego — bo jakkolwiek jest jego skutek —
Przykłady kontrybuentów powiększą się o wszystkie te mil-
iony które płacili właścicielom rent — produkta staną
się mniej drogiemi — Lecz wielki majątków zniszczonych.
Wielkie też familii dawniej majętnych pogrążone zosta-
ną w nędzy.

Rozdział XVIII O Rachunkowości kupieckiej —

Mówi tam Author obszernie o oznaczaniu wartości wszel-
kich rzeczy pieniędzmi — o inwentarzu jako zasadzie wszel-
kiej rachunkowości — o potrzebie rachunków — o książce
zwanej dziennikiem — o wielkiej książce — o książ-
kach porządkowych — o utrzymywaniu nad dwiema —
o równoważeniu wszelkich rachunków — O ra-
chunkach zysków i strat — o rachunkach udziałów
gdy handel idzie w spółce — O rachunkach bieżących
o Liquidacyach — &c &c.

Część Dziewiąta

Wiadomości uzupełniające —

Rozdział I. O stosunkach Statystyki z E. P.

E. polityczna jest umiejętnością stałą a statystyka jest umiejętnością
postępującą jak historya — w każdym miejscu i w każdym
czasie przemysł wsparty kapitałami i ziemią wyda pro-
dukta — lecz nie w każdym czasie, tak te same będą je-
dnaj, i nie jednych kosztów wymagać będą. —
E. P. należy do wszelkich czasów do każdego miejsca — Sta-
tystyka — statystyka nie uczy bynajmniej prawd
ogólnych, lecz wskazuje fenomena w miarę jak
4. się wydarzają — Niepodobna jest powiedzieć, iż Staty-

stycka, bez przydania tego miejsca ~~tak~~ i tego cza-
su bo ona zmienia się z każdym dniem —
Statystyka nie jest fundamentem E. P. tak jak nim
jest poznanie natury rzeczy. — bo Statystyka
sama nie nie tłomaczy: wiemy ~~np~~ że Europa
dziś więcej produkuje jak przed 100 laty, ~~bo~~ i to
pokaże nam Statystyka — lecz dlaczego, i tego nam
nie powie lecz E. P. —
Los wytworności Statystyki jest w tem iż zasady
E. Pol. przez wykazanie wypadków istotnych, utwier-
dza — iż przez porównanie z czynów oznaczonych
w Statystyce może nauczyć o przyczynie i wyjaśni-
eniach które je wiążą —

Rozdz. II O Niedostateczności dzieł Statystycznych:

Mówi to autor o Sir John Sinclair który napisał Sta-
tystykę Szkocyi samej w r. 1799 w 21 Tomach in 8vo,
wbyłoby za liczba dzieł gdy podobnie innych Krajów
Europy statystykę układano — Sama obszerność dzieła
podobnego czyni takowe nieużytecznem — a i tak prze
niedokładności, którym dotąd nie zaradzi to by się —
Lavoisier jeden z najlepszych Statystyków franc. mówi
sam iż największa ~~część~~ rezultatów w Statystyce grun-
tuje się na hypotezach — A tego daje dowód w wyra-
chowaniu dochodów z rolnictwa całej Francyi na
2,750,000,000 — rachując dzisiaj 110 funtów konsumcyi
każda głowa — Tymczasem Arthur Young autor równie
oświecony mówiąc o niedostateczności zasady poprze-
dniej, rachuje dochód Francyi podług innej zasady
na 5,240,000,000 — Otóż dwóch autorów równie oświe-
conych więcej jak o połowę różniących się w wy-
padkach.
Dowody Urzędowe równie nie dokładne. np. jeden
minister podaje długi na 250,000,000, inny minister
podaje je w tym samym czasie na 800,000,000. (: Ganilh
w dziele Sciences des finances :) — Albo np. w wszystkich kra-
jach Europy ogłaszają że wywóz towarów jest większy
jak przywóz, i z tąd wnioskują o wzroście bo-
gactw. A przecież jest nie podobna żeby wszystkie narody
więcej wywoziły jak wprowadzały. — Dalej —
Ewaluacya przedmiotów wydanych i zakonsumowa-
nych staje się nowym źródłem błędów. wiemy
że wartość rzeczy jest zmienna tak co do miejsca
i czasu — Miara węgla kosztująca w St. Etienne
8 fr. w Paryżu kosztuje 60 fr. Jak że teraz oznaczać

produktu węgla samego w Francyi — Daley
wartość samey monety jest zmnieyszona 1000
franków w r. 1829 niemniey to co znaczyło w
czasie przed rewolucyą — daley
Wielka zachodzi trudność w poznaniu liczby
ludności jakiego kraju — bo tu idzie o wyrachowa-
wanie istot ciągle będących w ruchu — z tąd często
powiedzieć że np. w przestrzeni 1 mili □ jest tyle ludności
Starano się dochodzić podług konsumcyi zboża — lecz wia-
domo naprzód że gdy zboże tańsze to ludzie wię-
cey go konsumuią jak gdy zdrożeje — daley że
wiele to ludzi jest co nie żyią zbożem, lub w małey
bardzo ilości — Necker ~~...~~ podaje sposób do tego zpo-
sobu podania urodzin — lecz tu znowu zacho-
dzi trudność w wyborze [ustanowieniu] stosunku pomiędzy licz-
bą urodzin a ludnością rzeczywistą. — Ta proporcya
zmienia się podług postępu lub upadku pomyślności
publ.

Rozd. III O Arytmetyce poli- tyczney

Arytmetyka polityczna jest to wywód z pewnych
podań wypadków do których nie można przyjść
prosto — np. ~~przez~~ wyrachowanie ludności jakiego
miasto zapomocą wiadomey liczby domów przy-
puszczając pewną ilość ludzi na 1 dom. —
Sposobną tu jest rzeczą upewnić się o zasadzie-
tej jak np. w powyższym przykładzie — jeżeli zajdzie
omyłka co do liczby mieszkańców na 1 dom to
w wyrachowaniu na całe miasto zajdzie znaczna róż-
nica w 1000. — albo można fałszywie brać zasady
i z tąd do podobnych wniosków przychodzić np.
Colqhoun w swoim dziele Traité de la richesse de
l'empire britannique szacuje ilość pary podług
ilości bydła — i odwrotnie — Albo tablica śmiertel-
ności „z Letowiell przeżywszy 40 lat ma jeszcze
żyć 23. —

Rozd. IV O Kształcie literackiey Statystyki —

Książki statystyczne powinny być periodyczne. bo nie można
powiedzieć „znam Statystykę" lecz tylko „że mam wiado-
mość statystyczną tego a tego miejsca w tym czasie —
Dla tego dzieła Stat. powinny mieć formę periodyczną
podług tego jak się czyny przytrafiają — bo powtarzają
w każdym dziele jedne, naprzód obszerności by urosła
daley koszta, i niemożność czytania. — dla tego potrzeba
wszystkie wiadomości zredukować do pozyc. istotnych

do czynów, z których można wyprowadzić wniosek u-
żyteczny. — niepotrzeba zaś w nich umieszczać ta-
kich które niepodlegają zmianom np. odległości
pewnych miejsc, wysokości gór —
Dalej nie należy do statystyki umieszczać wypadki
historyczne, opis obyczajów — bo dziś mamy
aż nadto wiadomości innych do umieszczania w
Stat: — np. w (powszechnej) pierwszej wielkiej nie można tylko mówić
o konsumpcyi i handlu kawy, arbaty, ziemniaków.
Dopiero w 18 w. nastały Gazety — do 19 w. należą ma-
chiny parowe, będzie w początkiem tylko wymienić do
sztuk, handlu, żeglugi, etc. —
Nie należy w niej umieszczać nauk E. P. —

Statystyka roczna

Z tych przedmiotów wszystkich wiadomości możemy sobie zrobić
niejakie wyobrażenie o gruntu, którego się trzymać
należy w utworzeniu Statystyki z korzyścią. —
Pomiędzy czynami stanowiącemi jedne są tej natury iż
mogą być stwierdzone w każdym roku np. liczba u-
rodzin, małżeństw, zejść — porządek sukcesyi, interes
familij, wykonanie praw cywilnych i politycznych wyma-
gają aby utrzymywano tego regestra; jeśli jaki
porządek panuje w Administracyi, to to może być
z łatwością uskutecznione —

Statystyka 10 letnia

Inne czyny Stat: są trudne do stwierdzenia, ma-
jąc zmianom w krótkim ulegające, których sprowa-
dzenie wymaga wielkich kosztów i z których mo-
żna ważne wnioski wyprowadzić niepowtarzając je
ich co rok — np. obrachowanie ludności — dosyć jest
raz w 10 latach — bo to jest ważne. Powinno być
pierwszym artykułem Statystyki 10 let.
Liczba obrachowanie jest trudnem do uskutecznie-
nia — potrzeba do tego zawsze powagi władzy —
przyczyna tego jest np. rekrutowanie, ulga [illegible]
[illegible] etc. — W Zjednoczonych Stanach obrachowanie to ma
miejsce co 10 lat — Każdy naczelnik familii lub
zakładu jakiego jest obowiązany podać wykaz wszystkich
którzy składają jego dom pod karą 20 dollar. — Powszech-
nie drukuje się tablica by ją podać, która się zawierać
ma: [illegible] dni wypełnienie jakiem miejscu, jest
ustanowiona kara na urzędników zaniedbujących swych
obowiązków. — W Glazgowie zaś w ten sposób:
Władza gminna mianuje urzędnika szczególnego do tego komisa-
rza, który sobie przybiera w pomoc innych [illegible]
jedynem zatrudnieniem jest iść do domów i zasięgać
wiadomości od naczelników familij lub zakładów
względem płci, imienia, wieku wszystkich dom-

należących — potem ustanowiwszy stosowne do tego wykaz i podług tych każdego obywatela przywołując i o prawdziwości powyższych podań by-wszy [illegible] jego familii i związkowych z nim dotyczących — tym sposobem otrzymujemy nie tylko wiadomości liczby mieszkańców miasta, lecz także rozklassowania podług wieku, płci, professyi, stanu małżeńskiego lub nie, rodaków, i zagranicznych liczby domów &c. np. wypadki tam: 1° liczba zwykła osób na familię 4 $\frac{681}{1000}$. — liczba dzieci nad 12 lat do innej ludności jest czwarta część i $\frac{56}{1000}$. — liczba osób na każdy dom 2½. — liczba mężczyzn żonatych do nieżonatych mężczyzn 21,473 do 47,521. kobiet 21.473 na 56,736. —

D. 10ta Statystyka powinna zawierać wykaz produkujących np. zboża — rozmiar gruntów zbożowych, łąk, lasów. — Zresztą wiele jest bardzo produktów szczegółowych [illegible] których [illegible] widzieć można — bo większe te które interesują szczególnie przed względem podatków które ponoszą są bardzo niedokładne — tu należy dodać przychód bydła wszelkiego domowego zwierza —

Stan przychodów i wydatków czyli budżet kraju i roku w [illegible] potrzebny musi należeć i co do ogólnej całości do rocznej statystyki tu co do miejscowości to z trudno na 10. —

Ilość tylko konsumpcyi rocznych tak równie jak w produkcyi trudno jest przyjąć ogólnej ~~[illegible]~~ podstawy do prawdy podać wykazy — bo jak widzieć wiele rolnik sam używa płodów swoich, fabrykant swych wyrobów &c. Przyjmujemy w 10 statystyce trzeba jako mniej wiadomości umieścić —

Wiadomo że bogactwo [illegible] Narodu zależy od stopnia ceny targowej; złej wiadomości ceny tej są istotną rzeczą w statystyce —

Roczna statystyka powinna objmować oprócz poborów i wydatków Rządu stan wywozu i wprowadzeń aby by poznać równowagę handlu; lecz ponieważ do-kładnej wiadomości [illegible] dokładnej wprawdzie to przybliżonej potrzeb konsumentów różnych krajów dały do [illegible] wiadomości ilości minerałów rocznie wydobytych w 1ym rzędzie [illegible] najwięcej [illegible] dały [illegible] &c. — itd. — Prawa fiskalne najwyższej wagi być [illegible] poznać ich istotę —

W rapportach tych jest istotną umieszczać z życia zi-
sztego – dalej choroby – i oumiasta lub wsi pod-
bnego – to da poznać wpływ sposobu do życia
na jego długość – podług tego wiadomo jest
że dziś długość życia ludzkiego się pomno-
żyła w stosunku do dawnych – przyczyną tego
czy stan bogactw. –
Dalej należy także w niej umieszczać imie albo[?]
[?] nadzwyczajne, fenomena natury-
[?] fizyczne sprawiające wpływ na tempe-
raturę np. wyklarowania tego się, na ilość
deszczów &c.

Obraz Ogólny

Ekonomii Polityczney (Des Sociétés)

Dzieli go Autor na 2 części. W pierwszej mówi o
Istotnych działalnikach (Organes Essentiels)
w drugiej o Przypadkowych (Organes Accidentels)
W pierwszej mówi w ogóle o Produkcyi, Rozdziale
Konsumpcyi itd. W drugiej o Rządzie, jego for-
mach, wpływie na Towarzystwo &c. —

Krótka Historya

Postępów E. Polityczney

Epoka pierwsza

Starożytni bardzo mało się zastanawiali nad temi wiadomo-
ściami które stanowią dziedzinę E. P. Dwa jedyne narody
które nam przekazały to co w tym przedmiocie wiedzie-
li Rzymianie i Grecy, były narody ciągle broń w ręku
trzymać przyzwyczajone, instytucye ich były zawsze
wojskowe jako wojenne – praca udziałem tylko nie-
wolników – Ich utrzymaniu i zgromadzaniu [?]
tionsy zawadzały się na zdobyczy – Ta przedmiotem
ich starań i szacunku – kupiectwo przemysłem ludzi
wolnych — Trzeba im uważać z jaką pogardą mówią
wszyscy Autorowie Starożytności o Handlu i Rzemio-
śle. — Dla tego mając te wyobrażenia nie można się dzi-
wić że u nich E. P. mniej miała interessu niżeli
jako u nas. —

Epoka Druga

Gdy miasta już zdobyczy, trzeba się było wziąć samym
do produkcyi to jest do zachowywania i pomnażania

własności prywat. Uważano w ten czas metale drogie jako
samo bogactwo — Pod Konstantynem już zakazany był wywóz
metali drogich cudzoziemcom nad tę ilość którą przywieźli
z sobą do kraju — System handlowy, system równo-
wagi handlowej, system wyłączny — wyrazy oznaczające
jedne zasady, prowadzące do jednych wniosków t.j. aby jak
najwięcej złota do kraju sprowadzić, najmniej go wy-
dać, żeby najwięcej swych płodów wyprowadzić — niektó-
re były orzeczenia — Dotąd mieszano w tym czasie E.P.
z sztuką administracji — tworząc zaś system wy-
łączający był ugruntowany na złych zasadach i do
fałszywych wniosków sprowadził — był jednak skro-
miony w cywilizacji bo wyrwał z pogardy wszystkie
sztuki — Colbert był wielbicielem tego systemu
i nawet włoscy pisarze Colbertyzmem ten system
nazywali —

Epoka Trzecia

Kompania Angielsk. Indyjska założona najpierw r. 1600 potem zniesio-
na, znowu przywrócona r. 1658 wzięła za przedmiot do han-
dlu najczęściej był wyprowadzanie do Azji srebra.
Lecz też wszędzie o równowadze handlu traktowano i sprawozdania
sprzeciwiły się [illegible] powstaniom — jednakże już
niektórzy w tym czasie pisarze jak: Josiah Child,
William Petty, Dudley North, Locke, Steuart mi-
którzy porobili odkrycia w E.P. jednakże dopiero ku środ-
ku 18 wieku E.P. zmieniła swą postać i Quesnay
Hume, Adam Smith oznaczają jej prawdziwe pocz-
ątki. Pierwszy Quesnay z tych nowych wyobrażeń
utworzył system zupełny i pomimo wiele wyprowa-
dzeń fałszywych porobił wielkie odkrycia — [+]
że tylko ziemia nowe tworzy wartości, że ta która tworzy
[illegible] sama przez czas roboty — Czynią
liczne zarzuty szkole Quesnaya, lecz najsprawiedli-
wszy jest ten, iż zasady płynące z natury rzeczy po-
mieszali z administracją państwa t.j. połączyli E.P.
z Polityką —

[+] A. Smithowi to dopiero winni jesteśmy ściśle odgraniczenie
tych różnych umiejętności —

Dalej wchodzili często w rozumowania o metalach [illegible] —
Szmalz professor w Berlinie w dziele swym r. 1826 wy-
danym mówi „że system Quesnaya zdaje mu się być
najsprawiedliwszym i że prędzej czy później musi tryum-
fować —"
Z ich l'abbé Morellet i Dupont de Nemours niemało przy-
sługi zrobili —
Turgot w dziele „Les réflexions sur la formation et la di-

„Attribution des richesses" wznosi się mało bardzo nad
zasady pierwszych Ekonomistów, lecz jest wyższym
nad swą epokę w sposobie wystawienia monet —
Chastellux w swym wybornym dziele „O szczęśliwo-
ści publicznej" dowodzi że dobry byt narodów zależy
od obfitości i produkcyi porównanej do ludności.
Dalej wiele wchodzi więcej lub mniej rozmaitych ~~[illegible]~~
innych dzieł nad E. P. —

Epoka Czwarta

Postępy te przerwał jednym krokiem naprawd E. P. z pomocą
Smitha i Dawida Hume — (A. Smith naquit en 1723 à
Kirkaldy village d'Ecosse.) Smith był professorem Filozofii
moralnej przy Uniwersytecie w Glasgowie gdy się wyda-
rzyła mu sposobność do podróżowania po Francyi z
Xięciem de Buccleugh — to zdarzenie, majątek, śmierć swego
towarzysza i polecenia Humego otwarły mu wstęp
do pierwszych towarzystw gdzie się poznał z Xięciem
de la Rochefoucauld, Turgot, Helvetius, a nadewszystko
z Quesnayem — Po powrocie z Francyi r. 1766 udał
się do swej wioski Kirkaldy i tam to utworzył „Recherches
sur la nature et les causes de la richesse des
nations" dzieło które postawiło E. P. w rzędzie umie-
jętności osobnych (sciences positives.)
Miał wielu przybytków jak Mac Culloch swojego ostatniego Redaktora
do.. — lecz nie zmyślając odmawiający wszystkich postępów
które Smith uczynił w E. P. przestanę na powiedzeniu
że Smith nie tylko samej ziemi jak Quesnay lecz i
pracy i kapitałom tworzenie bogactw przyznaje — Godny
jest on albo Smith którym szedł do poznania prawdy
mówi o nim Laplace —

Epoka Piąta

Wyborny sąd o naukach Smitha, jego nauka obszerna
i wszechstronna, staranie uczynienia E. P. umiejęt-
nością doświadczalną, zdawały się mało zostawić resz-
ty do uskończenia następcom jego. — Atoli uczeni [illegible]
zbywa jego wyobraźniom na porządku i rozkładzie
że widział wiele, lecz nie wszystko, a nawet przypu-
szczając że nie zostawił nic do [illegible] w E. P. prócz czyż nie
można zrobić nowych zastosowań? Zresztą postęp czasu
wypadków przyczynił nowe związki, stosunki &. — Dla-
tego nie można się dziwić że [illegible] w tym czasie to-
jest przy końcu 18 a początku 19 wieku dzieł — wspomnimy
tu tylko które nowe przydały wiadomości do dawnych.

Nikt który uważał Herrenschwanda jako głę-
boko myślącego — lecz ja nie mogę odkryć co on
nas nowego nauczył, ponieważ w czem się
wsprzeci: wraca on bowiem do systemu który
pomyślności narodu przywiązuje do ilości drogich
kruszców. — dały gam Neckera i rządził Francyą
na złych zasadach. Necker rządził z poczciwością i eko-
nomią — a minister może dobrze zarządzać budową
jakiego zakładu publicznego nie będąc architektem
lub Hydraulikiem —

M. Malthus w swoim Essai sur la population
dał potwierdzenie najzdrowszym naukom.

Ricardo (David) w wielu broszurach: Principes
d'Economie politique wykształcił wszystkie
wypadki tyczące wartości metallów, monet
i zakładów monetowych. jest to teraz część E. P. naj-
lepiej znana —

M. Storch wydał po francusku Cours d'Economie
politique. zakłada z położenia jego (był nauczycielem
przy Wielkich xiążętach synach Pawła I.) nie dozwoliło mu
wszystkich części wyłożyć. Rzucił wiele interessu-
jącego światła na stan państw Północy —

W Anglii wielu pisarzy dało poznać wiele czynników wa-
żnych, same wyjaśniło. jako to: Thomas Tooke, Mill,
Senior, Macculloch, Malthus — W czasach Smitha
nie można było przewidzieć nadużyć tak złych po-
życzek publicznych, pożyczek przez podpisy (par
souscriptions) i kass umorzenia — Robert Ha-
milton rzucił na to światło (Dzieło cytuję: w angiel-
skim jest pisane.) —

W Francyi M. de Tracy pokazał związek E. P. z
prawami i moralnością —

M. Joseph Droz ogłosił w ostatnich tych latach
Ekonomią polityczną, której celem jest dać poznać
zasady tej nauki w stylu powabnym, pociąga-
jącym —

Tak więc w tych dziełach wyjaśniono wiele prawd
Smithowi albo nieznanych albo przez niego nie wyłożo-
nych — Ważne wyjaśnienie tyczące się Handlu
jego produkcyi przez Smitha było nie tknięte —

próżnią, która już nie istnieje. —

Dalej Smith zupełnie odrzucił tę produkcyą wytwórną z której się rodzą płody niematerialne.

Dalej nie widział Smith wszystkich fenomenów produkcyi, gdy przypisuje produkta li samej pracy ludzkiej, nie licząc pomocy kapitałów i ziemi. —

Dalej wypływa w prawdzie z nauki Smitha, że podatek, bo wszystko co podraża produkta jest datkiem od powiększenia bogactwa Narodu, zmniejsza je — lecz wyłożenie tego fenomenu nie jest w jego księdze, znajduje się ono w nauce, która wystawia produkcyą jako wielką zamianę, która staje się tym korzystniejszą dla społeczności, im nabywa produkta o mniejszych kosztach. —

Koniec Historyi i Tomu 6
i ostatniego. —

65